

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СОЛОВЕЙ ДАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 811.131.1+811.162.1]'255.4+81:130.2]:27-247(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ТЕКСТІВ
ДЛЯ РІЗНОВІКОВОЇ АУДИТОРІЇ
(ІТАЛІЙСЬКОМОВНА ТА УКРАЇНСЬКОМОВНА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ
ТРАДИЦІЇ)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Соловей Дарина Олександрівна

Науковий керівник Філоненко Наталія Георгіївна, доктор філологічних наук,
доцент

Київ 2023

АНОТАЦІЯ

Соловей Д. О. Лінгвокультурна адаптація євангельських текстів для різновікової аудиторії (італійськомовна та українськомовна перекладацькі традиції). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія, Київський національний лінгвістичний університет, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2023.

Дослідження присвячено вивченню лінгвокультурної адаптації євангельських текстів для різновікової аудиторії (італійськомовна та українськомовна перекладацькі традиції). Визначено поняття культурної адаптації та її значення у перекладах біблійних текстів. Розглянуто проблеми культурної адаптації при перекладі біблійних текстів. Наукова новизна дисертації полягає в тому, що лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі має перспективи дослідження мовних засобів, стилістичних прийомів, перекладацьких рішень та їхнього впливу на сприйняття тексту, зокрема визначено яким чином графічні зображення, композиція та розміщення тексту впливають на передачу його змісту, та виявлено жанри біблійних текстів, які найбільше піддаються адаптації в графічній прозі та які аспекти жанру змінюються у такій адаптації. Дослідження розкрило нові прошарки значень та способи впливу графічного мистецтва на сприйняття біблійних історій, релігійно-пригодницьких коміксів, притч та окремих біблійних цитат, через оцінку прагматичного ефекту, що досягається такою адаптацією. Висновки щодо особливостей розвитку перекладу релігійних текстів після прийняття християнства та висновки щодо особливостей проблем культурної адаптації при перекладі біблійних текстів можуть стати підґрунтям досліджень лінгвокультурної адаптації сакральних текстів.

Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні лінгвокультурології, стилістики італійської мови, лексикології, теорії і практики

перекладу та інших суміжних дисциплін, а також в дослідницькій практиці студентів під час написання курсових та магістерських робіт.

Лінгвокультурна адаптація у перекладі є однією з ключових проблем, пов'язаних з прагматичним аспектом перекладу, крізь призму якого постає питання про передачу прагматичного змісту слів оригіналу та розгляд прагматичного аспекту перекладу як необхідного для конкретної перекладацької діяльності, адже текст перекладу має бути орієнтованим на аудиторію, що говорить іншою мовою, і ця аудиторія є інтерпретаторами цього тексту. Біблійно-християнський імператив у прагматичному аспекті оригіналу тексту має вагоме значення у перекладі, оскільки мета полягає в тому, щоб викликати у адресатів таку саму реакцію, як і в адресатів, що сприймають оригінальний текст. У ракурсі модально-прагматичного потенціалу та модальних полів частки, що використовуються у євангельських текстах належать до модального поля достовірності, ймовірності, можливості, необхідності та надають тексту емоційної виразності та патетики

Лінгвокультурна адаптація у перекладі є специфічним видом адаптації, спрямованим на досягнення зрозумілості та належного відтворення тексту для адресатів, які належать до іншої мовної та культурної спільноти. Цей вид адаптації виникає внаслідок необхідності взаємодії та комунікації між двома різними культурними і мовними середовищами: культурою похідної мови та культурою мови перекладу.

Отже, перекладач має достатньо складне завдання обрати стратегію передачі тексту так, щоб відтворити його зміст належним чином та використати весь прагматичний потенціал тексту оригіналу. Питання вибору стратегії лінгвокультурної адаптації залишається актуальним як у теоретичному, так і практичному аспектах перекладу. Лінгвокультурна адаптація гарантує адекватність перекладу через відтворення відносно точної емоційної та інтелектуальної взаємодії між отримувачами оригінального тексту і перекладу, і

ця адаптація передусім обумовлена лінгвокультурними відмінностями. Лінгвокультурна адаптація стає необхідною через розбіжності між вихідною та цільовою мовами і спрямована на узгодження тексту перекладу з мовою та культурою цільового споживача. Це досягається за допомогою різних стратегій та прийомів лінгвокультурної адаптації, таких як додавання, опущення, заміна та модифікація соціокультурної зумовленості лексики різного типу: фонетичної, граматичної, лексично-семантичної та фразеологічної.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання результатів дослідження при адаптації різноманітних мовних явищ у євангельських текстах, особливо у текстах Нового Завіту, зокрема й метафор, відповідно до різних мовних та культурних контекстів, а також у визначенні труднощів та можливих стратегій перекладу, що уможливають збереження важливих смислових і духовних аспектів релігійних текстів. Результати є корисними для вивчення різних культурних, релігійних, а також лінгвопрагматичних особливостей та їхнього впливу на сприйняття та інтерпретацію євангельських текстів у різних культурах. Практичним здобутком дисертації є виявлення спільних та відмінних підходів до адаптації різних італійськомовних та українськомовних перекладів євангельських текстів, з огляду на прагматику, встановлення значення впливу перекладацьких традицій на загальне сприйняття тексту перекладу, а також окреслення стратегій перекладу та адаптації, які застосовує перекладач з метою зробити текст перекладу зрозумілим і легким для сприйняття адресатами різних соціовікових груп.

Ключові слова: лінгвокультурна адаптація, лінгвопрагматична адаптація, переклад, прагматичний потенціал, євангельські тексти, Новий Завіт, метафора, модальне поле, релігійно-пригодницький комікс, біблійно-християнський імператив, бінарна опозиція, лінгвопрагматичні особливості, біблійні цитати, притча, прагматика.

ABSTRACT

D. O. Solovei. Linguistic and cultural adaptation of Gospel texts for a multigenerational audience (Italian and Ukrainian translation traditions). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Translation Studies – specialty 035 – Philology, Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2023.

The research is dedicated to studying the Linguistic and cultural adaptation of Gospel texts for a multigenerational audience (Italian and Ukrainian translation traditions). The concept of cultural adaptation and its significance in the translation of biblical texts has been defined. The problems of cultural adaptation in the translation of biblical texts have been examined. The scientific novelty of the dissertation lies in the fact that the linguo-pragmatic adaptation of the synodal translation of biblical texts in multi-genre graphic prose has prospects for studying language means, stylistic techniques, translation decisions, and their impact on the perception of the text. In particular, it has been determined how graphic images, composition, and text placement influence the conveyance of its content. The study has identified biblical genres that are most susceptible to adaptation in graphic prose and the aspects of genre that change in such adaptation. The research has revealed new layers of meanings and ways in which graphic art influences the perception of biblical stories, religious-adventure comics, parables, and individual biblical quotations through the evaluation of the pragmatic effect achieved by such adaptation. Conclusions regarding the peculiarities of the development of the translation of religious texts after the adoption of Christianity and conclusions regarding the specific issues of cultural adaptation in the translation of biblical texts can serve as the basis for studies on the linguistic-cultural adaptation of sacred texts.

The research materials can be used in teaching linguo-culturology, stylistics of the Italian language, lexicology, theory and practice of translation, and other related

disciplines, as well as in the research practice of students when writing coursework and master's theses.

Linguo-cultural adaptation in translation is one of the key problems associated with the pragmatic aspect of translation, through which arises the question of conveying the pragmatic content of the original words and considering the pragmatic aspect of translation as necessary for specific translation activities. After all, the translated text must be oriented towards an audience speaking another language, and this audience is interpreters of this text. The biblical-Christian imperative in the pragmatic aspect of the original text is significant in translation, as the goal is to evoke in the recipients the same reaction as in the recipients perceiving the original text. From the perspective of the modal-pragmatic potential and modal fields, the particles used in the Gospel texts belong to the modal field of credibility, probability, possibility, necessity, providing the text with emotional expressiveness and pathos.

Linguo-cultural adaptation in translation is a specific type of adaptation aimed at achieving understanding and proper reproduction of the text for recipients belonging to another linguistic and cultural community. This type of adaptation arises from the need for interaction and communication between two different cultural and linguistic environments: the culture of the target language and the culture of the translating language.

Thus, the translator has a sufficiently complex task of choosing a strategy for conveying the text in order to reproduce its content properly and to use the entire pragmatic potential of the original text. The question of choosing a strategy of linguo-cultural adaptation remains relevant in both the theoretical and practical aspects of translation. Linguo-cultural adaptation ensures the adequacy of the translation by reproducing a relatively accurate emotional and intellectual interaction between the recipients of the original text and the translation, and this adaptation is primarily conditioned by linguistic and cultural differences. Linguo-cultural adaptation becomes necessary due to the discrepancies between source and target languages and is aimed at

aligning the translation text with the language and culture of the target audience. This is achieved through various strategies and techniques of linguo-cultural adaptation, such as addition, omission, replacement, and modification of sociocultural determinants of various types of vocabulary: phonetic, grammatical, lexical-semantic, and phraseological.

The practical significance of the dissertation lies in the possibility of using the research results in the adaptation of various linguistic phenomena in evangelical texts, especially in the texts of the New Testament, including metaphors, according to various linguistic and cultural contexts. It is also useful in identifying difficulties and possible translation strategies that allow the preservation of important semantic and spiritual aspects of religious texts. The results are valuable for studying various cultural, religious, as well as linguo-pragmatic features and their impact on the perception and interpretation of evangelical texts in different cultures. The practical achievement of the dissertation is the identification of common and distinctive approaches to the adaptation of various Italian and Ukrainian translations of Gospel texts, with a focus on pragmatics, establishing the importance of the impact of translation traditions on the overall perception of the translation text, and outlining translation and adaptation strategies applied by the translator to make the translation text understandable and easy for recipients of different socio-age groups.

Keywords: linguo-cultural adaptation, linguopragmatic adaptation, translation, pragmatic potential, Gospel texts, New Testament, metaphor, modal field, religious-adventure comics, biblical-Christian imperative, binary opposition, linguopragmatic features, biblical quotations, parable, pragmatics.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Соловей Д. О. Адаптація італійськомовних біблійних євангельських текстів для різновікової аудиторії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2020. Том 5. Випуск 34. С.102–107.

2. Соловей Д. О. Лінгвопрагматична і культурна адаптація біблійних метафор в італійсько-українському перекладі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2023. Том 2. Випуск 64. С. 221–226.

3. Соловей Д. О. Лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*. Київ, 2023. Том 26. Випуск 1. С. 127–138.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Соловей Д. О. Прагматична адаптація Євангелія від Марка італійською мовою для дітей. *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 р., Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2021. С. 360-362.

2. Соловей Д. О. Переклад і адаптація Біблії в італійських та українських коміксах. *Actual problems of science, education and technologies*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 25 липня 2023 р., Братислава, Словаччина, 2023. С. 32-34.

3. Соловей Д. О. Метафора у лінгвокультурній і прагматичній адаптації в італійському та українському перекладах євангельських текстів. *Modern trends and prospects for the development of science, education and society*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 серпня 2023 р., Орхус, Данія, 2023. С. 19-21.

4. Соловей Д.О. Частки як засіб вираження модальності у біблійних текстах. *Science, education, technology and society: problems and prospects*. Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції, 03 листопада 2023 р., Братислава, Словаччина, 2023. С. 27-28.

ЗМІСТ

ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ В УКРАЇНІ	
19	
1.1 Особливості розвитку перекладу релігійних текстів в Україні після прийняття християнства	19
1.2 Лінгвокультурна і лінгвопрагматична адаптації у перекладознавчих дослідженнях біблійних текстів	34
1.3 Лінгвопрагматична і культурна адаптація біблійних метафор в італійсько-українському перекладі	39
Висновки до розділу 1	56
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДІВ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ.....	
59	
2.1 Сучасні методи та підходи до перекладів біблійних текстів.....	60
2.2 Комплексна методика дослідження лінгвокультурної адаптації євангельських текстів для різновікової аудиторії	71
Висновки до розділу 2	74
РОЗДІЛ 3 МОВНА ТА КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІТАЛІЙСЬКОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ	
77	
3.1 Поняття культурної адаптації та її значення у перекладі біблійних текстів	77
3.2 Проблеми культурної адаптації при перекладі біблійних текстів	83
3.3 Відтворення модальності як категорії релігійного імперативу у перекладах євангельських текстів	86
3.4 Адаптація італійськомовних та українськомовних біблійних євангельських текстів для різновікової аудиторії	104

	11
Висновки до розділу 3	116
РОЗДІЛ 4 ЛІНГВОКУЛЬТУНА АДАПТАЦІЯ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ У КОМІКСАХ	120
4.1 Прагматичний потенціал коміксів у культурній адаптації біблійних текстів .	120
4.2 Лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі: від мальовисів до релігійно-пригодницьких коміксів.....	132
Висновки до розділу 4	153
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	162
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	170

ВСТУП

Біблія національною мовою – важливий показник культурного рівня всього народу, і тому переклад біблійних текстів виходить за межі суто філологічного явища.

З кожним роком виникає все більше запитань про те, як тексти різного характеру, зокрема релігійні, адаптуються та сприймаються в різних культурних та вікових контекстах. Одним з найважливіших феноменів цього часу є адаптація євангельських текстів до потреб різновікової аудиторії. Це не лише виклик, а й можливість глибше розібратись у взаємозв'язку між текстами, культурами, віковими групами та перекладацькими традиціями.

Різні спроби розглянути адаптацію релігійних текстів через призму культурних та мовних відтінків, а також вікових особливостей дозволяють нам глибше зрозуміти як такі тексти впливають на формування цінностей та світогляду різних поколінь. Це, зокрема, вимагає і аналізу перекладу євангельських текстів, адже перекладацькі традиції і культурні впливи можуть суттєво змінювати сприйняття та інтерпретацію тексту.

У цьому контексті важливо дослідити, як в різних мовних та культурних середовищах адаптується метафори та культурні відтінки євангельських текстів.

Дослідження взаємодії релігійних та культурних аспектів може пояснити, які фактори впливають на сприйняття та інтерпретацію євангельських текстів в різних культурах та різних соціальних групах. Порівняльний аналіз італійськомовних та українськомовних перекладів євангельських текстів демонструє подібні та відмінні підходи до адаптації, а також вплив перекладацьких традицій на сприйняття тексту загалом.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний світ знаходиться у стані глибокого змішання культур, мов та цінностей, що підкреслює важливість розуміння та адаптації текстових матеріалів, зокрема тих, які мають релігійний

характер, до різних культурних та мовних середовищ. З огляду на це, тема “Лінгвокультурна адаптація євангельських текстів для різновікової аудиторії” набуває особливого значення та актуальності.

Проблеми лінгвокультурних адаптацій постійно перебувають у фокусі уваги сучасних перекладознавців. Питання лінгвокультурних адаптацій в українськомовних та італійськомовних перекладах євангельських текстів насамперед пов’язані з усвідомленням перекладачем мети перекладу, а також мовних і культурних відмінностей оригіналу й перекладу, обранням певної стратегії для зменшення перекладацьких втрат.

Актуальність дисертації зумовлена пошуком успішних форматів лінгвокультурної адаптації євангельських текстів різних рівнів складності італійською і українською мовами, які залежать від специфічних потреб і вимог цільової аудиторії.

Теоретичні засади дослідження обґрунтовані на основі фундаментальних праць зарубіжних і вітчизняних науковців (Ю. Найда, В. В. Демецька, В. В. Кабакчі, Л. О. Кузьменко, Н. В. Моховиков, Н. М. Сопилук, М. В. Шиповських, О. С. Шутова). Переклад біблійних текстів сприяв формуванню національних перекладацьких традицій європейських народів, він є релігійним і культурним феноменом водночас (Мороз, 2016), який здійснювався перекладачами із певними корективами з огляду на цільового адресата.

С. В. Іонова зазначає, що під адаптованим текстом ми розуміємо вторинний текст, створений для читачів, які з певних причин не можуть зрозуміти текст-джерело. В. В. Демецька пропонує дві стратегії адаптації: “Адаптація типу тексту та адаптація інформації типу тексту. Застосування адаптації інформації в культурі перекладу пояснюється тим, що зміна інформації типу тексту та засобів її подання зумовлена лінгвокультурними розбіжностями вихідного тексту та тексту перекладу. Адаптація інформації передбачає пріоритетність інформації типу тексту, що відповідає не так власне перекладу, як авторській редакції” (Демецька,

2008, с.17). Відповідно до цієї думки ми розуміємо, що основним завданням адаптації інформації у перекладі є передача сутності послання тексту з опертям на культуру мови вихідного тексту і тексту перекладу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукових тем кафедри італійської і французької філології та перекладу “Міжмовна та міжкультурна комунікація у романістиці та еліністиці” (номер реєстрації 0117U005463 термін виконання 12.2017 – 12.2022), “Полісистемність романських мов: лінгвістика, перекладознавство, міжкультурна комунікація” (номер реєстрації 0123U102297), термін виконання 03.2022 – 03.2027).

Мета роботи полягає у виявленні основних стратегій та чинників застосування адаптації у перекладах євангельських текстів італійською та українською мовами для адресатів різного віку.

Поставлена мета визначила конкретні **завдання** дослідження:

1) визначити теоретичну базу позиції зарубіжних і вітчизняних дослідників явища адаптації текстових матеріалів, у тому числі релігійних текстів, уможливив виявлення певних закономірностей у стратегії адаптації євангельських текстів різної складності для кращого сприйняття читачем;

2) схарактеризувати роль метафори у мовленні й мовній адаптації, її вплив на когнітивний, емоційний та комунікативний рівні адаптації біблійних текстів та їх залежність від специфічних потреб і вимог цільової аудиторії на прикладі євангельських притч;

3) розробити методологію порівняльного аналіз перекладів італійською і українською мовами з метою пошуку успішних підходів та методів адаптації на прикладах євангельських текстів для різних цільових аудиторій;

4) схарактеризувати модально-прагматичні (комунікативні) смисли найбільш вживаних у біблійних текстах партикул, їх граневі вияви та варіантні модифікації;

5) окреслити базове поняття коміксу, його складові елементи, жанри, основні типи, а також розглянути комікс як елемент лінгвопрагматичної адаптації синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі.

Об'єктом дослідження є явище адаптації у біблійних текстах.

Предметом дослідження є прагматичні характеристики функції адаптації тексту в перекладах релігійних текстів різних рівнів складності італійською та українською мовами на основі порівняння перекладу євангельських текстів у мовознавчому та перекладознавчому аспектах.

Матеріалом дослідження слугували тексти зазначених українських та італійських версій Біблії, з яких методом суцільної вибірки відібрано одиниці дослідження.

Методика дослідження визначається окресленими завданнями, матеріалом і має комплексний характер.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі має перспективи дослідження мовних засобів, стилістичних прийомів, перекладацьких рішень та їхнього впливу на сприйняття тексту, зокрема така розвідка може розглядати, як графічні зображення, композиція та розміщення тексту впливають на передачу його змісту, та виявляти які жанри біблійних текстів найбільш піддаються адаптації в графічній прозі та які аспекти жанру змінюються у такій адаптації. Ці дослідження можуть допомогти розкрити нові прошарки значень та способи впливу графічного мистецтва на сприйняття біблійних історій через оцінку ефектів на читачів, що досягаються такою адаптацією.

Порівняльний аналіз перекладів євангельських текстів в італійськомовному та українськомовному середовищах розкриває нові підходи до адаптації текстів для різних цільових аудиторій.

Теоретичне значення дисертації визначається тим, що використання адаптивних перекладацьких стратегій при перекладі біблійних текстів, на наш

погляд, є адекватним підходом до трансляції культурно маркованої лексики, оскільки не менш важливим завданням перекладача є збереження колориту та емоційної насиченості євангельського тексту з усіма нюансами й відтінками не тільки для спрощення їхнього сприйняття читачем, а й для полегшення розуміння ідей Святого Письма, що посилює його внесок у культурний розвиток людства.

Практична цінність роботи. Дослідження лінгвокультурної адаптації євангельських текстів для різновікової аудиторії має низку практичних застосувань, які можуть сприяти взаєморозумінню та глибшому аналізу взаємодії текстів, культур та вікових груп. Результати цього дослідження можуть бути корисні для перекладачів та мовознавців, які працюють над перекладом релігійних текстів.

Дослідження метафор, метафоричних конструкції та культурних відтінків, застосованих у євангельських текстах перекладених італійською і українською мовами з урахуванням різних рівнів адаптації, які залежать від специфічних потреб і вимог цільової аудиторії допоможе зрозуміти, які позиції слід зберегти у перекладі, щоб передати важливі духовні та смислові аспекти текстових матеріалів.

Особистий внесок дисертантки. Усі результати та висновки дисертантка отримала самостійно. Три опублікованих статті, у яких викладено основні положення наукової роботи, виконані автором одноосібно.

Апробація матеріалів дисертації. Положення й результати роботи обговорено на засіданні кафедри романської і новогрецької філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету (протокол №1 від 28 серпня 2023). Основні теоретичні аспекти та практичні результати дисертації викладено в наукових доповідях та апробовано на: Міжнародній науково-практичній конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови”, Київського національного лінгвістичного університету (Київ, 2021); Міжнародній науково-практичній конференції “Actual problems of science, education and technologies”

(Братислава, Словачинна, 2023); Міжнародній науково-практичній конференції “Modern trends and prospects for the development of science, education and society” (Орхус, Данія, 2023), Міжнародній науково-практичній конференції “Science, education, technology and society: problems and prospects (Братислава, Словачинна, 2023).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в трьох публікаціях у фахових виданнях України.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із двох анотацій українською та англійською мовами, ключових слів, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, чотирьох розділів, підрозділів до кожного розділу, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (78 найменувань) і джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг роботи – 170 сторінки, основний зміст роботи викладено на 161 сторінках.

В **анотації** стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни і практичного значення.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначено актуальність теми дослідження, мета, завдання, об’єкт, предмет, наукову новизна, теоретичне значення і практична цінність роботи, окреслені методи дослідження і фактичний матеріал, наявна інформація про апробацію дисертації.

Перший розділ присвячено теоретичному підґрунтю перекладознавчого дослідження адаптацій біблійних текстів в Україні, особливостям розвитку перекладу релігійних текстів в Україні після прийняття християнства, лінгвокультурній і лінгвопрагматичній адаптації у перекладознавчих дослідженнях біблійних текстів і висвітлено лінгвопрагматичну і культурну адаптацію біблійних метафор в італійсько-українському перекладі.

В **другому розділі** висвітлено методологічні принципи дослідження перекладів біблійних текстів, а саме: сучасні методи та підходи до перекладів

біблійних текстів і комплексну методичку дослідження лінгвокультурної адаптації євангельських текстів для різновікової аудиторії.

У **третьому розділі** схарактеризована мовна та культурна адаптація біблійних текстів, а саме: поняття культурної адаптації та її значення у перекладі біблійних текстів, проблеми культурної адаптації при перекладі біблійних текстів, відтворення модальності як категорії релігійного імперативу у перекладах євангельських текстів і власне, адаптація італійськомовних та українськомовних біблійних євангельських текстів для різновікової аудиторії;

У **четвертому розділі** окреслено лінгвокультурну адаптацію біблійних текстів у коміксах, охарактеризовано прагматичний потенціал коміксів у культурній адаптації біблійних текстів, лінгвопрагматичну адаптацію синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі: від мальовписів до релігійно-пригодницьких коміксів.

У **загальних висновках** відображені основні результати розвідки, яка закінчується **списком використаної літератури** та **джерелами ілюстративного матеріалу**.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ В УКРАЇНІ

Дослідження сучасного стану українських перекладів Біблії в національній науковій літературі свідчить про те, що ця проблема була належним чином вивчена сучасними авторами. Загальноінформативний огляд перекладів Біблії українською мовою надають такі дослідники, як Т. Барщевський, О. Горбач, Ю. Решетніков, Р. Турконяк. Оскільки дослідження перекладів Біблії на українську мову вимагає врахування широкого соціально-культурного контексту, ми вважаємо, що порівняльний аналіз спільних та відмінних аспектів у процесах і традиціях перекладу Біблії на українську та італійську мови є продуктивним. Концепція перекладу, розроблена Ю. Найдюю, спрямована на вирішення проблеми мовно-культурної розбіжності у сприйнятті та розумінні світу різними культурами. Ця проблема була вже висвітлена в роботах лінгвістів Сепіра і Уорфа, а також в українській філологічній традиції завдяки працям О. О. Потебні.

1.1 Особливості розвитку перекладу релігійних текстів в Україні після прийняття християнства

Найбільше перекладацька діяльність розвивалась за часів Давнього Риму (III – I ст. до н.е.). Першими перекладами, звісно, були релігійні тексти, які використовувались для прилучення варварів до новітньої на той час християнської релігії. Такі переклади були буквральними, тому що Слово Боже вважалось священним та непорушним, і саме з цієї причини мало бути донесене до читача дослівно, навіть якщо зрозумілість сенсу втрачалась. “При цьому і читачі, і перекладачі вважали це явище цілком нормальним, бо вважалось, що Слово Боже і не повинно бути повністю зрозумілим земним створінням” (Введенська, 2021).

Історія перекладу безпосередньо нашої країни сягає часів Київської Русі. У IX ст. на Русі майже одночасно виникає і розвивається писемність, література та переклад. Згідно інформації, що міститься у візантійських хроніках, Київський князь Аскольд влітку 860 року за 128 років до князя Володимира хрестив Київську Русь. Метою такої дії було залучення країни до всесвітнього культурного простору, який поєднувався власне з християнством. Вищезгадана історична подія сприяла розвитку освіти та літератури на цій території.

Згодом, з появою нової мети – поширення нової релігії серед слов'ян, з'явилась необхідність у так званих “агітаційних матеріалах” тією мовою, котра буде їм зрозуміла та доступна для сприйняття. На прохання Аскольда грецькі монахи Кирило та Мефодій були у 864 році послані імператором Візантії Михайлом III, щоб проповідувати християнство серед слов'янських народів. Створення алфавіту, відомого усьому світові як кирилиця – стало початком цієї діяльності. За допомогою такого алфавіту переклали з грецької церковнослов'янською мовою декілька релігійних текстів: Новий Заповіт, Псалтир та молитовник.

Після вбивства Аскольда, Київський престол на тривалий період перейшов під контроль язичницьких князів. Внаслідок чого, з літописів були видалені всі згадки про події літа 860 року. Проте наявність та розвиток такого явища як писемність сприяла культурному розвитку та поширенню знань Київської Русі далеко за межами країни. Всім відомо, що у 988 році великий князь Володимир провів друге хрещення Русі, воно відбулось в урочистій атмосфері та з великою кількістю запрошених гостей. Друге хрещення характеризують як “масове, але насильницьке”.

Цей історичний момент – друге хрещення Русі, посприяв появі іншої перекладної літератури, метою якої було ознайомити нових християн з основами цієї релігії, її філософським підґрунтям, обрядами та звичаями. У ранній період існування Київської Русі, яка мала гарно налагоджені та тісно вибудовані

торговельні та культурні відносини з іншими європейськими державами середньовіччя, головним посередником перекладної літератури було власне Болгарське царство, однак вже в перші десятиліття XI ст. Київський князь Ярослав Мудрий повністю усвідомив важливість наявності власних перекладених книг.

У 1037 році Нестор літописець згадує: “Ярослав зібрав воєдино багатьох писарів і повелів перекладати книжки слов’янською мовою (Ярослав собрав писци многи і перекладаше на словінське письмо)”.

У Київському соборі Святої Софії, ще а часів правління князя Ярослава, було засновано незвичну перекладацьку школу, яка займалася безпосередньо підготовкою перекладачів з давньогрецької мови. Саме там, в Софійському скрипторії, здійснювалися переклади з грецької мови. Важливим є те, що там книги не тільки переписувались, але вже й перекладались. “Варто зазначити, що давньоруські перекладачі не тільки зуміли створити точні, адекватні переклади, а й зберегти стиль і ритміку грецьких оригіналів” (Прохорчук, Гольцова, 2020).

Найголовнішою метою перекладацької школи при соборі Святої Софії було забезпечення перекладу із давньогрецької мови матеріалів для різноманітних церковних потреб. З плином часу з’явилися і масштабніші цілі: переклад Євангелія, релігійних і нерелігійних творів. Подібні школи, у яких навчалися писемності та перекладу, почали створюватися й у інших куточках Київської держави, факт існування яких також засвідчений у авторитетних літописах. Ярослав Мудрий, коли прибув до Новгороду, “зібрав з-поміж дітей старост і священників триста душ і звелів їх учити книгам” (Прохорчук, Гольцова, 2020).

Звикли вважати, що бібліотека Київського князя Ярослава Мудрого, була однією з найбільших у середньовічній Європі, там зберігалось більше сотні важливих рукописів вітчизняного та зарубіжного літописання. За свідченням Якима Запаса, великокняжий скриптоній, до якого увійшли найцінніші пам’ятки давньоукраїнського рукописного мистецтва, налічував понад 950 томів. Серед них

такі важливі праці, як Реймська Євангелія, Остромирова Євангелія, Ізборники Святослава.

Значна кількість перекладів, XI, XII і початком XIII ст, вирізняє Київську Русь не тільки з-поміж слов'янських держав, але й робить особливою серед всієї середньовічної Європи. Як відомо, перекладні твори того часу – це здебільшого релігійна література, але вже набували популярності і тексти патристичної літератури, яка включала твори отців церкви з II по VIII ст., у ній йшлося про підґрунтя християнської філософії і світогляду. Почала з'являтися також і гомілетична література, у ній розкривали теоретичні і прикладні питання, які пов'язували з релігійними проповідями, а також були твори, що розповідали про життя і діяння святих, серед яких можна виділити “Житіє святої Ірини” та “Житіє Олексія, людини Божої” – ці твори мали неабияку популярність на той час.

Вагому роль у розвитку держави відіграли переклади візантійських літописів. “Найвідомішими є “Хроніка Георгія Амартола” та “Хроніка Іоанна Малали”. У першій викладаються події світової історії з орієнтацією на церковну історію, а у другій – міфи та розповіді про головних героїв античного світу, починаючи з Гомера”(Ребрій, 2016). Не зважаючи на те, що більшість цих творів перекладалися буквально, вони все одно були майже ідентичні до тогочасної народної мови Київської Русі. Згідно досліджень, існують випадки, де перекладацька майстерність була на дуже високому рівні. Це можна відстежити на перекладі “Іудейської війни” Йосипа Флавія. Існує дві редакції перекладу, що дійшли до наших днів, у яких можна помітити, що переклад був виконаний досить вільно. Можна помітити стилістичну розкутість перекладача, що відходить від синтаксису оригіналу, тобто уникає максималістського буквалізму, який був характерний для перекладів того часу. “У перекладі явно відчувається прагнення до ритмізації перекладного тексту” (Ребрій, 2016).

За часів Монгольської навали (1228 – 1480), переклади все ще мали вплив на культурний розвиток Русі. Переклади, що були виконані у другій половині XIII і

XIV ст., майже повністю віддзеркалюють настрої підмонгольної Русі. Найвні твори були здебільшого утопічного та есхатологічного характеру, найвідомішими є “Сказання про Індійське царство” та “Повість про Макарія Римського”. Більшість перекладів виконувалися з грецької, але деякі перекладачі використовували також латинські та давньоєврейські джерела. З’явилися переклади інших частин Біблії, а попередні невдалі переклади були виправлені, або ж перекладені повністю по іншому. Робляться спроби використовувати в перекладах українську мову, яка на той час була на етапі формування. “Особливо це було помітно у політичних та ділових перекладах, кількість яких різко зросла у середні віки” (Прокопенко, 2018).

За свідченням історичних джерел, із кінця XIII ст. у зв’язку зі значним послабленням значення Києва як культурного, так і політичного, центру відбувається відтік багатьох культурних цінностей, зокрема і книг, на Північ. Цей період пов’язують також і з формуванням культурних та мовних особливостей у народів, які заселяли східнослов’янські землі. Це з часом призвело до формування трьох мов та культур – української; білоруської та російської. Однак у книгах основною мовою на той час все ще залишалась церковнослов’янська.

Період з XIV по XVII ст. характеризується як розвиток московського періоду східнослов’янських земель. Проте, навіть при впливі інших культур та мов, українська культура виявилася дуже стійкою і здатною зберігати та розвивати власні школи та системи перекладу. Протягом цього часу переклад продовжує розвиватися, але основне місце, як і раніше, належить релігійним текстам та книгам загалом. Переклади поступово перестають бути анонімними, а роль перекладачів у розвитку мови та культури отримує суспільну шану та визнання.

“До видатних перекладачів цього періоду можна віднести Максима Грека (1470–1556), ченця, запрошеного Великим князем Василем III до Москви з Афона у 1515 році. Протягом свого життя Максим Грек займався перекладами переважно релігійних книг. Він також вносив виправлення до перекладів, зроблених раніше,

та писав коментарі. Спочатку він не знав ані російської, ані старослов'янської мови, отже, його переклади відбувалися у два етапи: спочатку він перекладав з грецької латиною, а потім його помічники перекладали з латини старослов'янською. Виправляючи старі переклади, Максим Грек нерідко порушував ustalені традиції, за що й був звинувачений в кощунстві та ересі” (Ребрій, 2016).

“У XV ст. з’являються нові редакції деяких книг Старого Заповіту, а також Євангелія” (Прокопенко, 2018). Серед вчених існує думка, що такі переклади були виконані з давньоєврейського тексту, окрім того є і переконання, що автором перекладу міг бути вчений-єврей. “У XVI ст. з’являються переклади таких творів, як “Логіка” Авфисафа, “Таємна Таємних”, “Шостикрил” і “Псалтир” Федора Жидовина”(Прокопенко, 2018).

У XVI ст. продовжувались спроби перекладу біблійних текстів, у цьому контексті варто згадати про “Пересопницьке Євангеліє” (1556 – 1561 роки). М. І. Рижський вважає, що за мовою воно найближче до української, але інші науковці вважають, що воно було перекладене українсько-білоруською мовою.

У XV –XVI ст. до перекладів додалися “духовні повісті”. Перекладацька діяльність орієнтується вже на світський характер. Повість про королів-волхвів є перекладом латинської повісті “Кармеліта” Іоанна Гілюдесгаймського з використанням польського посередництва. “Повість про страсті Христові” перекладали з латинської знову-таки за допомогою польського посередництва (Прокопенко, 2018).

“Загалом протягом XV–XVII ст. переклад в Україні посів місце власне української літератури. Практично всі твори перекладалися або переказувалися з польської мови, оскільки велика частина території сучасної України знаходилася у складі Речі Посполитої. Проте деякою мірою підтримувався вплив на українську культуру з боку Московського царства. Найбільш відомими навчальними закладами цього періоду були Острозька академія, заснована князем Костянтином-

Василем Острозьким у 1576 р. та Києво-Могилянська Академія, заснована у 1659 році” (Ребрій, 2016).

Говорячи по переказу, доречно згадати Острозьку Біблію – один з перших слов'янських перекладів Біблії і перше завершене видання Біблії на церковнослов'янській мові, опубліковане в Острозі першодрукарем Іваном Федоровим в 1581 році. Цю книгу випустили у друкарні православного князя Костянтина Острозького.

Острозька Біблія складається з 76 книг Старого і Нового Завіту. Основою перекладу церковнослов'янською мовою були старогрецькі, а не старосврейські тексти, як для значної кількості біблейських видань. Для роботи був використаний список Геннадієвської Біблії – переклад, створений в 1499 році під керівництвом архієпископа Геннадія Новгородського, а також чеські та польські переклади.

Перша друкарська кирилична Біблія має надзвичайно велике значення. Князь Острозький відправив низку екземплярів папі Григорію XIII і цареві Івану Грозному, який, у свою чергу подарував одну з книг англійському послові.

Острозька Біблія набула неабиякої популярності: екземплярами володіли шведський король Густав Адольф, кардинал Барберини, багато вчених і громадські діячі епохи Івана Федорова.

Редакційно-перекладацька робота над Острозькою Біблією демонструє високу мовну культуру в Україні кінця XVI століття. Окрім того, варто звернути увагу на виготовлення ілюстрацій до Біблії (рис. 1.1.). Біблія була надрукована на 628 аркушах, що складає 1256 сторінок. У неї включено численні заставки, кінцівки та ініціали, серед яких гравюри, створені Іваном Грином та можливо Лавріном Пилиповичем. Їхню роботу, за словами Івана Огієнка, оцінено як “занадто скромні, а часом і вбогі”. З часом, такі ілюстрації були вилучені з подальших Біблійних перекладів.

Рис. 1.1. Сторінки Острозької Біблії з ілюстрацією.

Дипломатичні відносини України з Кримським ханством, Османською імперією, Австрією, Францією, Молдавією і Польщею, які розгорталися протягом XVI століття після заснування Козацької християнської республіки (Запорозької Січі), підтверджують висновок щодо існування письмового і усного дипломатичного перекладу в українській державі на той час. Така діяльність набирає обертів у XVII ст. за часів гетьманування Богдана Хмельницького, у якого були послы майже у всіх сусідніх країнах.

У XVII ст. підсилюється сутичка між Польщею і Росією за вплив на Україну. Коли значна частина українських територій увійшли до складу Московії, майже повністю зникла можливість ведення перекладів на українську мову. Після приєднання України до Московського Царства у 1654 році мовна ситуація в Україні, а також розвиток перекладу ускладнювався через певні обставини:

- 1) відсутність державної самостійності України;
- 2) сусідство російської мови, яка набула статусу імперської;
- 3) політична заборона друкування книг українською мовою, що активно проводилася з початку XVIII ст.

Зокрема, у 1720 році було видано відомий наказ: “Вновь книг никаких, кроме церковных прежних зданий, не печатають, а и оныя церковныя книги с такими же церковными книгами справляють, прежде печати, дабы никакой розни и особого

наречия в них не было”. Після чого, 21 липня 1721 року всі книги з українських друкарень наказали надіслати до Синоду “исправления ради и согласия с великороссийскими” – це стало початком знищення української культури та зменшення кола людей, що могли користуватись перекладами українською мовою.

Початок XVIII ст., був відомий реформами Петра I, це переломний період для розвитку перекладацької діяльності. Перш за все можна помітити перехід від теологічних перекладів до більш світських. Введення економічних та політичних реформ спровокувало появу наукового, технічного, військового, медичного, дипломатичного та інших видів перекладу. Після чого до перекладів починають висувати жорсткіші якісні вимоги. Але були і події, що негативно вплинули на розвиток перекладу в Україні – це несприятливі культурно-політичні умови, внаслідок чого літературна українська мова перебувала на стадії становлення аж до кінця XVIII ст.

Початок XIX ст. суттєво змінив ситуацію. У зв’язку з формуванням літературної української мови та літератури, що мала багато позитивних змін у сфері перекладу, під час перебування під впливом Російської імперії, спостерігається посилення тиску на українську мову і, як наслідок, на українську літературу та переклад.

В Україні переклад заповнював ту лаку, яка мала місце в українській літературі впродовж тривалого періоду. У XVI – XVIII ст. з’явилося явище, що звикли називати власне художньою прозаїчною літературою, і було представлене лише перекладами. У цей період починає вирізнятися власне українська традиція літературного перекладу.

Переклади з античної спадщини XVIII ст. пов’язані з іменем Григорія Сковороди (1722–1794 р.р.). Він перекладав твори Горация, Вергілія, Овідія, Цицерона і Плутарха, деякі твори французького гуманіста Марка Антуана Мюре та фламандця С. Гозіуса.

Сковорода був ще й теоретиком, він чітко розрізняв *translatio*, тобто “дослівний переклад”, та *interpretatio*, тобто “вільний переклад”, чи “переспів”.

“Відштовхуючись від створеної у Києво-Могилянській Академії перекладацької традиції, використання античної римської (Цицерон), а пізніше західноєвропейської (Ієронім, Август Бухнер) теорій перекладу, а також із досвіду перекладацької практики і педагогічної діяльності як викладача поетики в Переяславському колегіумі (1753–1754), викладача поетики і грецької мови в Харківському колегіумі (1759–1760), Г. С. Сковорода висловлював свої теоретичні міркування про переклад. Таким чином, у примітці до перекладу оди Синдронія Гошия, зробленому в 1785 році, у супровідному листі до О. Захаржевського в 1790 році Г. С. Сковорода висловлює думку щодо поділу перекладачів на дві категорії: перекладач-букваліст (*translator*) – “ставить слово замість слова, як зуб замість зуба”; перекладач-тлумач (*interpres*), що “як ніжна годувальниця кладе в рот своєму годованцеві розжований хліб і сік мудрості”(Прокопенко, 2018).

“Перекладацька практика Г. С. Сковороди в цьому відношенні строгого розмежування не виявляє” (Прокопенко, 2018). Він не прагне адекватно передати особливості оригіналу, переклад для нього власне – це “переспів” (Прокопенко, 2018). Отже, вочевидь, “філософ надавав перевагу *interpretatio* перед *translatio* й далеко не завжди прагнув адекватно віддзеркалити в перекладі всі особливості оригінального тексту” (Прокопенко, 2018).

Найяскравіший період розвитку художнього перекладу починається в 20–30-ті роки XIX ст. У 1840–1850-х роках важливу роль в історії українського художнього перекладу відіграє визначна особистість - Тарас Шевченко (1814 – 1861). У циклі “Давидові псалми” Шевченко об’єднує власне переклади з переспівами окремих біблійних віршів. Однак, зберігає образну систему оригіналів та надає їм іншого ідейного забарвлення.

У той час все більш поширеними стають репресії щодо української мови та культури. Важливо також розуміти, що тоді в Україні не існувало навіть найменших умов для розвитку майстерності художнього перекладу.

Один з кращих та найвизначніших перекладів Нового Завіту належить активному державному діячу, письменнику, поету XIX ст. Пилипу Семеновичу Морачевському.

16 листопада 1861 року, після того як Олександр III підписав у Петербурзі Маніфест про відміну кріпацтва (3 березня 1861 року), Морачевський завершив останнє виправлення всіх чотирьох Євангелій. Переклад отримав позитивний відгук від Академії Наук та Святішого Синоду і згодом потрапив до Калузького архієпископа Григорія, який був родом з Чернігівщини. Після того як він розпочав читати переклад, розплакався та кинувся до свого домашнього лікаря, також українця зі словами: “Ось йдіть подивіться, яку мені Бог послав радість на чужині” (Козирський). Одержаний переклад отримав дозвіл на друк, але пізніше, згідно з Валуєвським циркуляром від 6 липня 1863 р. було заборонено видавати книги українською мовою, а за Емським указом було скасовано дозвіл навіть на користування українською мовою. Незважаючи на це, духовенство все ж настояло на необхідності перекладу Святого Письма і на тому, що виголошення проповідей має відбуватись зрозумілою для народу мовою.

Пилип Морачевський переклав крім Євангелія, Псалтир та Діяння Апостолів, але вони не були видані. Він помер 26 вересня 1879 р., а книги так і не були надруковані. Проте переклад Пилипа Морачевського отримав велику шану від людей, що цінують Слово Боже у перекладі українською мови. Переклад був надрукований протягом 1906 – 1907 років (Євангеліє від Матвія, Марка й Луки) та у 1911 р. (Євангеліє від Івана). Не дивлячись на великий внесок Пилипа Морачевського, ім'я та прізвище перекладача не було надруковано навіть на титулі перекладу, адже з часу його смерті пройшло 32 роки, проте особи, причетні до видання були нагороджені.

Орест Левицький висуває думку: “Мова перекладу Морачевського позитивно зачаровує своєю простотою та якоюсь задушевністю, гармонійною з духом Євангелія. Ані “кутих” слів, ані штучних видуманих *ad hoc* виразів – нічого цього немає в спомині. Жива, цілком народна мова, вільна від вульгаризмів, суворо відповідає точному змісту основних текстів – грецького та слов’янського. Деякі конструкції настільки вдалі, що рівних за силою, точністю й колоритністю мови нам не випадало знаходити в жодному з відомих перекладів” (Українське Євангеліє).

Важливо зазначити, що Пантелеймон Куліш виконав перший повний переклад Біблії на українську мову. Відомий письменник народився у 1819 році, на Чернігівщині. Він був також і поетом, перекладачем, ідеологом української літературної мови і творцем першого українського фонетичного правопису, який отримав назву “кулішівка”.

Переклад Біблії Куліш розпочав в 1861 році, задля цього у 1868 переїжджає у Венецію в Італію, де вже досить плідно працює над перекладом. Він перекладав із церковнослов’янської та європейських мов, а не з мов оригіналу. У 1869 році Куліш познайомився з Іваном Пулюєм – молодим українцем з Галичини, випускником Греко-католицької духовної семінарії у Відні, і залучає його до перекладу.

За чотири роки (1869 – 1872 р.р.) Пулюй та Куліш у Відні переклали Новий Завіт з давньогрецької мови. Куліш перекладав паралельно також і книги Старого Завіту. Після закінчення роботи над перекладом, він повернувся на Чернігівщину, де через деякий час єдиний існуючий на той час рукопис Старого Завіту згорів. Це сталося через акт підпалення будинку орендатором у листопаді 1885 року. Починаючи з 1885 року, Пантелеймон Куліш впродовж дванадцяти років (до 1897 р. р.) вдруге уклав Старий Завіт. Згідно інформації з інших джерел, Куліш сам спалив рукопис: “А Старого Завіту Св. Письма нема вже на світі:

розсердившись на львівських дурнів, що вони, мов глухі гаспиди, затулюють вуші від правди, взяв я й викинув свою працю в огонь” (Куліш).

Іван Нечуй-Левицький разом з Іваном Пулюєм закінчили роботу: “За три роки (1898 – 1901р.р.) Нечуй-Левицький переклав Першу й Другу книги Параліпоменон, книги Єздри, Неємії, Естер і Даниїла, а Іван Пулюй – Псалтир” (Жукалюк, 2003). У 1903 році Британське та закордонне біблійне товариство опублікувало перше повне українське видання Біблії під назвою “Святе письмо Старого і Нового Завіту”, яке було перекладене Кулішем, Нечуєм-Левицьким і Пулюєм. Подальші перевидання були у 1912 році (Відень), 1921 році, 1930 році (Берлін), 1947 році (Лондон, Нью-Йорк), та у 2000 році (Київ).

Відповідно до літературознавчих джерел, Куліш мав на меті перекласти Біблію українською мовою, аби довести повноцінність цієї мови, її здатність передавати найглибші людські переживання. Для нього це був переклад, який підтвердить самотність української мови.

Визначна особливість даного перекладу є повноцінний переклад з єврейських та грецьких текстів живою українською мовою Слова Божого. Пізніше такий метод перекладу успадкував професор Іван Огієнко (митрополит Іларіон) у своєму перекладі, що був виданий у 1962 році завдяки наполегливості та старанням біблійного товариства.

Упродовж періоду з 1917 по 1958 роки другий повний переклад Біблії на українську мову був створений церковним та громадським діячем, міністром просвіти та віросповідань Іваном Огієнком, який також відомий як митрополит Іларіон. Деякі положення з його “Методології перекладу Святого Писання та інших богослужбових книг на українську мову” залишаються актуальними й для сучасних перекладачів Біблії. Відомо декілька причин появи цього перекладу: 1) нові відкриття в біблеїстиці, які, відповідно, не могли бути враховані авторами першого повного біблійного перекладу; 2) легалізація української мови та збільшення її семантики, лексики. Переклад укладено з оригінальних мов.

В 1937 році у Львові був виданий переклад чотирьох Євангелій; в 1939 р. у Варшаві – Новий Завіт з додатком Псалтирі. А вже у 1940 р. побачив світ увесь переклад Біблії, який було надруковано тільки наприкінці 1958 року в Лондоні завдяки зусиллям Об'єднаного біблійного товариства. Переклад перевидавався у багатьох містах Європи та в Україні, а також у Канаді, США.

Український богослов Михайло Петрович Кобрин (1871–1956 р.р.), який був також професором богослов'я, релігійним і освітянським діячем та експертом у стародавніх мовах, відомий як автор і перекладач духовних текстів. У Польщі він уклав переклад і надрукував Новий Завіт та Псалтир українською мовою. Михайло Петрович був викладачем в духовних школах і, завдяки глибокій духовній освіті, він майстерно володів трьома давніми мовами: івритом, грецькою і латиною. Його робота по перекладу священних текстів та богослужбових книг українською мовою варта уваги, подібно до перекладів П. Куліша і І. Огієнка.

Після того, як Іван Огієнко уклав переклад Біблії, робота над перекладом не завершилась. Ще одним біблієзнавцем, який відчував необхідність існування Святого Письма українською мовою, був священник Української греко-католицької церкви Іван Хоменко.

Третій повний переклад Біблії українською мовою був відомий як “Святе Письмо”, “Вишнева Біблія” (був названий так за вишневий колір обкладинки) або “римський” (назва походить від місця роботи Івана Хоменка – Рим і острів Капрі). Цей переклад був опублікований у 1963 році під наглядом та контролем духовного керівництва Греко-католицької церкви, чернечого ордена Василіан.

Івану Хоменку допомагали П. Качур, І. Костецький та В. Барка. Були долучені також до редагування перекладу знавці з різних наукових областей: філології, археології, історії, поліграфії. “Сам Хоменко турбувався також і про милозвучність мови, використовуючи у повній мірі всю її красу. В цей час були відкриті Кумранські рукописи, вивчення яких стало значним внеском в історію

створення та поширення Біблії. Хоменко уважно стежив за дослідженням цих рукописів, враховував суттєві наслідки вчених-біблеїстів” (Жукалюк, 2003).

У цьому варіанті перекладу, на відміну від двох попередніх, перекладач задіяв також і апокрифічні книги (Товит, Юдит, Перша й Друга книги Макавейські, Мудрості, Сіраха, Варуха, Послання Єремії та 13 – 14 глави пророка Даниїла). Цей варіант перекладу вирізняється точністю та якістю викладення й гарною літературною мовою.

Проте, за словами І. Хоменка, видавці-василіани в ході друку перекладу “зіпсували” його. У чому полягав сенс зазначених “неточностей” - досі незрозуміла, але відомо, що богословська комісія василіан погодилася лише з деякими зауваженнями Івана Хоменка. Його бажання перевидати переклад з урахуванням “неточностей” так і не була реалізована.

Перед оголошенням незалежності України було здійснено кілька перекладів Святого Письма українською мовою. Серед них виділяються Переклад Нового Завіту кардинала Української греко-католицької церкви Мирослава Любачівського (1988р., Рим) та переклад від Київського митрополита Філарета (Денисенка) (1988р., Київ). Переклади не є пов’язаними один з одним. Переклад Мирослава Любачівського є віддзеркаленням західноукраїнської мови, адже був створений для потреб греко-католицької української західної діаспори.

Рафаїл Турконяк створив четвертий повний переклад Біблії на українську мову. З проголошенням незалежності України та зняттям всіх обмежень щодо української мови виникла можливість створення Українського біблійного товариства. Це установа мала за мету об’єднати наукові зусилля для створення перекладу Священного Писання, дотримуючись всіх норм перекладацького мистецтва. Такий переклад мав враховувати нові досягнення в галузі богослов’я, історії, біблійної археології та інших відповідних областей, і мав бути прийнятий всіма християнами.

Історія цього перекладу Біблії пов'язана з укладанням першого науково опрацьованого зводу книг Святого Писання українською мовою – Острозькою Біблією 1580 року (1581 року), яка була видана церковнослов'янською мовою. Переклад Острозької Біблії на українську здійснив Рафаїл Турконяк, доктор богослов'я та літургії Української греко-католицької церкви. Турконяк був українцем, емігрантом, який володів латинською, давньогрецькою, церковнослов'янською, українською, російською та кількома західними мовами.

Рафаїл Турконяк переклав Острозьку Біблію на українську мову, і цей переклад став частиною його четвертого повного перекладу Біблії. Один з основних відмінностей цього перекладу Турконяка в порівнянні з роботами П. Куліша, І. Огієнка та І. Хоменка полягає в тому, що Турконяк переклав Старий Завіт із давньогрецького тексту, і його переклад вважається “дещо легшим для розуміння, особливо для дітей та молоді.”

Все ж і на сьогодні, попри те, що переклад був перероблений, фахівці вбачають в ньому недоліки.

На завершення проведеного нами аналізу зазначимо, що якість перекладів релігійних текстів на українську мову постійно удосконалюється, оскільки переклад Біблії потребує обширних знань у різних галузях людського відомства. Це підтверджено вражаючими зусиллями таких перекладачів, як Пантелеймон Куліш, Іван Огієнко, Іван Хоменко, Рафаїл Турконяк та ін.

1.2 Лінгвокультурна і лінгвопрагматична адаптації у перекладознавчих дослідженнях біблійних текстів

Термін “прагматика” був запропонований американським дослідником Ч. Морісом. Він вважав за потрібне поділити семіотику як науку про знаки на три розділи:

- 1) синтактику, що вивчає відносини між власне знаками;

- 2) семантику, що вивчає відносини між знаками та об'єктами;
- 3) прагматику, що вивчає відносини між знаками та користувачами цих знаків.

На думку Ч. Моріса, головними інтерпретаторами знаків є певні живі організми, саме тому визначальною характеристикою прагматики можна вважати свідчення про те, що вона дотична до всіх психологічних, біологічних та соціальних явищ, які можна помітити при безпосередньому використанні знаків.

Перш ніж застосовувати певні трансформації у процесі перекладу, також і при перекладі біблійних текстів, перекладач використовує прагматичний аналіз, який дає можливість зрозуміти, яка саме інформація може бути опущена або видозмінена при перекладі. Враховуючи той факт, що рецептор оригінального тексту і рецептор перекладу мають, зазвичай, різний мовний досвід, не схожу етнічну ментальність та різні фонові знання, досягнення комунікативної мети в перекладі потребує прагматичної адаптації, яка буде направлена на врахування мовних особливостей, ментальності і фонових знань рецептора мови перекладу.

Виділяють три напрямки у визначенні того, що таке прагматика.

Перший напрям вказує на те, що прагматика – це вивчення взаємодії мовних форм та контекстів їхнього вживання, а також інтерпретації мовних засобів в комунікативних контекстах.

Другий напрямок характеризує прагматику як реальну ситуацію спілкування, яка обумовлює вибір мовних засобів для відповідних комунікативних завдань.

Третій напрямок прагматики трактує це поняття як вивчення потенційних можливостей впливу мови на людину.

Людський фактор відіграє основну роль у прагматиці, адже вона аналізує всі умови, в яких людина використовує мовні символи. Під цим терміном розуміють умови для правильного вибору та використання мовних одиниць з метою досягнення кінцевої мети спілкування – впливу на співрозмовника. Для біблійних текстів цей аспект є дуже важливим.

Існує також і поняття “прагматичні фактори перекладу”, воно охоплює факти як мовного, так і позамовного порядку. Зазвичай до аспектів перекладу, що стосуються прагматики, відносять жанрово-стилістичні особливості текстів у мові оригіналу та мові перекладу, їхню різну прагматичну цінність, роль мовного знака в конкретному повідомленні та прагматичні завдання перекладача. До цих аспектів також належать національно-культурні особливості одержувачів оригіналу та перекладу, загальні знання учасників комунікації та їхні соціально-психологічні характеристики.

Вважається, що сутність прагматичних факторів полягає в тому, що текст оригіналу та текст перекладу зазвичай орієнтуються на різних одержувачів. Тому, прагматичні фактори – це перелік умов, які потребують використання трансформацій у перекладі, зокрема, в релігійних текстах, для досягнення однакового комунікативного ефекту як для одержувача тексту оригіналу, так і для рецептора тексту перекладу.

Варто зауважити, що співвідношення між прагматикою оригіналу і перекладу може бути різним, і прагматична адекватність перекладу не завжди залежить від збереження прагматики вихідного тексту.

Німецький перекладознавець А. Нойберт описує прагматику як одну з найважливіших аспектів теорії перекладу. Він наполягав, що адекватний переклад повинен зберігати прагматику оригіналу. Вчений досліджував зв'язок між проблемою прагматичної адекватності та чотирма типами відносин, які можуть існувати в тексті оригіналу. Внаслідок таких тверджень, виділяються чотири види перекладу.

У першому випадку текст оригіналу та текст перекладу мають спільну мету, яка заснована на загальних потребах, і оригінал не обмежений аудиторією, що володіє мовою. Сюди належать рекламні оголошення, наукова та технічна література.

У другому випадку розглядається переклад, що характерний для текстів, які містять інформацію, що може бути важливою або ж містити специфічну інформацію безпосередньо для аудиторії мови оригіналу, як, наприклад, тексти законів, суспільно-політична література, місцева преса.

Третій вид охоплює переклад художньої літератури, створеної для аудиторії мови оригіналу, але яка також може виражати загальнолюдські потреби та стати частиною всесвітньої літератури. У цьому випадку ступінь перекладності залежить від жанру. Наприклад, белетристика й драматургія мають більший ступінь перекладності, ніж лірична поезія.

Останній, четвертий, тип створюється на мові оригіналу, але спрямований перш за все на переклад на іншу мову та початково орієнтований на аудиторію мови перекладу. Такий тип текстів характеризується високим рівнем прагматичної перекладності, як стверджував А. Нойберт.

Важливим аспектом є те, що культура – це основне поняття для лінгвокультурології. Її об'єктом є культурна інформація, не тільки суто національна, але і загальнолюдська. Така інформація може бути прихована у біблійних текстах, адже їх звикли вважати зберігачами інформації. Тексти відображають духовний світ людини і її культуру.

Якщо говорити про біблійний текст, то він повністю пов'язаний з декількома культурами, а також наповнений надзвичайною кількістю культурних кодів. Лінгвокультурологічний підхід до аналізу італійських версій Біблії в діяхронії – це дослідження як історичних, так і сучасних мовних явищ, які відображені у італійських біблійних текстах протягом певного часового періоду, та розглядаються через призму духовної культури. Лінгвокультурологія також нерозривно пов'язана з аналізом національної картини світу, мовної свідомості та особливостей ментально-лінгвального комплексу.

За С. В. Оборською, визначення “лінгвокультурної адаптації” є наступним. “Адаптація лінгвокультурна – це багатозначний термін: 1) в етнолінгвістиці –

система опанування іноземної мови в умовах відповідного інокультурного середовища, в безпосередньому контакті з носіями мови; процес і результат пристосування реципієнта до мовних патернів приймаючої культури, що відбувається інтегровано з освоєнням її цінностей, норм, зразків поведінки тощо.

Адаптація лінгвокультурна – невід’ємний, часто вирішальний чинник адаптації культурної” (Оборська).

Лінгвокультурна адаптація допомагає подолати психологічні та мовні бар’єри в іншомовному середовищі і сприяє активізації мовних навичок. Вивчення іноземної мови в її природному середовищі є найвдалішим з точки зору інтегративної моделі, яка включає в себе адаптацію до клімату, фізіологічні аспекти, побутові навички, соціокультурні взаємодії та інше. Такий підхід передбачає засвоєння мови в контексті культурних концепцій (Оборська).

За словами В. фон Гумбольдта, кожна мова окреслює навколо народу, якому вона належить, певне коло, звідки людина може вийти, але за умови, що відразу потрапить у інше мовне коло. Перехід між цими колами відбувається завдяки лінгвокультурній адаптації. Відповідно до гіпотези лінгвістичної відносності, розробленої у 1930 році, Сепіром – Ворфом, мова визначає мислення та спосіб пізнання дійсності, а світобачення формується через матрицю рідної мови, власне тому різниця між культурами зумовлена мовними відмінностями. Лінгвокультурна адаптація відбувається на трьох рівнях:

“а) фонетичний та лексичний рівні – суб’єкт, адаптуючись до нового мовного середовища, тренує свій артикуляційний апарат та намагається правильно відтворювати іншомовні звуки і слова, накопичує лексичний запас;

б) граматичний та синтаксичний рівні – в суб’єкта формується уявлення про закономірності зв’язку між словами, він намагається будувати спочатку прості розповідні й питальні речення, відтак складні тексти;

в) стилістичний рівень – суб’єкт починає відчувати мову, влучно й доречно використовувати її лексико-стилістичні ресурси” (Оборська).

2) у теорії перекладу термін “система прийомів пристосування” вказує на набір методів, які допомагають адаптувати іншомовний текст до сприйняття членами іншої культури. Цей термін визначає міру та форми деформацій, які можуть бути доречні у перекладі тексту. Система прийомів пристосування використовується як інструмент мовного посередництва, тому що оригінальний текст і текст перекладу завжди мають лінгвокультурні відмінності, наприклад: різниця у структурі, транспозиція, зменшення або збільшення обсягу, різні підходи до інтерпретації гумористичних сцен, символіки та інше.

“Адаптація лінгвокультурна у перекладі виявляється в таких підходах:

- а) опертя на знання про мовні та культурні моделі читача;
- б) відтворення прагматичного потенціалу тексту” (Оборська).

У процесі адаптації тексту, зокрема і біблійного, перекладач передає фактуальну інформацію; смислові, оцінні пласти; передає твір як продукт авторської творчості і втілення явища іншої культури.

Лінгвістична та культурна адаптація може бути визначена як готовність сприймати та аналізувати фонові знання, вбудовані в канон етнічної культури. У сучасному науковому дискурсі поняття лінгвістичної культури розуміється як культура, яка виявляється та закріплюється у знаках живої мови і проявляється у мовних процесах (Романенко).

1.3 Лінгвопрагматична і культурна адаптація біблійних метафор в італійсько-українському перекладі

Метафоричне мислення виявило великий вплив на розвиток мови і культури в цілому. Великі філософи, такі як Аристотель, Руссо, Гегель та інші, розглядали метафору як ключовий елемент мови і мислення. Сьогодні метафора продовжує привертати увагу дослідників з різних наукових галузей. Кожна галузь надає своє визначення сутності метафори, враховуючи свої особливості та цілі досліджень.

Наприклад, лінгвісти вивчають роль метафори у мові та комунікації, когнітивні вчені досліджують метафоричне мислення та його вплив на сприйняття світу, а літературознавці аналізують метафоричне використання в художніх текстах. Це свідчить про широкий спектр інтересів та перспектив у вивченні метафоричного явища.

Різноманіття підходів і досліджень вказує на важливість метафори як об'єкта вивчення. Вона стимулює творчість, допомагає нам уявляти і розуміти світ з нових перспектив, розширює нашу культурну спадщину і впливає на наш спосіб мислення.

Особлива увага приділяється адаптації біблійних текстів українською та італійською мовами, враховуючи їх лінгвокультурні особливості. Процес адаптації тексту вимагає від перекладача ясного розуміння мети перекладу. Одна з ключових проблем полягає у збереженні значення та емоційного звучання метафор, які зустрічаються в біблійних текстах. Це вимагає від перекладача не лише лінгвістичної точності, але й культурної глибини розуміння. Він повинен знати особливості метафоричного використання мови у кожній культурі, зокрема українській та італійській, щоб забезпечити адекватне відтворення метафоричних конструкцій у перекладі.

Таким чином, проблеми лінгвопрагматичної та культурної адаптації біблійних метафор в італійсько-українському перекладі євангельських текстів потребують детального вивчення. Дослідження метафори в цьому контексті спрямоване на розкриття того, як метафоричні конструкції впливають на сприйняття, розуміння та емоційне забарвлення біблійних текстів, а також як вони відповідають на потреби та вимоги конкретної аудиторії.

Отже, термін “метафора” походить від грецького слова “μεταφορά”, що означає “перенесення”. Явище метафори починає цікавити дослідників ще з Античності, адже перше визначення метафори зустрічається у “Поетиці” Аристотеля, де вона розглядається як перенесення слова зі зміною значення “або з

роду на вид, або з виду на рід, або з виду на вид, або за аналогією”, причому філософ розуміє її не тільки як стилістичний прийом, як засіб стилістичної прикраси, а значно глибше – як особливість образного мислення людини. Метафора – не лише явище художнього вислову, а взагалі властивість людської мови, вона виникає на основі перенесення ознак і може бути розглянута як скорочене порівняння, де висловлюється те, що мовець має на увазі, за допомогою іншого вислову. Метафора являється інструментом, за допомогою якого розширюється коло можливостей для перекладу змісту одного понятійного поля в інше.

В “Поетиці” метафора цікавить Аристотеля, звичайно, як явище художньої мови. Складання вдалих метафор, на його погляд, є ознака майстерності. “Найважливіше – розумітися на метафорах. Тільки цього не можна перейняти від іншого, це – ознака обдарованості, бо складати хороші метафори – це значить помічати схожість” (Аристотель, 2007) тобто, знаходити схожість між різними, часом дуже несхожими речами. Метафора ґрунтується на асоціаціях, схожостях або подібностях, а асоціації впливають на мислення мовця, отже породження метафори можна вважати когнітивним процесом.

Важливим аспектом дослідження метафори є її функції. Метафора виконує різноманітні ролі у мовленні, включаючи репрезентацію абстрактних понять, активізацію уяви, вираження емоційного стану, створення образності та вплив на сприйняття аудиторії. Вона допомагає нам сприймати і розуміти світ навколо нас з нової перспективи і розширює нашу мовленнєву та когнітивну сфери.

Метафора як мовна і мовленнєва одиниця виконує декілька різних функцій, залежно від яких вона може розглядатись як стилістичний прийом, як спосіб образного вираження змісту, як спосіб пізнання та номінації нових понять та як спосіб мислення. Хоча в мовознавчому та стилістичному аспекті метафора цікавить більше як мовленнєве явище, вона насправді існує і в мисленні, і в мові. Метафора поєднує мислення, мову та мовлення, що тісно взаємодіють та не

можуть розглядатись окремо. Метафоричне мислення породжує метафору в мовленні, використовуючи вже існуючі мовні засоби, та створює нові мовні засоби, які по суті стають метафорами в мові. Метафори, або поняттєві метафори за М. Джонсоном та Дж. Лакоффом, в мові – це мовні вирази, які виникли завдяки метафоричному мисленню та укорінилися в мові як сталі вирази та словосполучення.

Таким чином, метафора надає словам нового лексико-семантичного значення, що дає розвиток мові. Її роль в мові та мовленні значна, особливо стосовно всіх абстрактних понять та явищ, оскільки їх важко пояснити словами в прямому значенні. Метафора породжує синонімію та полісемію, розвиває системи термінології та емоційно-експресивної лексики, створює нові лексичні та фразеологічні конструкції.

Найбагатшими на метафори тексти, які знайомі переважній частині людства є релігійні тексти, зокрема й біблійні. Загалом, біблійні метафори є важливим елементом релігійного дискурсу та використовуються для передачі складних духовних та моральних понять у зрозумілій та образній формі. Біблійні метафори часто виражають концептуальні ідеї, такі як духовність, моральність, віра, спасіння тощо. Вони допомагають уособити ці ідеї та зробити їх ближчими та доступними для людей. Розуміння біблійних метафор вимагає знання культурно-історичного контексту, зокрема подій, обрядів, символіки та релігійних учень.

При перекладі біблійних метафор з однієї мови на іншу можуть виникати труднощі. Оскільки метафори мають глибоке культурне значення, одним із завдань перекладача є знаходження еквівалентних образів або виразів у цільовій мові, які б могли якомога точніше передати відтінки оригінального тексту. Саме з метою кращого розуміння біблійних метафор біблійні тексти можуть зазнавати адаптації, яка, у свою чергу, може здійснюватися на різних рівнях.

Наведені нижче рівні адаптації мають відношення до біблійних текстів і взаємодіють, утворюючи комплексний підхід до використання біблійних текстів у сучасному суспільстві.

Рівні адаптації біблійних текстів можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб та цілей перекладу, наприклад:

Лексико-синтаксична адаптація. Цей рівень адаптації передбачає зміну лексичних та синтаксичних елементів для кращого розуміння тексту цільовою аудиторією. Це може включати вибір інших лексем, речень, синтаксичних конструкцій або формулювань, що більш зрозумілі або прийнятні для цільових слухачів або читачів.

Синтаксична адаптація виступає як аспект прагматичної адаптації, який базується на ономасіологічному аналізі. До синтаксичної адаптації ми зараховуємо зміни, яких зазнає у перекладі схема, що прийнята автором оригінального твору, в результаті структурного перетворення відповідно до синтаксичних норм мови перекладу.

Лінгвокультурна адаптація. Цей рівень адаптації передбачає врахування культурних особливостей та сприйняття цільової аудиторії. Це може включати пояснення або введення аналогій, що відповідають культурному контексту отримувачів. Така адаптація сприяє кращому розумінню і відчуттю близькості до тексту.

Релігійна адаптація. Цей рівень адаптації спрямований на врахування релігійних особливостей та потреб цільової релігійної спільноти. Він може включати зміни, що допомагають зберегти важливість релігійних концепцій, цінностей та вчень у перекладі.

Контекстуальна адаптація. Цей рівень адаптації враховує специфічний контекст, в якому застосовується перекладений текст. Він може включати актуалізацію або контекстуалізацію біблійних текстів для забезпечення їх релевантності та зрозумілості для сучасних читачів.

Такий комплексний підхід допомагає біблійним текстам залишатися актуальними та важливими в сучасному світі, впливаючи на мову, культуру, релігійні переконання та контекст суспільства загалом.

Пропонуємо розглянути притчу про сіяча та проаналізуємо передачу її метафоричного значення у перекладі.

Євангеліє від Луки 8:4-18	Luca 8:4-18
4. “І, як зібралось багато народу, і з міста до Нього поприходили, то Він промовляти став притчею.”	4. “Un giorno in cui si era riunita una grande folla per ascoltarlo, mentre molte altre persone erano in cammino, provenienti da diverse città, Gesù raccontò questa parabola:”
5. “Ось вийшов сіяч, щоб посіяти зерно своє. І, як сіяв, упало одне край дороги, і було повитоптуване, а птахи небесні його повидзьобували.”	5. “Un contadino andò nei suoi campi per seminare il grano. Mentre seminava, alcuni semi caddero sulla strada e furono calpestati o mangiati dagli uccelli.”
6. “Друге ж упало на ґрунт кам’янистий, і, зійшовши, усохло, не мало бо вогкості.”	6. “Altri semi caddero sulla roccia ricoperta da un basso strato di terra; appena cominciarono a crescere, le pianticelle si seccarono e morirono per mancanza di umidità.”
7. “А інше упало між терен, і вигнався терен, і його поглушив.”	7. “Altri semi caddero tra le spine e i teneri steli di grano che crebbero furono soffocati.”
8. “Інше ж упало на добрую землю, і, зійшовши, уродило стократно. Це сказавши, закликав: Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає!”	8. “Altri, invece, caddero sul terreno fertile; questi semi germogliarono e produssero un raccolto cento volte maggiore di quanto era stato seminato. Poi Gesù aggiunse: “Chi ha orecchie per udire, ascolti!”
9. “Запитали ж Його Його учні,	9. “Gli apostoli gli chiesero il significato

<p>говорячи: Що визначає ця притча?”</p> <p>10. “А Він відказав: Вам дано пізнати таємниці Божого Царства, а іншим у притчах, щоб дивились вони і не бачили, слухали і не розуміли.”</p> <p>11. “Ось що означає ця притча: Зерно це Боже Слово.”</p> <p>12. “А котрі край дороги, це ті, хто слухає, але потім приходить диявол, і забирає слово з їхнього серця, щоб не ввірували й не спаслися вони.”</p> <p>13. “А що на кам’янистому ґрунті, це ті, хто тільки почує, то слово приймає з радістю; та кореня не мають вони, вірують дочасно, і за час випробовування відпадають.”</p> <p>14. “А що впало між терен, це ті, хто слухає слово, але, ходячи, бувають придушені клопотами, та багатством, та життєвими розкошами, і плоду вони не дають.”</p>	<p>della storia.”</p> <p>10. “Gesù rispose: “Dio vi ha concesso di conoscere il significato di queste parabole che rivelano il mistero del Regno di Dio. Ma questa gente ascolta e non capisce, guarda e non vede, proprio come predissero gli antichi profeti.”</p> <p>11. “Questo è il significato della storia: il seme è il messaggio di Dio agli uomini.”</p> <p>12. “Il sentiero su cui cadono alcuni semi rappresenta il cuore duro di quelli che ascoltano le parole di Dio, ma poi viene il diavolo e porta via quelle parole, impedendo loro di credere e di essere salvati.”</p> <p>13. “Il terreno roccioso rappresenta quelli che ascoltano con gioia il messaggio, che però non penetra fino in fondo al loro cuore, non mette radici, né cresce in loro. Queste persone sanno che il messaggio è vero, e per un po’ credono; ma quando giunge il momento della prova, allora perdono ogni interesse.”</p> <p>14. “I semi fra le spine rappresentano quelli che ascoltano e credono alle parole di Dio, ma, dopo un po’, si lasciano soffocare dalle preoccupazioni, dalle ricchezze, dalle responsabilità o dai piaceri della vita. E così non sono mai capaci di aiutare nessun altro a credere nel Vangelo.”</p>
--	---

<p>15. “А те, що на добрій землі, це оті, хто як слово почує, береже його в щирому й доброму серці, і плід приносять вони в терпеливості.”</p>	<p>15. “Ma il terreno fertile rappresenta la gente dal cuore buono e onesto. Queste persone ascoltano le parole di Dio, vi si aggrappano e con la loro perseveranza producono un abbondante raccolto.”</p>
<p>16. “А світла засвіченого ніхто не покриває посудиною, і не ставить під ліжко, але ставить його на свічник, щоб бачили світло, хто входить.”</p>	<p>16. “Un'altra volta Gesù chiese: “Si è mai sentito di qualcuno che accende una lampada e poi la copre, perché non risplenda? No, anzi, le lampade vengono messe bene in vista, dove tutti possano vedere la luce.”</p>
<p>17. “Немає нічого захованого, що не виявиться, ні таємного, що воно не пізнається, і не вийде наяв.”</p>	<p>17. “Così un giorno tutto ciò che ora è nascosto sarà portato alla luce e reso palese.”</p>
<p>18. “Тож пильнуйте, як слухаєте! Бо хто має, то дасться йому, хто ж не має, забереться від нього і те, що, здається йому, ніби має.”</p>	<p>18. “Perciò attenzione a come ascoltate; perché a chi ha, sarà dato ancor di più; e chi non ha, sarà privato perfino di quel poco che pensa di avere.”</p>
<p>Переклад І. Огієнка</p>	<p>La Bibbia italiana</p>

Наведені нижче приклади демонструють, як український та італійський переклади мають відмінності у використанні мовних засобів та стилістичних прийомів, але зберігають загальний зміст та ідею притчі, зокрема:

5 “Ось вийшов сіяч, щоб посіяти зерно своє. І, як сіяв, упало одне край дороги, і було **повитоптуване**, а птахи небесні його **повидзьобували**.”

5 “Un contadino andò nei suoi campi per seminare il grano. Mentre seminava, alcuni semi caddero sulla strada e furono **calpestati** o **mangiati dagli uccelli**.”

У цьому прикладі український переклад використовує більш поетичні та образні вислови, як “**повитоптуване**” та “**повидзьобували**”. У той же час,

італійський переклад передає той самий зміст більш прямолінійно та без образних деталей, згадуючи, що семена були **“calpestati”** (стоптані) та **“mangiati dagli uccelli”** (з’їдені птахами).

6 “Друге ж упало на **грунт кам’янистий**, і, зійшовши, усохло, не мало бо вологости.”

6 “Altri semi caddero sulla **roccia** ricoperta da un basso strato di terra; appena cominciarono a crescere, **le pianticelle si seccarono e morirono per mancanza di umidità.**”

В українському перекладі зазначено, що зерна впали на **“грунт кам’янистий”** і не мали достатньої вологості, що призвело до їхньої сухості та загибелі. Італійський переклад описує, що зерна впали на **“roccia”** (скелю), яка була покрита тонким шаром землі, і після того, як вони почали рости, **“le pianticelle si seccarono e morirono per mancanza di umidità”** (паростки висохли і померли через відсутність вологості). Обидва переклади передають одну й ту саму ідею, використовуючи різні мовні засоби та вирази.

15 “А те, що на добрій землі, це оті, хто як слово почує, **береже його в щирому й доброму серці, і плід приносять вони в терпеливості.**”

15 “Ma il terreno fertile rappresenta la gente dal cuore buono e onesto. Queste persone ascoltano le parole di Dio, vi si aggrappano e con la loro **perseveranza** producono un abbondante **raccolto**”.

У цьому прикладі український переклад використовує вислови **“береже його в щирому й доброму серці”** та **“плід приносять вони в терпеливості”**, що передають ідею про цінність вірного прийняття Слова Божого. Італійський переклад використовує більш конкретні слова, такі як **“perseveranza”** (терпеливість) і **“raccolto”** (урожай), щоб передати ідею про те, що люди з добрим і чесним серцем приносять багато плодів.

17 “Немає нічого захованого, що **не виявиться**, ні таємного, що воно **не пізнається**, і не вийде наяв.”

17 “Così un giorno tutto ciò che ora è nascosto sarà **portato alla luce** e **reso palese**.”

Обидва переклади передають однакову думку, що ніщо не може залишитися прихованим назавжди і рано чи пізно все, що зараз є прихованим, буде виявлено і стане явним. Український переклад використовує вислів “**не виявиться**” та “**не пізнається**”, щоб підкреслити, що ніщо не може залишатися прихованим назавжди. Італійський переклад використовує слова “**portato alla luce**” (принесено на світло) та “**reso palese**” (зроблено відомим), щоб висловити ідею, що те, що було приховане, буде виявлено і зроблено відомим. Обидва варіанти передають одну й ту саму ідею, використовуючи різні мовні засоби та вирази.

Мовець використовує ці метафоричні конструкції, щоб передати суттєву істину про те, як важливо приймати Боже Слово. Ці конструкції адаптовані таким чином, щоб зробити вчення більш доступним та запам'ятовуваним для учнів.

У першому випадку, зерно падає край дороги і потрапляє під ноги людей, а птахи з'їдають його. Це символізує тих, хто чує Слово, але не розуміє його, і диявол забирає його з їхнього серця, щоб не увірували та не спаслися.

У другому випадку, зерно падає на кам'янистий ґрунт і швидко висихає, оскільки немає достатньої вологості. Це вказує на тих, хто з радістю приймає Слово, але не має стійкого кореня віри і відпадає, коли з'являються випробування.

У третьому випадку, зерно падає між терени, де ростуть колючки, які поглинули його. Це символізує тих, хто чує Слово, але покривається клопотами, багатством та життєвими розкошами, і не приносить плоду.

У четвертому випадку, зерно падає на добру землю і приносить багато плодів. Це вказує на тих, хто приймає Слово з щирим і добрим серцем, захищає його і плідно діє в терпеливості.

Лінгвістичний аналіз тексту Євангельської притчі про сіяча вказує на наявність ключових елементів та особливостей, застосування метафоричних конструкцій та різних рівнів мовної адаптації, які залежить від специфічних

потреб і вимог цільової аудиторії (учнів Христа) та допомагають учням зрозуміти притчу.

По-перше, притча має чітку структуру, де розповідь розділяється на опис чотирьох видів ґрунту, на який впало зерно та чотирьох груп людей, відповідно до того, як вони сприймають істину. Це допомагає учням усвідомити логічну послідовність подій та змістове наповнення притчі. Речення в притчі мають просту будову та лаконічний стиль. Христос використовує короткі висловлювання, що дозволяє учням легше сприймати і запам'ятовувати інформацію. Він уникав складних конструкцій та філософських термінів, використовуючи повсякденну мову. Це допомагає учням Христа легко сприйняти та зрозуміти основний зміст притчі.

По-друге, лексика, яку Христос використовував, була простою і зрозумілою для учнів. Він використовував слова та вирази, які були часто вживаними у повсякденному мовленні. Це допомагало учням легше сприймати послання притчі і розуміти її контекст.

По-третє, Христос використовував метафори та образи, які легко сприймаються учнями. В євангельській притчі про сіяча використовуються образи землі, насіння, терену та плодів. Зерно символізує Слово Боже, а різні типи ґрунту відображають різні реакції та ставлення людей до цього слова. Учні могли відчутти візуальну та образну силу притчі, що полегшувало її розуміння та запам'ятовування.

Крім того, притча містить конкретні приклади та ситуації, які легко уявити. Наприклад, зерно, яке повітоптували або яке висохло на кам'янистому ґрунті, створюють живі образи, що допомагають учням уявити різні сценарії та їх наслідки.

По-четверте, повторення мали важливу роль у тексті притчі. Вчитель повторював певні фрази, що підсилювало їх значення та допомагало учням краще

засвоїти і запам'ятати їх. Наприклад, фраза “Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає!” була повторена для підкреслення важливості уважного слухання.

По-п'яте, Христос використовував риторичні запитання. Учні запитують Вчителя про значення притчі, а Він відповідає на їхні запитання, пояснюючи її зміст. Це створює взаємодію та активну участь учнів у процесі розуміння та осмислення притчі. Водночас означає, що Христос має намір і надалі відкривати істину Своїм учням, які вже знають деякі таємниці Царства Небесного.

Усі ці лінгвістичні елементи, такі як структура речення, лексика, метафори та образи, повторення та риторичні запитання, були використані Христом для створення тексту, який був доступним, зрозумілим та легким для усвідомлення його учнями. Це дозволило їм легше сприймати, розуміти та запам'ятовувати важливі знання, які були передані через притчу про сіяча.

Додавання пояснень та коментарів до перекладу біблійних текстів також може бути успішним прийомом для кращого розуміння контексту послання та значення тексту. Це можуть бути пояснення культурних аспектів, історичних деталей, викладу основних понять тощо. Метафора виступає потужним інструментом для передачі важливих концепцій та сприяє зрозумінню та запам'ятовуванню інформації.

Пропонуємо розглянути євангельську притчу про дім на камені й на піску та спробуємо проаналізувати її значення разом. Наведений уривок є розповіддю з біблійного тексту, конкретно з Євангелія від Луки 6:47-49. Цей текст включає дві протилежні ситуації та їх наслідки.

Луки 6:47-49	Luca 6:48-49
<p>47. “Скажу вам, до кого подібний усякий, хто до Мене приходить та слів Моїх слухає, і виконує їх:”</p> <p>48. “Той подібний тому чоловікові, що, будуючи дім, він глибоко викопав, і</p>	<p>48. “Ma chi mi segue, ascolta le mie parole e chi mi ubbidisce assomiglia ad un uomo che costruisce una casa su robuste fondamenta, gettate profondamente nella roccia. Quando</p>

<p>основу на камінь поклав. Коли ж злива настала, вода кинулася на той дім, та однак не змогла захитати його, бо збудований добре він був!”</p> <p>49. “А хто слухає та не виконує, той подібний тому чоловікові, що свій дім збудував на землі без основи. І наперла на нього ріка, і зараз упав він, і велика була того дому руїна!”</p> <p>Переклад І. Огієнка</p>	<p>viene un'alluvione e l'acqua si rovescia su quella casa, essa non crolla perché è ben costruita.”</p> <p>49. “Al contrario chi ascolta le mie parole e poi non le mette in pratica, assomiglia a un uomo che costruisce una casa senza fondamenta. Quando le acque della piena si abbattono contro quella casa, essa crolla subito e altro non resta che un mucchio di rovine.”</p> <p>La Bibbia italiana</p>
--	---

Проведемо лінгвістичний аналіз цих уривків. Притча українською мовою записана в трьох віршах, а притча італійською мовою в двох.

Спершу розглянемо італійський фрагмент:

Морфологія і синтаксис: У реченні присутні різні форми дієслів “segue” (слідуює), “ascolta” (слухає), “ubbidisce” (підкоряється), “assomiglia” (схожий), “costruisce” (будує), “gettate” (кидають), “viene” (настає, приходить), “rovescia” (розливається), “crolla” (руйнується), “è” (є). Тут використано відмінкові форми, дієслова у теперішньому та майбутньому часі. Речення побудоване в синтаксично коректній послідовності.

Семантика: Фрагмент висвітлює ідею послідовності та відданості, порівнюючи послух і виконання слів із будівництвом на міцних основах. Використано **метафору будівництва** для підкреслення стійкості та надійності.

Український фрагмент:

Морфологія і синтаксис: Використовуються форми дієслів “подібний”, “будуючи”, “виколав”, “поклав”, “настала”, “кинулася”, “захитати”, “збудований”, “слухає”, “виконує”, “збудував”, “упав”. Використані займенники “той”, “хто”, “та”, “які”. Речення побудовані в синтаксично коректній послідовності.

Семантика: Фрагмент також підкреслює важливість слухання та виконання слів, порівнюючи добре побудований дім зі слухними основами з будівництвом без фундаменту, який руйнується. В обох фрагментах використовується метафора будівництва для передачі важливості дотримання основ та виконання вказівок. Лексика та мовні засоби допомагають підкреслити цю ідею та зрозуміло донести її до читача.

Порівняння двох чоловіків: Вислів *“Той подібний тому чоловікові”* вказує на порівняння двох різних осіб, які займаються будівництвом свого життя. Один прагматичний та ретельний, а інший – недбалий.

Символіка будівництва: Створення будівлі слугує метафорою для життєвих виборів і вчинків. Використання таких елементів, як *“глибоко викопав”*, *“основу на камінь поклав”*, вказує на ретельне, засноване на міцних засадах будівництво. Цей текст має сильний етичний компонент, наголошуючи на важливості мудрого вибору, міцних фундаментів і відповідальності за свої дії та рішення. Отже, лінгвокультурна і прагматична адаптація біблійних текстів для різних цільових аудиторій може бути предметом дискусій та різних тлумачень, а переклади мають бути проведені з уважністю, з урахуванням вікових особливостей, культурного підґрунтя і релігійних переконань цільової аудиторії.

Враховуючи ці лінгвістичні особливості, можна сказати, що мовець адаптував притчу, щоб зробити її більш зрозумілою, доступною та запам'ятовуваною для Своїх учнів. Використання простої мови, конкретних образів, повторень та риторичних запитань сприяло кращому засвоєнню істини про Слово Боже та Царство Боже.

Пропонуємо розглянути євангельську притчу про кукіль у пшениці та спробуємо проаналізувати її значення разом.

<p>Матфія 13:24-30 24. “Іншу притчу подав Він їм, кажучи: Царство Небесне подібне до чоловіка,</p>	<p>Matteo 13:24-30 24. “Ecco un'altra parabola di cui Gesù si servì: Il Regno dei Cieli è come un uomo</p>
---	---

<p>що посіяв був добре насіння на полі своїм.”</p> <p>25. “А коли люди спали, прийшов ворог його, і куколю між пшеницю насіяв, та й пішов.”</p> <p>26. “А як виросло збіжжя та кинуло колос, тоді показався і кукіль.”</p> <p>27. “І прийшли господареві раби, та й кажуть йому: Пане, чи ж не добре насіння ти сіяв на полі своїм? Звідки ж узявся кукіль?”</p> <p>28.” А він їм відказав: Чоловік супротивник накоїв оце. А раби відказали йому: Отож, чи не хочеш, щоб пішли ми і його повиполювали?”</p> <p>29. “Але він відказав: Ні, щоб, виполюючи той кукіль, ви не вирвали разом із ним і пшеницю.”</p> <p>30. “Залишіть, хай разом обоє ростуть аж до жнив; а в жнива накажу я жінцям: Зберіть перше кукіль і його пов’яжіть у снопки, щоб їх попалити; пшеницю ж спровадьте до клуні моєї.”</p> <p>Переклад І. Огієнка</p>	<p>che seminò della buona semente nel suo campo.”</p> <p>25. “Ma una notte, mentre dormiva, venne il suo nemico e seminò delle erbacce fra il grano.”</p> <p>26. “Quando il grano incominciò a crescere, crebbero anche le erbacce.”</p> <p>27. “Gli uomini del contadino vennero a dirgli: “Signore, tu avevi seminato della semente di prima scelta nel tuo campo. Come mai è pieno d’erbacce?”</p> <p>28. “È stato un nemico!” rispose il padrone. “Dobbiamo strapparla via?” gli chiesero allora i contadini. Ma egli rispose:”</p> <p>29. “No, perché potreste sradicare anche il grano.”</p> <p>30. “Lasciate che crescano insieme fino alla mietitura; sarà allora che dirò ai mietitori di raccogliere prima le erbacce e di legarle in fasci per bruciarle; e di raccogliere il grano nel granaio.”</p> <p>La Bibbia italiana</p>
<p>Матфія 13:36-43</p> <p>36. “Тоді відпустив Він народ і додому прийшов. І підійшли Його учні до Нього й сказали: Поясни нам притчу про кукіль польовий.”</p> <p>37. “А Він відповів і промовив до них:</p>	<p>Matteo 13:36-43</p> <p>36. “Poi Gesù lasciò la folla ed entrò in casa. Allora i suoi discepoli gli chiesero la spiegazione della storia delle erbacce e del grano.”</p> <p>37. “Dunque”, spiegò Gesù, “io sono il</p>

<p>Хто добре насіння посіяв був, це Син Людський,”</p> <p>38. “а поле це світ, добре ж насіння це сини Царства, а кукіль сини лукавого;”</p> <p>39. “а ворог, що всіяв його це диявол, жнива кінець віку, а женці Анголи.”</p> <p>40. “І як збирають кукіль, і як палять в огні, так буде й наприкінці віку цього.”</p> <p>41. “Пошле Людський Син Своїх Анголів, і вони позбирають із Царства Його всі спокуси, і тих, хто чинить беззаконня,”</p> <p>42. “і їх повкидають до печі огненної, буде там плач і скрегіт зубів!”</p> <p>43. “Тоді праведники, немов сонце, засяють у Царстві свого Отця. Хто має вуха, нехай слухає!”</p> <p>Переклад І. Огієнка</p>	<p>contadino che semina la semente di prima scelta.”</p> <p>38. “Il campo è il mondo e i semi rappresentano le persone che appartengono al Regno dei Cieli; le erbacce sono quelli che appartengono a Satana.”</p> <p>39. “Il nemico che semina le erbacce fra il grano è il diavolo, la mietitura rappresenta la fine del mondo e i mietitori sono gli angeli.”</p> <p>40. “Proprio come in questa storia le erbacce sono separate e bruciate, così avverrà alla fine del mondo:”</p> <p>41. “io manderò i miei angeli che separeranno dal Regno quelli che sono malvagi e tentatori,”</p> <p>42. “e li getteranno in una fornace, dove saranno bruciati. Là piangeranno, digrignando i denti.”</p> <p>43. “Allora i giusti risplenderanno come il sole nel Regno del loro Padre. Quelli che hanno orecchie, ascoltino!”</p> <p>La Bibbia italiana</p>
--	--

Порівняння цих двох перекладів притчі дозволяє нам заглибитися у світ мовної та культурної різноманітності і розглянути, як ця різниця відображається у виборі слів та виразів. Варто відзначити, що переклад – це складний процес, де перекладач повинен не лише передати буквальний зміст тексту, але й врахувати культурні особливості та субтекст, що може призвести до різниці в семантиці та акценту.

У першу чергу, відмінність у виборі слів “насіння” та “сіяння хорошого насіння” вказує на те, як мови відносяться до акту сіяння. Український варіант “насіння” може бути більш буквальним та прямим, підкреслюючи важливість самого насіння. Італійський варіант “сіяння хорошого насіння” робить акцент на якості насіння, відображаючи можливу інтерпретацію, що вибір якісного насіння впливає на результат.

Друга відмінність у виборі слів “кукіль” і “erbacce” також демонструє субтекстуальну різницю в сприйнятті цих рослин. “Кукіль” в українському тексті може вказувати на негативне ставлення до цих рослин, які вважаються паразитами та шкідниками для сільськогосподарських культур. Водночас у відтінку “erbacce” можна бачити більш загальне та нейтральне тлумачення, можливо, відображаючи іншу перспективу щодо цієї рослини.

Третя відмінність у виразах “залишіть, хай разом обоє ростуть” і “*Lasciate che crescano insieme fino alla mietitura*” також може відзначати особливості мови та культурного контексту. Українська фраза може бути менш формальною та більш прямою, вказуючи на важливість того, щоб рослини росли разом. Італійський варіант може виражати це поняття більш формально та обраними словами, можливо, відзначаючи важливість подібних моментів у житті.

Четверта відмінність у словах “женцям” та “*nel granaio*” також може вказувати на відмінність в культурних асоціаціях. “Женцям” може асоціюватися із традиційним збиранням українського врожаю, де зерно збирається у жнива та зберігається в баштані. “*Nel granaio*” може вказувати на італійську традицію зберігання зерна в баштані, але також може бути менш специфічним щодо культурних асоціацій.

Загалом, це порівняння відзначає складність процесу перекладу та свідчить про те, що кожна мова має свої унікальні відтінки та нюанси, які можуть впливати на сприйняття та інтерпретацію текстів. Вибір слів і виразів у перекладі залежить

від численних чинників, включаючи мовний та культурний контексти, інтенції перекладача та цільову аудиторію.

Завершуючи даний розділ, слід зазначити, що метафора відіграє величезну роль у мові та мовленні, оскільки вона виконує різні функції. Номінативна функція метафори полягає в тому, що вона надає нові терміни або поняття, які допомагають описати або назвати щось. Пояснювальна функція полягає в тому, що метафора може допомогти пояснити складні або абстрактні концепції шляхом використання знайомих образів.

Емоційно-оцінна функція метафори дозволяє передати емоції, ставлення та оцінку через використання образних засобів. Семантична функція полягає в розширенні або збагаченні значення слів або фраз за допомогою порівняння з іншими об'єктами або явищами. Прагматична функція метафори відображає її вплив на сприйняття, поведінку та комунікацію, включаючи переконання, переконування та створення ефективних зв'язків з аудиторією.

Таким чином, метафора є потужним засобом для передачі важливих ідей та сприяє зрозумінню та запам'ятовуванню інформації. Можна стверджувати, що вище розглянуті євангельські притчі є прикладом успішної мовної адаптації. Христос майстерно використовував лінгвістичні засоби, щоб пристосувати своє послання до учнів, враховуючи їхні релігійні особливості та потреби. Він використовував просту мову, конкретні образи, повторення та риторичні запитання, що сприяло легкому сприйняттю та засвоєнню його вчень про Боже Слово та Царство Боже.

Висновки до розділу 1

Отже, “за часів Київської Русі перекладалося дуже багато творів, що безумовно дало нашим предкам можливість історичного самовизначення, знаходження свого місця у світовому історичному процесі. Перекладна писемність

збагатила кругозір слов'янських народів щодо народів Середземномор'я, що згодом увійшли в культурне коло безліччю наукових і філософських уявлень і понять. Через перекладну писемність Київська Русь успадкувала від Візантії основні зразки літературних видів і жанрів, які потім продовжувала розробляти на ґрунті власної творчості” (Прохорчук, Гольцова ,2020).

Культурна адаптація через переклад є однією з ключових складових цього процесу. Серед цих аспектів виникає питання про передачу прагматичного змісту слів оригіналу та розглядання прагматичного аспекту перекладу як завдання конкретної перекладацької діяльності.

Лінгвокультурна адаптація у перекладі є специфічним видом адаптації, спрямованим на досягнення зрозумілості та належного контекстуального відтворення тексту для отримувачів, які належать до іншої мовної та культурної спільноти. Цей процес виникає внаслідок необхідності взаємодії та комунікації між двома різними культурними і мовними середовищами. Особлива увага приділяється адаптації біблійних текстів українською та італійською мовами, враховуючи їх лінгвокультурні особливості.

Процес адаптації тексту вимагає від перекладача ясного розуміння мети перекладу, а відповідно рівні адаптації біблійних текстів можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб та цілей перекладу. Наприклад:

- 1) лексико-синтаксична адаптація передбачає зміну лексичних та синтаксичних елементів для кращого розуміння тексту цільовою аудиторією;
- 2) лінгвокультурна адаптація передбачає врахування культурних особливостей та сприйняття цільової аудиторії;
- 3) релігійна адаптація спрямована на врахування релігійних особливостей та потреб цільової релігійної спільноти;
- 4) контекстуальна адаптація враховує специфічний контекст, в якому застосовується перекладений текст.

Крім цього, досліджено роль метафори в мовленні та мовній адаптації, а також її вплив на когнітивний, емоційний та комунікативний рівні адаптації біблійних текстів. Встановлено, що метафора відіграє суттєву роль у мові та мовленні, оскільки вона виконує різні функції. Номінативна функція метафори полягає в тому, що вона надає нові терміни або поняття, які допомагають описати або назвати щось. Пояснювальна функція полягає в тому, що метафора може допомогти пояснити складні або абстрактні концепції шляхом використання знайомих образів. Емоційно-оцінна функція метафори дозволяє передати емоції, ставлення та оцінку через використання образних засобів. Семантична функція полягає в розширенні або збагаченні значення слів або фраз за допомогою порівняння з іншими об'єктами або явищами. Прагматична функція метафори відображає її вплив на сприйняття, поведінку та комунікацію, включаючи переконання, переконування та створення ефективних зв'язків з аудиторією.

Отже, метафора є потужним засобом для передачі важливих ідей та сприяє зрозумінню та запам'ятовуванню інформації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДІВ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ

Лінгвокультурне дослідження біблійних текстів базується на взаємодії мови, культури і релігійного контексту, які визначають сприйняття, інтерпретацію і важливість біблійних текстів для різних груп людей та суспільств в різних історичних і культурних контекстах.

Основна мета лінгвокультурного дослідження біблійних текстів – це розуміння мовної та культурної специфіки цих текстів, а також вивчення того, як мова впливає на тлумачення та сприйняття релігійних текстів.

Лінгвокультурне дослідження біблійних текстів допомагає розкрити внутрішню логіку мови та культурні концепти, закладені в біблійних текстах. Це включає вивчення граматики, лексики, структури речень та текстів, а також аналіз мовних образів та символіки.

При цьому дослідники аналізують лексичний склад, синтаксис, граматичні конструкції та інші лінгвістичні аспекти біблійних текстів. Вони досліджують, які слова та вирази вживаються, які мовні засоби використовуються для передачі концепцій та символіки.

Лінгвокультурне дослідження вивчає контекст і культурні особливості того часу і місця, коли були написані біблійні тексти. Це включає вивчення історії, традицій, звичаїв, релігійних переконань та соціокультурного середовища, в якому функціонувала біблійна література. Дослідники також аналізують вплив біблійних текстів на культуру та мову в різних частинах світу. Вони вивчають, як біблійні цитати, фрази та образи впливають на мовний дискурс та культурний контекст.

Лінгвокультурне дослідження біблійних текстів може включати аналіз оригінальних мов біблійних текстів (грецька, іврит, арамейська), вивчення перекладів та їхнього впливу на релігійну та культурну інтерпретацію, а також

дослідження різних релігійних та культурних традицій, які виникли на основі біблійних текстів. Лінгвокультурне дослідження біблійних текстів допомагає розуміти не лише мову та літературну структуру біблійних текстів, але й їхню глибоку культурну та релігійну сутність, а також їхній вплив на сучасну культуру і релігію.

2.1 Сучасні методи та підходи до перекладів біблійних текстів

Переклад вважається одним із найдавніших видів людської діяльності, а інтерес до перекладу сягає ще часів появи людської цивілізації.

Переклад релігійних текстів має глибоке історичне підґрунтя. Школа заснована Юджином Найдою сформувалася під впливом його лінгвістичних поглядів та багаторічного досвіду в галузі роботи над перекладом Біблії. Праця над перекладами Святого Письма надихнула відомого лінгвіста та теоретика перекладу Ю. Найду звернути увагу на важливу проблему – передачу комунікативного ефекту оригіналу через переклад та його вплив на читачів.

Переклад Біблії відрізняється від інших видів перекладу з різних причин: як через характер самого матеріалу, що перекладається, так і через ставлення перекладачів до цього матеріалу, а також завдання, які вони ставлять перед собою у роботі.

Головною метою перекладача є передача Слова Божого реципієнтам, зміцнення їх віри або спонукання до неї, а також досягнення бажаного впливу. Для реалізації цих цілей перекладач повинен постійно звертати увагу на особливості аудиторії, для якої він виконує переклад, а також прогнозувати, як той чи інший варіант перекладу може вплинути на їх сприйняття і рух в потрібному напрямку, а також якою буде їхня реакція на передане повідомлення. Однак основним поняттям у концепції перекладу за Ю. Найдою є реакція реципієнта, і акцентування уваги на тому, що саме вона визначає якість перекладу, без потреби

порівняння його з оригіналом, а оцінюючи безпосередньо на основі реакції читачів.

Саме робота над Біблією змусила його детальніше розглянути функцію перекладу. У монографії Ю. Найди “Теорія та практика перекладу”, яка була створена разом з Ч. Тейбером, вперше було запропоновано розгорнуту та глибоко обґрунтовану теорію біблійного перекладу.

Ю. Найда, виділяв два типи перекладу: “формальний formal і динамічний dynamic, надаючи перевагу останньому” (Найда). “Найголовнішим поняттям динамічного перекладу він вважав трансформацію transformation або перенос transfer, тобто багаторівневе переструктурування тексту відповідно до потреб мови перекладу” (Найда). Чим більша відмінність тексту перекладу і буквального дослівнику, тим глибшою є трансформація яка сприяє вірній передачі змісту для кращого перекладу.

Ю. Найда стверджує, що “формальна еквівалентність орієнтована на оригінал (на форму та зміст) і передбачає збереження в тексті перекладу формальних ознак оригіналу, тобто відтворення граматичних форм, пунктуації, абзаців, калькування ідіом за умови пояснення у примітках і коментарях відхилень від оригіналу”(Найда). “При дотриманні формальної еквівалентності увага концентрується на самому повідомленні, як на його формі, так і на змісті ...” (Найда). Сам Ю. Найда визначає такий переклад перекладом-глосою, який “наближує реципієнта до культури народу, мовою якого написаний оригінал”.

Динамічна еквівалентність орієнтована власне на читача перекладу і через це вимагає від перекладача адаптації лексики та граматики. Це робиться для того, щоб текст звучав так, як автор передав би його цільовою мовою. Перевага динамічної еквівалентності у тому, що вона допомагає перекладу виконувати основну функцію – стати повноцінною комунікативною заміною тексту оригіналу. “Одержувач перекладу не переноситься до іншої культури, йому запропоновано (модус поведінки, релевантний контексту його власної культури)” (Найда).

Поняття динамічної еквівалентності підкреслює важливість передачі суті повідомлення при перекладі, у той час як поняття формальної відповідності, надає важливості здебільшого механічному відтворенню ознак вихідного тексту в мові реципієнта, що може спотворювати смислове навантаження повідомлення та призводити до неправильного його розуміння.

Ю. Найда характеризує формальну та динамічну еквівалентність як основні полюси, між якими існує чимало проміжних типів. У своїй монографії “Теорія й практика перекладу” автори Ю. Найда і Ч. Тейбер визнають, що “в перекладі неможливо добитися ідентичності й тому використовують поняття еквівалентності – найкращим буде такий переклад, який передає точний зміст оригіналу мовою перекладу природно, так, що він взагалі не буде звучати як переклад” (Найда, 1964). Динамічну еквівалентність вважають “домінантою перекладу, зважаючи на культурно-етнічний акцент його школи та специфіку перекладацької діяльності в Американському біблійному товаристві адаптація Біблії переважно для сприйняття африканськими й індіанськими племенами” (Селіванова, 2008, с. 676).

Перекладачі з Американського біблійного товариства дійсно здебільшого здійснювали переклади Біблії на мови численних племен, які проживають в віддалених регіонах Африки або Американського континенту, і зазвичай перебувають у відносній культурній ізоляції від решти світу. Вважається, що ефективний вплив на таких читачів можливий лише у випадку, якщо переклад тексту не містить елементів, що є чужими для їхньої культури, етнічних символів або асоціацій. Це пояснює потребу у значній культурній адаптації тексту під час перекладу.

Тобто, принцип динамічної еквівалентності доповнюється вимогою суттєвої адаптації перекладу, що у свою чергу, сприяє акцентуванню на культурно-етнічних відмінностей між народами і недооціненню здатності людини сприймати особливості чужої культури. Ю. Найда переконаний, що завданням перекладу є

створення “найбільш близького природного еквівалента” тексту оригіналу, “формально-еквівалентний переклад не може бути природним, а найбільша близькість визначається перш за все рівністю реакції реципієнтів” (Найда), що уможлиблюється лише за умови динамічної еквівалентності.

Тож, можна стверджувати, що якісний переклад з погляду теорії динамічного еквівалента є той, у якому “форма переструктурована, змінені синтаксис і лексика, щоб передати точне значення” (Найда, 1969, с.173). Ю. Найда й Ч. Тейбер виділяють причини перекладацьких помилок:

- 1) занадто велику прихильність до оригіналу;
- 2) захопленість особливим “перекладацьким діалектом”;
- 3) непевність у здатності рідної мови висловити всі відтінки змісту;
- 4) бажання зберегти мовну таємничість священного тексту;
- 5) неправильні богословські уявлення про те, що Біблія була продиктована згори на особливій священній мові;
- 6) нерозуміння природи перекладу (Найда, 1969).

Підхід Ю. Найди й Ч. Тейбера до перекладу біблійних текстів був визначений як основний наприкінці шістдесятих років ХХ ст. після чого досить довго залишався провідним у практиці національних Біблійних товариств. Цей підхід існує і у наш час, однак рідко застосовується безпосередньо в його оригінальному вигляді.

В. Коллер – німецький лінгвіст виділяє п’ять типів еквівалентності.

“1. Денотативна еквівалентність пов’язана з еквівалентністю екстралінгвістичного змісту тексту;

2. Конотативна еквівалентність, яку ще називають “стилістична”, вона пов’язана з вибором лексичних одиниць. Її використовують при виборі між словами з синонімічним лексичним значенням;

3. Текстуально-нормативна еквівалентність, яка передбачає дотримання норми стосовно певного типу або жанру тексту: наукові, публіцистичні, юридичні тощо;

4. Прагматична (комунікативна) еквівалентність схожа з динамічною еквівалентністю Ю. Найди. Цей вид еквівалентності орієнтований на реципієнта повідомлення і ефект тексту;

5. Формально-естетична еквівалентність головним чином, пов'язана з відтворенням таких формальних особливостей оригіналу, як гра слів, каламбури, авторське оформлення мови персонажів” (Тащенко, 2021 с. 51).

Згодом, Ю. Найда і Я. де Варда видають книгу “From one Language to Another” (1986 р.). Автори цього тексту віддають перевагу концепції функціонального еквіваленту замість підходу, який ґрунтується на понятті динамічного еквіваленту. Якщо динамічний еквівалент акцентує увагу на “реакції на повідомлення”, то функціональний підкреслює важливість передачі тексту власне у контексті його комунікації.

В основу такого підходу покладена теорія мовних актів Р.Якобсона (Якобсон, 1960, с.184).

У 1992 році Ернст-Август Гутт, базуючись на дослідженнях у сфері когнітивної лінгвістики (теорія комунікації Д. Спербера і Д. Уїлсона), запропонував теорію релевантності, яка просувала принципово іншу модель аналізу перекладів.

Працюючи в рамках теорії динамічного або функціонального еквівалента, перекладачам доводилося додавати читачам значну кількість додаткової інформації. Це призводило до перетворення євангельських текстів у складні роздуми з багатьма повторами, а виразні і часом парадоксальні вислови Христа ставали об'єктом глибоких богословських роздумів. Гутт наполягав на таких аспектах: не говорити зайвого й не замовчувати суттєве. “Теорія перекладу, заснована на релевантності, порівнює, насамперед, інтерпретації, а не відтворення

окремих слів, лінгвістичних конструкцій або текстуальних особливостей” (Гутт, 2000, с.233).

Теорія релевантності демонструвала зовсім інший підхід до аналізу перекладу, порівняно з теорією еквівалентності. Але одночасно з розвитком функціональних підходів та теорії релевантності з’явилася зовсім інша концепція перекладу – “теорія скопосу”, яка стала фундаментом практично всіх робіт з біблійного перекладу, опублікованих у ХХІ ст. Ця теорія відображала загальний зсув уваги дослідників від виключно лінгвістичних теорій до тих, які акцентували увагу на функціональних і соціокультурних аспектах перекладу.

“Якщо теорія еквівалентності припускає, що переклад повинен бути еквівалентним тексту, то теорія скопосу говорить про адекватність перекладу, причому він повинен бути адекватним не оригіналу, а меті, з якою створюється переклад” (Норд, 1997, с.35-37). Саме через це перекладач повинен визначитися з перекладацьким завданням та чітко розуміти план дій з урахуванням подальшого використання тексту перекладу.

“Теологічна установка перекладача може залежати від типу тексту, кола можливих адресатів; відповідно до поставлених цілей один текст може отримати кілька варіантів перекладу. При цьому дотримання еквівалентності оригіналу й перекладу не є важливим, якщо це не передбачено метою, головне – задовольнити попит замовників перекладу, відповідаючи цілям” (Селіванова, 2008, с. 675).

Окрім того, поняття еквівалентності пов’язане ще й з поняттям інваріанта. Еквівалентність передбачає встановлення певного взаємозв’язку між текстом оригіналу та його перекладом або їх частинами, який забезпечує певну сталу характеристику. Найбільш загальним визначальним аспектом є збереження відповідності комунікативного ефекту, який виявляється у процесі комунікації через взаємодію вихідного та цільового текстів.

Повна еквівалентність передбачає майже повну передачу вихідного тексту. Можна вважати, що еквівалентність – це максимальна вимога до перекладу, натомість адекватність свідчить про оптимальний характер перекладу.

Враховуючи фактори, що вказують “на розмежування термінів адекватність й еквівалентність, виокремлюють адекватний та еквівалентний переклад: адекватний відповідає поставленій меті; еквівалентний ґрунтується на функціональній відповідності оригіналу та перекладу” (Рябокін, Стукаленко, 2020, с.101).

Не завжди відповідає вимогам адекватності той переклад, який цілком ідентичний оригіналу. І навпаки, адекватний переклад не обов’язково ґрунтується на абсолютній ідентичності між вихідним та цільовим текстами.

Переклад з однієї мови на іншу – це складний процес інтелектуальної діяльності людини. Важливою частиною перекладу є розпізнавання оригіналу, занурення в структуру початкового тексту, визначення його провідної ідеї, образної інформації та стилістичної ролі.

Точний переклад, як стверджують дослідники, є недосяжним, оскільки мови відрізняються граматичною будовою, лексичним складом та враховують різні культурні контексти, що також впливає на спосіб і результати перекладу. В ході перекладу відбувається процес вибору потрібних мовних одиниць через порівняння компонентів двох мовних систем.

Зіставні системи мають схожі та відмінні риси. Окремі компоненти цих систем можуть бути подібними за формою і за значенням.

Для досягнення відповідності між оригіналом та перекладом, за умови відсутності прямих еквівалентів, перекладач повинен вміло застосовувати трансформації, тобто зміни, які відбуваються при переході від початкового тексту до перекладу.

Завдяки американському теоретику перекладу Ю. Найді, теорія трансформаційного перекладу також мала подальший розвиток. Він визначив

основне поняття трансформаційної теорії як “трансформацію”, що означає багаторівневе перебудування тексту відповідно до вимог мови перекладу.

Згідно з трансформаційною теорією перекладу, перекладач виконує ряд дій – трансформацій, для передачі початкового повідомлення мовою перекладу. Переклад розглядається як процес перетворення одиниць початкової мови на одиниці мови перекладу. Більшість лінгвістів погоджуються з важливістю розуміння трансформацій як ключового компонента знань перекладача.

“Перекладацькі трансформації – це прийоми, які полягають в заміні регулярних відповідників контекстуальними, а також самі семантичні конструкції, що одержуються в результаті таких прийомів” (Ташченко, 2021, с.68). Використання перекладацьких трансформацій обґрунтовується бажанням підвищити рівень адекватності перекладу у порівнянні з рівнем адекватності за умови використання стандартних відповідників.

Ще з давніх часів було відомо, що багато слів не мають прямих відповідників. Навіть у XIV ст. було цілком нормальним видаляти певні слова в ході перекладу або, навпаки, розширювати переклад шляхом додавання лексичних засобів для розкриття значення іншомовних слів. Інколи це стосувалось не лише окремих слів, але й повних речень. Збільшення обсягу тексту в перекладі розглядалося як необхідний компроміс. Ця тенденція особливо була помітна в перекладі сакральних текстів. Впродовж середньовіччя ця ж ідея знайшла своє відображення і в світських текстах. У період Відродження вважалося, що ніщо, до чого доторкнулися музи, не може бути передано на іншу мову без порушення гармонії. Надалі, з плином часу, поширилося переконання, що додавання “власних” елементів до перекладу спотворює оригінал.

“До способів перекладу лексичних одиниць відносяться словниковий відповідник, варіантний відповідник, калькування, транскодування, описовий переклад” (Ташченко, 2021, с.71). Якщо словник має фіксований відповідник для певної лексичної одиниці, то це передбачає два можливих сценарії. У першому

випадку, коли відповідник є єдиним (зазвичай це стосується наукових термінів, які характеризуються точністю та однозначністю), це не становить проблеми для перекладача. Проте, якщо у словнику є декілька варіантів відповідника, перекладач повинен застосувати свої фонові знання та врахувати контекст вживання вихідного слова для вибору найкращого варіанту. Якщо ж відповідника немає для певної лексеми у цільовій мові, перекладач може створити його за допомогою транскодування. Цей процес зазвичай включає в себе транслітерацію, транскрипцію та адаптивне транскодування. Транслітерація передає графічну форму слова з вихідної мови, тоді як транскрипція передає власне звукову форму оригінального слова. У випадку адаптивного транскодування, лексична одиниця адаптується до фонетичних та граматичних особливостей цільової мови.

“Калькування – це покомпонентне відтворення вихідної лексичної одиниці. Воно може застосуватися як для складних слів, так і для словосполучень, у такому випадку виконується поморфемний або послівний переклад відповідно. Калькування зазвичай використовують для створення відповідників там, де вони відсутні, і це може бути здійснено шляхом використання як елементів, які належать мові перекладу безпосередньо, так і тих, які виникають завдяки процесу транскодування. Іноді такий метод перекладу називають напівкалькуванням” (Тащенко, 2021, с.72).

“Описовий переклад – спосіб перекладу, який використовується у тих випадках, коли немає іншої можливості для передачі іншомовної одиниці внаслідок відсутності відповідників і аналогів у мові перекладу” (Тащенко, 2021, с.72). Сенс описового перекладу полягає в передачі значення слова за допомогою відносно поширеного пояснення його смислу, що водночас є і його недоліком через відсутність лаконічності.

Перекладацькі трансформації переважно зумовлені певним контекстом та призначені для заміни, які сприяють поліпшенню адекватності перекладу,

дотриманню мовних норм, збереженню стилістики оригіналу та інших цілей, що мають одну мету – досягнення адекватності перекладу.

Багато досліджень у галузі перекладознавства присвячено засобам відтворення метафор. Передача метафоричності тексту вимагає докладного аналізу мовних засобів, структури тексту, вибору перекладацьких прийомів для передачі не лише смислу, але й характерних особливостей тексту, включаючи біблійні аналогії. Опущення метафори під час перекладу може призвести до неповної передачі сенсу, тому перекладач повинен знайти спосіб зберегти її у процесі перекладу.

У теорії перекладу існує “закон збереження метафори”, який стверджує, що метафоричний образ має бути якомога точніше відтворений при перекладі.

У класифікації Пітера Ньюмарка можна знайти такі способи перекладу метафор: “1) переклад за допомогою порівняння; 2) дослівний переклад, тобто збереження вихідного образу; 3) переклад за допомогою заміни метафори еквівалентної з мови перекладу; 4) перефразовування метафори; 5) переклад за допомогою збереження метафоричного образу, але з додаванням, яке б пояснювало інформацію, що допомагає зробити вираз експліцитним” (Ньюмарк, 2008).

“П. Ньюмарк виділяє п’ять типів метафор: стерта (метафори, фігуральний характер яких вже не відчувається), звичайна (ефективний спосіб опису конкретного або абстрактного поняття), адаптована (авторські метафоричні неологізми), “недавня” (метафоричні неологізми, багато з яких “анонімні” і широко поширені в мові оригіналу) й оригінальна (індивідуально-авторські метафори, які використовуються автором індивідуально і не поширені в повсякденному вживанні)” (Тащенко, 2021). Дослідник стверджує, що важливо відтворювати авторські метафори найточніше відповідно до оригіналу. Це обґрунтовано тим, що авторські метафори віддзеркалюють індивідуальний стиль та особистість автора і сприяють розширенню лексики мови перекладу.

Власне тому, він наполягає на передачі авторських метафор майже дослівно. Але, якщо, на думку перекладача, метафора містить такий культурний елемент, що може бути незрозумілим для сприйняття одержувачем перекладу, доречно адаптувати її методом заміни на більш зрозумілий елемент, відповідно до вимог одержувача перекладу. Власне П. Ньюмарк переконаний в тому, що варто максимально точно зберегти форму авторської метафори, але водночас він погоджується, що надмірне наслідування оригіналу може порушити структуру загального стилю тексту. Варто розуміти і враховувати ризик буквального перекладу метафори, що може призвести до формування зовсім незрозумілого та нехарактерного образу для цільової мови.

П. Ньюмарк розглядає широке поняття культури як складного комплексу проявів способу життя спільноти, яка використовує конкретну мову. Відповідно, перекладач повинен бути не просто володіти багатьма мовами, але й бути багатокультурною особистістю. Культурологічний аспект перекладацької компетенції дає перекладачеві можливість оцінити, наскільки чітко культурно-специфічні аспекти оригіналу будуть сприйняті його цільовою аудиторією, і визначити, які з них потребують пояснень або адаптації до реалій цільового читача. Різні культурні традиції мають власні норми поведінки і різний підхід до сприйняття того, що вважається прийнятним або неприпустимим. Тому деякі ситуації, дії персонажів тощо можуть здатися читачеві незрозумілими або навіть неприйнятними, якщо перекладач не приділить відповідну увагу таким культурним відмінностям.

“Культурологічні дослідження у перекладі розпочалися ще з досліджень Ю. Найди, який у своїй роботі “The Theory and Practice of Translation” виділив два терміни – лінгвістичний *linguistic* та культурний *cultural* переклад” (Ташченко, 2021, с.139-140). Лінгвістичний переклад, на думку автора, передбачає переклад текстів, де всі значення можуть бути отримані безпосередньо з оригінального тексту, і не вимагають додаткових пояснень чи культурної адаптації. З іншого

боку, культурний переклад має і додаткові значення, які не впливають безпосередньо з тексту та можуть стосуватися ідей, які є незвичайними для цільової культури, або ж включати компоненти, призначені для забезпечення належної контекстної інформації. Згідно з висновками Ю. Найди, лінгвістичні і культурологічні аспекти мають однаково важливий статус у процесі перекладу, оскільки мова і культура взаємопов'язані і нероздільні.

Переклад не є ізольованою діяльністю, адже він сприяє постійному обміну культурними особливостями між різними культурними середовищами на конкретному етапі їхнього розвитку. В результаті критерії перекладу не є сталими, натомість можуть змінюватися відповідно до епохи перекладача, а також завдань, які він ставить перед собою, з урахуванням специфіки комунікативного контексту.

2.2 Комплексна методика дослідження лінгвокультурної адаптації євангельських текстів для різновікової аудиторії

Комплексність дослідження вимагає використання різних методів, які охоплюють загальнонаукові, філологічні і перекладознавчі аспекти. Зокрема, використання порівняльно-перекладацького аналізу, що є основним методом, дозволяє визначити спільні та відмінні риси при перекладі мовностилістичних засобів письменника, що формують особливості його індивідуального стилю.

Лінгвостилістичний аналіз виявився корисним для виділення характерних особливостей індивідуального стилю автора. Для визначення ключових понять дослідження використовувався **дефінітивний метод**. За допомогою **методу кількісних підрахунків** були зроблені висновки щодо частоти використання досліджуваних засобів в оригіналі та перекладі, а також способів або трансформацій перекладу. Конкретизація смислу окремих мовностилістичних засобів відповідно до комунікативної ситуації проводилася через контекстуальний аналіз.

Контекстуальний аналіз є методом дослідження тексту в його контексті, включаючи ситуаційний контекст і соціокультурний контекст. Контекстуальний аналіз – це метод дослідження, який акцентує увагу на контексті, в якому події, текст або явище виникають і функціонують. Він передбачає аналіз і розуміння оточуючого середовища, у якому відбувається подія або вивчається об'єкт, і враховує взаємозв'язок між ним та його контекстом. Контекстуальний аналіз дозволяє зрозуміти, які фактори впливають на об'єкт дослідження і як вони взаємодіють між собою. Цей метод допомагає отримати глибше та більш повне розуміння об'єкта дослідження та врахувати його комплексний характер у контексті його навколишнього середовища. Контекстуальний аналіз особливо корисний в гуманітарних науках, соціології, психології, та інших галузях, де розуміння контексту важливо для розгляду об'єктів і явищ.

Нашим завданням було провести **перекладацький аналіз** біблійних текстів, а саме євангельських текстів для різновікової аудиторії. Мовами аналізу було обрано італійську та українську. Основою аналізу виступали біблійні тексти синодального перекладу двох мов, а саме італійської та української, а також Біблія – комікс. Захопливий гостросюжетний роман “Добро і Зло” автором, якого є Майкл Перл.

Перекладацький аналіз – це процес аналізу та розуміння тексту у вихідній мові для подальшого його перекладу на цільову мову. Цей процес включає в себе ряд методів та стратегій, призначених для визначення смислу тексту та вибору найкращого способу передачі цього смислу на іншу мову.

Лінгвістичний аналіз. Лінгвістичний аналіз – це систематичне вивчення мови або тексту з метою розкриття його структури, властивостей, семантики і інших лінгвістичних аспектів. Цей аналіз може охоплювати різні рівні мови, від фонетичних і морфологічних характеристик до синтаксичних структур, і семантичних взаємозв'язків слів та фраз. Лінгвістичний аналіз може бути

застосований до текстів будь-якої природи, включаючи релігійні, літературні, наукові, публіцистичні, технічні тощо, а також до мови як системи комунікації.

Лінгвістичний аналіз може включати в себе різні методи та підходи, в залежності від конкретної мети дослідження. Він може бути спрямований на вивчення фонетичних та граматичних характеристик мови, вивчення лексичної семантики, аналіз синтаксичних структур, дослідження риторичних прийомів, вивчення структури тексту, а також аналіз культурних та психологічних впливів на мову та текст. Лінгвістичний аналіз є важливим інструментом в галузі лінгвістики, мовознавства, перекладу, літературознавства, комунікацій та інших галузях, де розуміння структури мови та тексту є ключовим для досягнення конкретних цілей дослідження чи сприйняття мовного матеріалу.

Отже, у даній роботі ми розглянули лінгвістичні аспекти тексту, дослідили структури мов, включаючи граматику, синтаксис, лексику та структуру тексту.

Порівняльний аналіз є методом порівняння текстів вихідної мови та цільової мови для визначення відмінностей та подібностей. Порівняльний аналіз – це метод дослідження, спрямований на виявлення та аналіз схожостей та відмінностей між двома або більше об'єктами, процесами або явищами з метою отримання глибшого розуміння їхніх характеристик та взаємозв'язків. Цей метод може використовуватися в різних галузях науки, включаючи лінгвістику, літературознавство, соціологію, історію, психологію, медицину, економіку та інші. Порівняльний аналіз передбачає зіставлення об'єктів дослідження з метою ідентифікації схожих та відмінних рис, властивостей, закономірностей чи характеристик. Порівняльний аналіз може використовуватися як у наукових дослідженнях, так і в практичних сферах, де необхідно порівнювати об'єкти або явища для прийняття рішень, розробки стратегій або виявлення тенденцій.

Психолінгвістичний підхід вивчає вплив тексту на читача або аудиторію, включаючи емоційну реакцію та реакцію на вплив. Психолінгвістичний аналіз – це метод дослідження, який поєднує в собі лінгвістичний та психологічний

підходи для вивчення мови та мовлення. Цей метод спрямований на розуміння того, як мова функціонує в психологічних процесах людини та як впливає на сприйняття, розуміння, пам'ять мислення та комунікацію. Психолінгвістичний аналіз важливий для розуміння того, як мова відображається у психологічних процесах, які виникають в мозку людини. Він допомагає розкрити, як мова використовується для вираження думок, емоцій, сприйняття та комунікації, і вивчити, як різні аспекти мови впливають на мислення та поведінку. Психолінгвістичний аналіз може бути корисним в лінгвістиці, психології, когнітивній науці, нейролінгвістиці та інших галузях.

Культурний аналіз є дослідженням культурних аспектів та визначень, як текст може бути сприйнятий в іншій культурі. Культурний аналіз – це метод дослідження, спрямований на вивчення та розуміння культурних аспектів, які впливають на певний об'єкт або явище. Цей метод передбачає аналіз впливу культурних цінностей, норм, традицій та інших аспектів культури на об'єкт дослідження. Культурний аналіз допомагає розкрити та врахувати культурні особливості в різних аспектах життя, включаючи мову, мистецтво, літературу, релігію, соціальну структуру, споживчі звичаї та інше. Він розглядає, як ці культурні аспекти впливають на сприйняття, поведінку та взаємодію людей. Культурний аналіз важливий в різних галузях, включаючи соціологію, лінгвістику, літературознавство та інші. Він допомагає розкрити та зрозуміти культурні контексти, які впливають на спосіб життя та взаємодію різних культур, що є важливим для розвитку міжкультурного розуміння та співпраці.

Висновки до розділу 2

В ході проведення комплексного дослідження, де аналіз мовностилістичних засобів та їх переклад виконує ключову вирішальну роль, важливо використовувати різноманітні методи, що охоплюють різні аспекти аналізу

текстів. Зокрема, такі методи, як загальнонаукові, філологічні та перекладознавчі підходи, сприяють отриманню глибшого розуміння текстів.

Порівняльно-перекладацький аналіз є одним із ключових методів в дослідженні мовностилістичних засобів, використовуваних авторами. Цей метод допомагає визначити як загальні, так і відмінні риси перекладу, що впливають на формування індивідуального стилю автора.

Лінгвостилістичний аналіз, інший метод, виявляється корисним при аналізі тексту для виділення характерних особливостей стилю автора та підкреслює важливість аналізу мовних структур.

Дефінітивний метод визначення ключових понять та термінів у дослідженні є важливим етапом аналізу.

Кількісні підрахунки дозволяють встановити частоту використання мовних засобів в оригіналі та їхніх трансформацій у перекладі, що важливо для оцінки відтворення стилю автора.

Контекстуальний аналіз, описаний у тексті, розглядає різні аспекти контексту, включаючи ситуаційний та соціокультурний контексти, що сприяє глибшому розумінню тексту та впливу його навколишнього середовища на його зміст.

У підсумку, всі ці методи спільно сприяють розширенню нашого розуміння мовностилістичних особливостей текстів та індивідуальних стилів авторів. У даному дослідженні, де застосовувалися біблійні тексти та комікс “Добро і Зло” Майкла Перла, вони були успішно використані для аналізу та висвітлення стилістичних аспектів та їх перекладу на італійську та українську мови.

Лінгвістичний аналіз є одним із ключових підходів у комплексному дослідженні текстів. Він передбачає систематичне вивчення мови або тексту з метою розкриття його структури, властивостей, семантики та інших лінгвістичних аспектів. Цей аналіз включає в себе різні рівні мови, від фонетичних та морфологічних характеристик до синтаксичних структур і семантичних

взаємозв'язків слів та фраз. Лінгвістичний аналіз може бути застосований до текстів різної природи, включаючи релігійні, літературні, наукові, публіцистичні, технічні тощо, а також до мови як системи комунікації.

У нашому дослідженні ми враховували лінгвістичні аспекти тексту, аналізуючи структури мови, включаючи граматику, синтаксис, лексику та структуру тексту. Цей аналіз допомагає розкрити як фонетичні, так і граматичні особливості тексту та розуміти їхній вплив на сприйняття та розуміння тексту.

Порівняльний аналіз, який використовується у нашому дослідженні, є методом порівняння текстів вихідної мови та цільової мови для визначення відмінностей та подібностей. Цей метод спрямований на виявлення та аналіз схожостей та відмінностей між текстами, що впливають на формування індивідуального стилю автора.

Психолінгвістичний підхід, що включає аналіз впливу тексту на читача або аудиторію, розкриває важливі аспекти взаємозв'язку мови та психологічних процесів. Цей підхід допомагає зрозуміти, як текст впливає на емоційну реакцію та сприйняття читача, що є важливим у вивченні мови та мовлення.

Культурний аналіз, описаний у нашому дослідженні, дозволяє врахувати вплив культурних аспектів на сприйняття тексту в різних культурах. Цей аналіз важливий для розуміння, як культурні норми та цінності впливають на сприйняття та інтерпретацію текстів.

Усі ці методи та підходи допомагають розширити наше розуміння мовностилістичних особливостей текстів, зокрема й біблійних.

РОЗДІЛ 3

МОВНА ТА КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІТАЛІЙСЬКОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ

Концепція Ю. Найда та Ч. Тейбера передбачає можливість створення безлічі адекватних перекладів, оскільки критерії еквівалентності залежать від конкретних завдань, які переклад повинен вирішити, від пріоритетів, якими керується перекладач, і від цільової аудиторії, для якої призначається переклад.

Ця концепція визнає, що ідея “одного ідеального перекладу” може бути обмеженою, оскільки різні завдання, цільові аудиторії і контексти можуть вимагати різних підходів до перекладу. Вона підкреслює важливість адаптації перекладу до конкретних потреб та контексту, а також розглядає переклад як процес вибору оптимального рішення з урахуванням багатьох факторів.

3.1 Поняття культурної адаптації та її значення у перекладі біблійних текстів

Дослідники у сфері теорії перекладу ще з часів Стародавнього Риму усвідомлювали наявність проблем, що стосуються безпосередньо культурних знань та культурних відмінностей.

Безумовно, переклад є складним процесом, особливо якщо це переклад релігійних творів. Розв'язавши проблему значення лексичних одиниць, опрацювання граматики та синтаксису, перекладач вже може чітко уявляти значення певного фрагменту, але також він має дослідити що саме і як найточніше передати цільовою мовою.

Жодна мова не існує окремо, тобто вона не є ізольованою, мова постійно знаходиться у стадії розвитку і набуває унікальної форми безпосередньо у контексті своєї культури. Складність перекладацьких рішень залежить від культурної розбіжності між вихідною і цільовою мовами з точки зору

лінгвістичної подібності, часу і культури. Ці чинники також впливають і на точність та адекватність перекладу, та можуть бути змінені з часом.

Культурна адаптація у ході перекладу є однією з основних проблем прагматичних аспектів перекладу, серед яких можна виділити “передачу прагматичних значень слів оригіналу і трактування прагматичного аспекту перекладу” (Гудкова, 2008, с.33), що є окремим питанням кожного конкретного перекладацького акту.

Процес перекладу полягає у переадресації оригінального тексту іншомовним одержувачам, які, в ході цього процесу, стають інтерпретаторами тексту. Власне з цієї причини врахування прагматичних відношень оригіналу є одним з основних моментів у перекладі, врахування таких відношень допомагає викликати у реципієнтів таку ж реакцію, яку здатен викликати вихідний текст. За таких умов відбувається прагматична адаптація оригінального тексту.

Ю. Найда, відомий лінгвіст та теоретик перекладу, стверджує, що “Суттєвим компонентом будь-якого стилістично адекватного, допустимого перекладу є його пристосування до цільової мови. Легкість та природність стилю при перекладі необхідні для забезпечення однакового впливу на читачів вихідного та цільового текстів” (Найда, 1978).

Необхідність такого процесу як адаптація, визначається власне складністю взаємозв'язків, які існують між текстами оригіналу та перекладу. Ці зв'язки визначені комунікативним ланцюгом, який у свою чергу складається з певних блоків: автора оригіналу, перекладача та одержувача тексту. “Одержувач може бути як індивідуальним, так і колективним, маючи власну культурну традицію, мову та перебуваючи в характерних для нього соціокультурних умовах. Перекладач повинен зважати на ці аспекти, намагаючись адаптувати текст перекладу для сприйняття одержувачем – носієм певної мови і культури” (Чередниченко, 2007, с.164).

Якщо перекладач якісно виконав свою роботу, то можна стверджувати, що відбулось повне знайомство з культурою, історією, звичаями, літературою, сучасним життям і іншими реаліями народу, котрий має відношення до мови оригіналу. Перекладач повинен орієнтуватись на те, що реципієнт перекладу найімовірніше належить до іншого мовного суспільства, має іншу історію і культуру, відповідно володіє зовсім іншими знаннями та набуває іншого життєвого досвіду. Якщо такі відмінності заважають розумінню початкового повідомлення, перекладачу варто внести зміни до тексту перекладу.

Золота пора у поширенні адаптації припадає на XVII – XVIII ст. У той час адаптація досить активно розвивалась у Франції, а звідти поширилась у всі європейські культури і стала основним способом передачі іномовного матеріалу. Здебільшого, вільні переклади цієї доби обґрунтовані необхідністю адаптувати іноземні тексти до вимог цільової культури, не беручи до уваги втрати яких зазнає текст мови оригіналу.

Одним з основних діячів, що працював у цьому напрямку був Н. Перро д'Абланкур (1606 – 1664) – це французький перекладач. Його переклади були першими, які можна було назвати “прекрасні, але невірні”. Він адаптував класичні твори відповідно до сучасних канонів та жанрів, але вдався до “покращення” настільки, що певні його переклади звикли називати травестіями оригіналів.

У XIX ст., коли класицизм був замінений романтизмом, що являв собою зовсім інший естетичний та літературний світогляд, змінився і погляд перекладачів на свої завдання, відповідною була і реакція на невірність у перекладі. Романтики акцентують увагу на індивідуальності конкретного автора та твору, яку краще зберігати навіть якщо там присутні вади, помилки чи темні місця. Тому романтиків гостро цікавлять такі питання як “принцип точності перекладу, різні тлумачення цього терміну, визначення межі точності, співвідношення різних національних мов та наслідки цього для можливості та якості перекладу” (Фінкель, 1929, с.22).

У ХХ ст. значно зростає кількість перекладів науково-технічної та ділової документації і це, як результат, веде до надання переваги в передачі іномовних документів прозорості з акцентом на дію комунікації, власне це можна вважати різновидом адаптації, і пов'язувати це з переказом тексту для нової читацької аудиторії.

Проте, не зважаючи на це, історики перекладу та перекладознавці негативно висловлюються щодо адаптації, вважаючи її викривленням, фальсифікацією чи цензуруванням.

Але насправді, не часто можна зустріти чітке термінологічне визначення при обговоренні тогочасного феномену.

Перше визначення адаптації в перекладі було укладене Ж.-П.Віне і Ж. Дарбельне. Вони вважали адаптацію сьомим перекладацьким прийомом, який застосовується в тих випадках, коли оригінальний текст має мовні або позамовні конструкції, які невідомі й не властиві культурі та мові перекладу.

У таких випадках перекладачі мусять вдаватись до пошуку нової ситуації, яку можна буде вважати еквівалентною.

Іншими словами, **адаптація** – це “процедура, що застосовується для досягнення еквівалентної ситуації в тих частинах тексту, де мають місце культурні розбіжності” (Gambier, 2009, с.71).

Вперше на різницю між адаптацією та перекладом звернув увагу Марк Туллій Цицерон (106 – 43 р.р. до н.е.), який відрізняв свою перекладацьку діяльність від дослівного методу перекладу, який використовували його попередники. Він був переконаний, що набагато важливіше: по-перше, оволодіти мовою цільової аудиторії на якій вона почувається вільно; та, по-друге, розвивати ораторський здібності та навички аргументації у цільовій мові, аніж зі скрупульозною точністю притримуватися джерельного тексту. Якщо говорити безпосередньо про Біблію та релігійні тексти, то до такого підходу вдавався Ієронім Стридонський, пояснивши його в листі до Паммахія (395 р. н.е.). На добу Відродження такий переклад стає

домінуючим і сьогодні він відомий під назвою, яку йому дав Ієронім – “переклад по смислу” (Подміногін, 2017, с.71).

Французький лінгвіст Ж. Бастін описує адаптацію як набір перекладацьких дій, у результаті яких виходить текст, що не сприймається як переклад, однак, визнається як такий, що репрезентує джерельний текст та має приблизно такий само обсяг (Bastin, 1998, с.5).

Якщо порівняти адаптації з текстом оригіналу, можна виокремити перелік прийомів до яких вдаються, щоб виконати адаптацію: опущення, чи скорочення частини тексту; поширення, тобто експлікація інформації, що не висловлена у джерельному тексті; заміна відрізків жаргонної, діалектної, нісенітної, табуьованої тощо мови джерельного тексту приблизними відповідниками; транскрибування джерельного тексту, котре звичайно супроводжується буквальним перекладом; осучаснення, тобто заміна застарілої чи туманної інформації на сучаснішу; введення до більш знайомого контексту, ніж той, який використано у вихідному тексті; глобальна заміна вихідного тексту цільовим з метою збереження лише основного змісту та функції вихідного тексту (Bastin, 1998, с.7).

Найпоширенішими факторами, які змушують перекладача звертатись до прийому адаптації є лакуни та безеквівалентна лексика; ситуаційна невідповідність, наприклад, коли певний контекст тексту оригіналу відсутній у культурі мови перекладу; заміна жанру, яка здебільшого вимагає майже повної переробки тексту оригіналу; порушення комунікації у наслідок становлення нової епохи чи нового підходу, а також необхідність звернення до іншої аудиторії, що відповідно вимагає змін у стилі, змісті чи подачі матеріалу.

Вивчення адаптації мовного перекладу підтримує теоретиків у розширенні рамок, що виходять за межі виключно лінгвістичних аспектів, і допомагає пролити світло на роль перекладача як посередника та творчого учасника процесу вербального спілкування. У цьому контексті ключовим поняттям є

“релевантність” замість “точності”, що, в свою чергу, спонукає до докладного аналізу трьох важливих аспектів перекладу: значення, мети і наміру.

Деякі дослідники навіть уникають використання термінів “адаптація” або “адаптивний переклад”, пояснюючи це тим, що поняття перекладу можна розповсюдити на всі види трансформацій, якщо зберігаються основні функції цієї діяльності. Інші розглядають ці два поняття, адаптацію та переклад, як різні види практичної діяльності. Лише невелика група науковців дійсно намагається проаналізувати феномени адаптації та їх відношення до перекладу, існуючи на тонкій межі між цими двома концепціями. Суперечки щодо відношення адаптації та перекладу часто включаються так і ідеологічні аспекти, особливо видимі при обговоренні перекладу Біблії від самого початку перекладацьких робіт.

Часто можна зустріти думку, що успішний переклад – це той, який виглядає або звучить так само як і оригінал. Це, ніби то, передбачає активну роль перекладача у процесі адаптації для досягнення так званого ідеалу.

У сучасному українському перекладознавстві великий крок у вивченні адаптації та її проблематики зробила В. В. Демецька. Дослідниця переконана: “Переклад як своєрідний тип міжмовної та міжкультурної комунікації, наділений багатограним характером і відповідно може оцінюватись з різних точок зору, – перш за все, з точки зору відповідності оригіналу (незважаючи на ефект, створений перекладом) або з точки зору комунікативного ефекту, досягнутого за допомогою перекладу (його прагматичною адекватністю)” (Демецька, 2007).

В. В. Демецька пропонує такі дві стратегії адаптації: “Адаптація типу тексту та адаптація інформації типу тексту. Застосування адаптації інформації в культурі перекладу пояснюється тим, що зміна інформації типу тексту та засобів її подання зумовлена лінгвокультурними розбіжностями вихідного тексту та тексту перекладу. Адаптація інформації передбачає пріоритетність інформації типу тексту, що відповідає не так власне перекладу, як авторській редакції” (Демецька 2008, с.17). Відштовхуючись від вищенаведених фактів, можна зробити висновок,

що основним завданням адаптації у перекладі є передача основного сенсу тексту, враховуючи культуру мови оригіналу і мови перекладу.

Отже, лінгвокультурна адаптація це важлива творча складова перекладу у міжмовній та міжкультурній комунікації, яка має на меті поєднати авторську концепцію оригіналу та адекватність перекладу, іншими словами, досягти можливого уподібнення між сприйняттям у одержувачів вихідного й цільового текстів.

3.2 Проблеми культурної адаптації при перекладі біблійних текстів

Немає сумнівів у тому, що Біблія є одним з найважливіших літературних та релігійних текстів у всій світовій культурі. За структурою Біблія – це поєднання багатьох книг створених в різні історичні епохи і початково написаних різними мовами. Варто зауважити, що більшість оригінальних біблійних текстів написані тими мовами, які є надто складними для розуміння сучасними читачами, до них належать: давньоєврейська, арамейська та старогрецька. Цей фактор є вирішальним у необхідності мовної адаптації біблійних текстів, задля того аби вони були зрозумілими для різновікової аудиторії. Загалом, мовна адаптація біблійних текстів – це процес який може бути схарактеризований як перетворення стародавнього мовлення, а також структури оригінальних біблійних текстів у сучасну літературну форму, яка полегшує сприйняття біблійних текстів різновіковою аудиторією та більше відповідає вимогам сучасності.

Ще з I ст. до н. е., починає розвиватись сучасна перекладацька думка, вона походить від юдейської грекомовної громади в Олександрії. Саме там здійснили перший переклад Старого Завіту, який увійшов до історії культури під назвою “переклад Сімдесяти” або “Септуагінта” (від лат. septuaginta – сімдесят), іншими словами, це був переклад сімдесяти тлумачів.

Зазвичай перекладачами та тлумачами були праведні іудеї, які декілька поколінь поспіль жили в елліністичному Єгипті і їхньою повсякденною мовою

спілкування була грецька. Існує апокрифічна легенда про створення Септуагінти, яка була переказана кількома впливовими авторами, зокрема Йосифом Флавієм. Автори наголошували, що сімдесят два тлумачники незалежно один від одного створили абсолютно ідентичні переклади.

Єврейський погляд на такий переклад ніколи не був задовільним, так відбувалось частково через те, що цей переклад здійснювався не із стандартного оригінального рукопису, а найбільше вплинуло те, що його використовували євреї з грецької чи римської діаспори переважно як заміну гебрайського (давньоєврейського) першоджерела, а не як додаток до нього (Alpert, 1998, с. 269).

Усі рукописні переклади Священного Письма, як перші, так і наступні, змушують задуматись над питанням існування вихідного перекладу-прототипу, від якого походили всі інші, чи ж це був результат об'єднання численних паралельних версій.

Християнство, майже з початку свого існування, поширюється з грецького та арамейсько-іудейського світу на решту Римської імперії. Після цього з'являються переклади сакральних текстів латиною та Біблії зокрема. Перші переклади Біблії латиною, відомі під назвою *Vetus Latina*, відносяться до II ст. н.е., а першими християнськими перекладачами, мабуть, можна назвати євангелістів, котрі грецькою мовою записали те, що казали Христос та його учні арамейською (Kelly, 1979, с.3).

Наприкінці епохи античності, важливим фактором для християнської церкви стає питання перекладу. Це обумовлене успішністю процесу навернення у християнство багатьох варварських народів, що значною мірою залежала від того, як був реалізований переклад Священного Писання на їхні мови. З XI до XV століття спостерігалось виникнення численних перекладів біблійних текстів на різні мови.

Цілком зрозумілим є те, що проблема перекладу Біблії значною мірою прискорювала Реформацію. Католицька церква не підтримувала процес перекладу

сакральних текстів на інші мови, адже вважала латину єдиною мовою християнської віри, хоча сама Вульгата святого Ієроніма фактично була перекладом. Тобто, будь-який “несанкціонований” переклад Біблії вже був ризикованою справою.

Мартін Лютер (1483 – 1546) починає процес справжньої Реформації. Протягом життя він вивчав Біблію. Він повністю засуджував та виступав проти деяких методів діяльності церкви, найбільш категорично ставився до практики видачі індульгенцій. Врешті його відлучили від церкви та вислали з імперії. Він поселився в замку Вартбург під Ейзенахом та присвятив себе перекладу Нового Заповіту сучасною, на той час, німецькою мовою.

Тоді вже існувала старовірхньонімецька версія Біблії. Більшість попередніх, долютерівських, перекладів свідчить про те, що “проста людина” дійсно потребувала Біблії своєю рідною мовою. У період з 1521 по 1534 рік, Мартін Лютер разом з групою вчених працював над своїм власним перекладом. У період цього процесу він часто звертався за консультаціями до експертів з грецької, латинської, гебрійської (давньоєврейської) мов, а також до осіб, які володіли мовою конкретних професій, такими як лісники, єгері, рибалки, сільські господарі та інші.

Біблія Мартіна Лютера була першим прямим перекладом Святого Письма з мов оригіналу – грецької і гебрійської – на сучасну мову, з використанням Вульгати Ієроніма. Переклади Біблії в історії європейських народів часто сприяли формуванню національних письмових мов.

Після появи цього перекладу Біблії знову постала проблема відповідності оригіналу. У “Посланні про переклад” Лютер цілком зрозуміло висловив свою позицію: “Адже не треба ... питати у літер латинської мови про те, як правильно говорити німецькою. Про це слід питати у матері в світлиці, у дитини надворі, простолюдина на базарі; й заглядати їм до рота, як вони говорять, а потім вже

перекладати. І тоді зрозуміють вони цей переклад і визнають, що з ними спілкуються їхньою рідною мовою”.

Після смерті Лютера став дуже помітним величезний вплив його перекладу на формування німецької мови. Його переклад Біблії відіграв важливу роль у процесі стандартизації та розвитку стилістичного багатства німецької мови. Мова, яку він використовував у перекладі, була простою, зрозумілою для всіх і живою. Переклад Біблії Лютера став прикладом для перекладу її на різні мови, такі як шведська, датська, словенська і інші.

Після Лютера настали дослідження перекладу та перекладацька діяльність занепали. Латинська мова залишалась основною мовою освіти та освічених людей, і лише після послаблення її панування, близько XVII ст. вивчення проблем перекладу знову мало змогу продовжуватись. Переклад того часу не є тим, що розуміється під визначенням “переклад” зараз, тоді він був лише специфічною формою наслідування. У часи Стародавнього Риму можна було виокремити дві протилежні тенденції в перекладі текстових матеріалів: розвивався “вільний перехід”, тобто читачам був доступний грецький оригінал, а завданням перекладача було створити подібний до оригіналу окремий твір. Інша тенденція полягала у тому, що перекладачі Біблії орієнтувались на дослівність – це було обґрунтовано тим, що зміна одного прийменника могла б викликати звинувачення в єресі. У перекладі ця тенденція пов’язана з розвитком нових європейських мов, вона характеризується численним наслідуванням та використанням запозичень як засобу збагатити стиль та мову.

3.3 Відтворення модальності як категорії релігійного імперативу у перекладах євангельських текстів

У першому розділі цієї роботи ми зазначили, що найбільші здобутки в перекладі біблійних текстів досягнуто в XIX ст. Зокрема, українською мовою

здійснено сім перекладів окремих книг Біблії М. Шашкевичем, П. Морачевським, А. Кобилянським, П. Кулішем, І. Пулюєм, І. Нечуєм-Левицьким, О. Бачинським, ще два повні переклади українською мовою Святого Письма у ХХ ст. здійснили І. Огієнко та І. Хоменко. Четвертий повний переклад Біблії під керівництвом Р. Турконяка здійснено у 2007 році.

Дослідник української та європейської біблеїстики С. Головащенко, зазначав, що шлях українців до Святого Письма, перекладеного рідною мовою, “вартий того, щоб стати предметом особливої, тривалої, прискіпливої уваги та ретельного, докладного дослідження – в усіх його моментах і сюжетах” (Головащенко, 2006).

“Серед категорій, які стали об’єктом системних досліджень, особливе місце посідає категорія модальності, вивчення якої передбачає урахування трьох аспектів семіотики:

1) синтактичного, який встановлює, як побудоване висловлення і як індивідуальні бачення й оцінки реалізуються в усталених мовних формах;

2) семантичного, у якому йдеться про відображення мовцем засобами мови об’єктивних реалій;

3) прагматичного, який, “вивчаючи відношення знаків до людей, які ними користуються, показує, навіщо була сказана певна фраза, що має відбуватися далі” та пов’язує людину з висловленням, мовленнєвою ситуацією та контекстом” (Доценко, 2006, с.3).

Отже, “модальність – це важлива лінгвістична категорія, яка грає ключову роль у виразі відношення мовця до змісту висловлювання та відношення змісту висловлювання до дійсності. Модальність належить до тих лінгвістичних категорій, які не залежать від більш чи менш випадкових фактів існування мов. Ці категорії є універсальними, оскільки вони властиві всім мовам, хоча вони рідко виражаються в цих мовах ясно і недвозначно” (Есперсен, 1958).

Ця категорія розглядається на двох рівнях: суб’єктивному та об’єктивному.

Суб'єктивна модальність виражає внутрішні почуття, думки і ставлення мовця до того, що він говорить. Вона розглядається через призму індивідуальних емоцій та відношень. Суб'єктивна модальність виражається за допомогою модальних слів, часток та вигуків, які додають емоційний відтінок до висловлювання. Наприклад, слова “на щастя” і “на жаль” вказують на емоційну оцінку мовця щодо подій.

Об'єктивна модальність, навпаки, відображає оцінку можливості, неможливості, обов'язковості тощо відносно того, про що відбувається мовлення. Вона базується на граматичних конструкціях та словах, які вказують на ступінь впевненості мовця в істинності висловлювання. Приклади об'єктивної модальності включають форми дійсного, спонукального та умовного способів дієслів, а також слова, які вказують на можливість, неможливість, бажаність тощо. Наприклад, слово “можливо” вказує на ступінь можливості події.

Модальність визначає відношення мовця до висловленого ним твердження та його відношення до дійсності. Модальне поле охоплює різні вирази, які вказують на ці модальні значення. Модальне поле вивчається в лінгвістиці для розуміння того, як мова виражає відтінки в значеннях висловлень та як вони взаємодіють у конкретному мовному контексті.

За В. Охріменко, модальне поле включає такі категорії, як: достовірність, ймовірність, можливість, необхідність (Охріменко, 2012).

На думку В. Овсянникова, об'єктивна модальність – обов'язкова ознака висловлення, яка виражається за допомогою способу дієслова, тоді як суб'єктивна модальність є факультативною ознакою речення, що ґрунтується на понятті оцінки, тобто вказує не лише на те, як сприймає й кваліфікує мовець інформацію, а й відображає різні типи емоційної оцінки (Овсянников, с.304).

Переважає більшість дослідників визначає суб'єктивну модальність як факультативну (додаткову), однак таке тлумачення є недостатньо обґрунтованим,

оскільки не враховуються різновиди вираження імпліцитної модальності, яке може бути визначене лише з контексту або ситуації мовлення (Сафонова, с.74).

Традиційно виокремлюють два різновиди суб'єктивної модальності: аксіологічну й епістемічну.

Аксіологічна модальність використовується для вираження оцінки судження з точки зору системних цінностей особи або суспільства. Вона може бути абсолютною, тобто оцінювати одне явище безвідносно до іншого: (хороший, поганий,) або відносною, коли ми зіставляємо якість об'єкти, явища тощо (кращий, гірший). Засоби такого типу модальності взаємозумовлені, тобто живаються лише в опозиції (кращий – гірший) (Palmer, с.75).

Епістемічна модальність репрезентує рівень достовірності інформації і ставлення мовця до цієї інформації. Епістемічна модальність має такі формальні показники: граматичні (модальні дієслова: (мабуть, можливо), синтаксичні конструкції, лексичні: модальні частки (Palmer, с.75).

В англomовному науковому середовищі виокремлюють: 1) теологічну модальність, в основі якої необхідність або можливість досягнення поставленої мети: “Щоб досягнути високих результатів, необхідно старанно працювати кожного дня”; 2) булетична модальність, яка репрезентує можливість або неможливість суб'єкта виконувати певні дії відповідно до його бажання: “Я не буду розмовляти з тобою”; 3) дебітивна модальність вказує на доцільність необхідність зумовленість або неминучість здійснення дії: “Йому прийшла ідея запросити друзів” (Palmer, с.47).

Швейцарський лінгвіст Ш. Баллі зазначив, що “...не можна надавати значення реченню, якщо в ньому не виявлено хоч будь-яке вираження модальності” (Баллі, с.44).

Модальність важлива в мові, оскільки вона допомагає мовцю точніше виразити свої думки, емоції та відношення до висловлюваного. Вона також дозволяє індивідуалізувати висловлювання та надавати йому різноманітні відтінки

значень. Наприклад, за допомогою модальності можна виразити сумнів, бажання, можливість чи неможливість подій, що робить мовлення більш точним і виразним.

З огляду на зазначене, можемо зробити висновок, що модальність впливає на якість та точність комунікації, допомагаючи мовцю передати свої думки та почуття, а також інтерпретувати ступінь істинності висловлювань, роблячи мовлення більш різноманітним і виразним.

“Модально-прагматичний потенціал часток в мовлені слугує підсиленням вигуків, емоційної виразності, патетичності висловлювання” (Джочка, 2018).

За М. Малишевою, “побудова прагмеми імперативних дисперсивних спектрів (заборона, вимога, спонукання; прохання, заклик, настанова, засторога, пересторога, порада, побажання, привітання) здійснена за принципом фізичної дисперсії світла на 7 основних спектрів, поєднання яких утворить найсильніший ядровий імператив – наказ:

Рис. 3.1. Таксономія дисперсії імператива (за Малишевою М.А.)

“Імператив є грамемою наказової дії, яка створюється механізмом волевиявленням адресанта через різнорідну категорію модальності, центральним значеннєвим ядром якого є наказ, як основної форми розпорядчої діяльності комуніканта, та його периферійний вияв у інших вербальних спектрах. У релігійному дискурсі лексема *наказ* відсутня у плані релігійного поняття, а як

граматична категорія способу дієслова функціонує на модальному типі оцінки та вибору адресата” (Малишева, с.184).

Пропонуємо зосередити увагу і провести аналіз часток у двох мовах італійській і українській на матеріалі біблійних цитат з метою порівняння вигуків та модальності імперативів різних мовних культур.

За Ф. Бацевичем, головним комунікативним значенням частки *i (й)* є вираження “передбачення або несподіваності у змінах, що мають місце в мовця”. Ця частка приймає різні семантико-прагматичні відтінки в залежності від контексту. У вказаному тексті, часто можна помітити, що *i (й)* використовується для “виділення очікуваних дій, подій, станів, фактів тощо”, які є ключовими в перебігу подій, як наприклад у Євангелії від Матфія 9:1-10.

1 “**I**, сівши до човна, Він переплинув, і до міста Свого прибув”. / “*Gesú, entrato in una barca, passò all'altra riva e venne nella sua città*”. Якщо в українському перекладі вживається частка *i*, то італійському варіанті вона опущена.

2 “**I** ото, принесли до Нього розслабленого, що на ложі лежав. **I**, як побачив Ісус їхню віру, сказав розслабленому: Будь бадьорий, сину! Прощаються тобі гріхи твої!” / “**Ed** ecco gli portarono un paralitico disteso sopra un letto. *Gesú, veduta la loro fede, disse al paralitico: Figliolo, coraggio, i tuoi peccati ti sono perdonati*”. В другому вірші, ми можемо спостерігати, що *i* передається еквівалентом *ed*, але у другій частині італійського перекладу частка *i* опущена.

3 “**I** ось, дехто із книжників стали казати про себе: Він богозневажає”. / “**Ed** ecco alcuni scribi pensarono dentro di sé: *Costui bestemmia*”. В італійському варіанті *i* передається повним еквівалентом *ed*.

5 “Що легше, сказати: Прощаються тобі гріхи, чи сказати: Уставай та й ходи?” / “*Infatti, che cos'è piú facile, dire: I tuoi peccati ti sono perdonati, o dire: Alzati e cammina?*” В поданому реченні частка *й* передається еквівалентом *e*.

6 “Але щоб ви знали, що прощати гріхи на землі має владу Син Людський, тож каже Він розслабленому: Уставай, візьми ложе своє, та й іди у свій дім!” /

“Ma, affinché sappiate che il Figlio dell'uomo ha sulla terra autorità di perdonare i peccati: Alzati, disse allora al paralitico, prendi il tuo letto e vattene a casa”. Частка *й* передається звичайним сполучником *e*.

9 “А коли Ісус звідти проходив, побачив чоловіка, на ймення Матвія, що сидів на митниці, та *й* каже йому: Іди за Мною! Той устав, і пішов услід за Ним”. / “Poi Gesù, partito di là, passando, vide un uomo chiamato Matteo, che sedeva al banco delle imposte e gli disse: Seguimi. Ed egli, alzatosi, lo seguì”. В даному перекладі італійської мови частка *й* передається сполучником *e*.

10 “І сталося, як Ісус сидів при столі у домі, ось зійшлося багато митників і грішників, і вони посідали з Ним та з Його учнями”. / “Mentre Gesù era a tavola in casa di Matteo, molti pubblicani e peccatori vennero e si misero a tavola con Gesù e con i suoi discepoli”. В поданому перекладі італійської мови частку *i* опущено.

Здобуття розуміння модально-прагматичних смислів часток, таких як “**ось**”, “**от**”, “**то**”, “**оце**”, “**ото**”, які об’єднуються загальним дейксісом, є цікавим завданням. “Важливе місце під час розгляду прагматичного потенціалу мовних одиниць належить категорії дейксису. Дейксис – проverbs (“замінники” дієслів), прономінали, проад’єктиви, проадверби (різні категорії займенників) – виконує дейктичну (вказівну) функцію або забезпечує зв’язність мовлення. Дейктичні одиниці заміщують повнозначні слова у процесі мовлення, повторно вказують на референт (конкретний предмет, про який ідеться в повідомленні, тексті, вислові)” (Романюк).

Ф. С. Бацевич зазначає: „Дейксис – вказівна функція одиниць мовного й паралінгвального кодів у спілкуванні, що виражається лексичними, граматичними, просодичними, паралінгвальними (жести, міміка, постава) засобами та передбачає ідентифікацію й локалізацію учасників спілкування, об’єктів, подій, процесів, фактів тощо щодо просторового, часового, соціального та деяких інших контекстів, які створюються актом висловлення (мовленнєвим актом) й комунікантами” (Бацевич, 2011, с.281).

Ф. Бацевич визначає загальний комунікативний смисл цих часток “ось”, “от”, “то”, “оце”, “ото” як “дейксис особистісної сфери адресанта” або “дейксис заангажованого мовця.” Основний семантико-прагматичний смисл цих часток виявляється в рамках двох головних аспектів: Дейксис “безпосередньої перцепції мовцем об’єкта”: Цей аспект виражається в контекстах, де частка “ось” розширює свою сферу дії на об’єкт, який сприймається безпосередньо (через слух, зір, дотик, смак і т. д.) мовцем. Це означає, що частка вказує на щось, що мовець відчуває або сприймає наявним своїми власними почуттями.

Ця частина тексту визначає, що “ось”, “от”, “то”, “оце”, “ото” допомагають мовцю виразити свою особисту сприйнятність об’єкта чи події, яку він сприймає через власний досвід (сприйняття об’єкта через свої почуття). Ці частки допомагають зосередити увагу на тому, що мовець відчуває або сприймає в даний момент.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 9:20 бачимо модально-прагматичних смислів частки *ото і ось*: “І ото одна жінка, що дванадцять літ хворою на кровотечу була, приступила ззаду, і доторкнулась до краю одежі Його”. / “Ed ecco una donna, malata di un flusso di sangue da dodici anni, avvicinatasi da dietro, gli toccò il lembo della veste”. В італійському варіанті використано частку *ecco*, що має еквівалент в перекладі *ось*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 17:5: “Як він ще говорив, ось хмара ясна заслонила їх, і ось голос із хмари почувсь, що казав: Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав. Його слухайтеся!” / “Mentre egli parlava ancora, una nuvola luminosa li coprì con la sua ombra, ed ecco una voce dalla nuvola che diceva: Questo è il mio Figlio diletto, nel quale mi sono compiaciuto; ascoltatelo”. Частка *ось* в вище зазначеному прикладі має два відповідника. В першій частині еквівалент виражається через неозначений артикль *una*, що означає *одна, якась*, а в другій частині через частку *ecco*, що має еквівалент в перекладі *ось*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 3:16-17: “І охристинившись Ісус, зараз вийшов із води. І **ось** небо розкрилось, і побачив Іван Духа Божого, що спускався, як голуб, і сховався на Нього. І **ось** голос почувся із неба: Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав!” / “Gesù, appena fu battezzato, salí fuori dall’acqua; ed **ecco** i cieli si aprirono ed egli vide lo Spirito di Dio scendere come una colomba e venire su di lui. Ed **ecco** una voce dai cieli che disse: Questo è il mio diletto Figlio, nel quale mi sono compiaciuto”. Тобто, розглядаючи вище подані приклади, можемо зазначити, що українське *ось* в італійському перекладі передається неозначеним артиклем *una*, що означає *одна, якась*. Але окрім цього, в поданому тексті через присутність частки *ось*, італ. – *ecco* в перекладі наявний елемент емоційного забарвлення.

“Дейксис ментальної близькості мовця до факту, події тощо, про які він сповіщає слухача”. Цей варіант “виявляється переважно в контекстах, у яких спостерігач-наратор демонструє внутрішню (духовну, психологічну, ментальну тощо) близькість до змісту повідомлюваного. Ним, як правило, стають осмислені людиною факти, події, стани, відношення тощо” (Бацевич, 2014). Цей різнобічний вияв теж може зазнавати певних модифікацій, реалізуючи окремі відтінки, нюанси сприйняття наратора, зокрема:

а) “очікувана духовно-ментальна близькість адресанта до повідомлюваного”, наприклад, Євангеліє від Матфія 1:23: “**Ось** діва в утробі зачне, і Сина породить, і назвуть Йому Ймення Еммануїл, що в перекладі є: З нами Бог.” / “La vergine sarà incinta e partorirà un figlio, al quale sarà posto nome Emmanuele, che tradotto vuol dire: Dio con noi”. Примітно, що у наведеному італійському перекладі опущено частку *ось*. Партикула *ось* в українському перекладі підсилює емоційне забарвлення даного речення.

б) “дейксис неочікуваного, раптового вияву ментально-духовної близькості до повідомлюваного”, наприклад Євангеліє від Матфія 2:13: “Як вони ж відійшли, **ось** Ангол Господній з’явивсь у сні Йосипові та й сказав: Уставай, візьми Дитятко

та матір Його, і втікай до Єгипту, і там зоставайся, аж поки скажу тобі, бо Дитятка шукатиме Ірод, щоб Його погубити”. / “Dopo che furono partiti, **un** angelo del Signore apparve in sogno a Giuseppe e gli disse: Alzati, prendi il bambino e sua madre, fuggi in Egitto e restaci finché io non te lo dico; perché Erode sta per cercare il bambino per farlo morire”. Українська частка *ось* в італійському перекладі передається неозначеним артиклем чоловічого *un*, що означає *один, якийсь*.

в) “дейксис особливо інтимної психологічної близькості до повідомлюваного”, наприклад, Євангеліє від Матфія 28:7: “Ідіть же хутко, і скажіть Його учням, що воскрес Він із мертвих, і ото випереджує вас в Галілеї, там Його ви побачите. **Ось, вам я** звістив!” / “E andate presto a dire ai suoi discepoli: “Egli è risuscitato dai morti, ed ecco, vi precede in Galilea; là lo vedrete”. **Ecco**, ve l'ho detto”. Частка *ecco* італійської мови дослівно означає *ось*. Частка *ось* служить для того, щоб вказати на наголошення важливої події, яку оголошує ангел апостолам.

г) “дейксис ментального підсумку (розвитку і поглиблення думок, здійснених або нездійснених очікувань, мрій тощо)” (Бацевич, 2014), наприклад, Євангеліє від Іванна 21:20: “Обернувся Петро, **та й ось бачить**, що за ним слідкома йде той учень, якого любив Ісус, який на вечері до лоня Йому був схилився й спитав: Хто, Господи, видасть Тебе?” / “Pietro, voltatosi, **vide** venirgli dietro il discepolo che Gesù amava; quello stesso che durante la cena stava inclinato sul seno di Gesù e aveva detto: Signore, chi è che ti tradisce?” У наведеному прикладі, в італійському перекладі *та й ось* опущено, а лексема *vide* перекладається як *бачить*.

Частка “**то**” у проаналізованому тексті, відображає найзагальніший дейксис “ближнього відсторонення” (Бацевич, 2014), часто стає засобом демонстрації статусу, стану когось чи чогось (що формально відноситься до складу присудка), наприклад, Євангеліє від Матфія 6:22-23: “Око **то** світильник для тіла. Тож як око твоє буде здорове, **то** й усе тіло твоє буде світле. А коли б твоє око лихе було, **то** й усе тіло твоє буде темне. Отож, коли світло, що в тобі, є темрява, **то** яка ж **то** велика та темрява!” / “La lampada del corpo è l'occhio. Se dunque il tuo occhio è

limpido, tutto il tuo corpo **sarà** illuminato; ma **se** il tuo occhio è malvagio, tutto il tuo corpo **sarà** nelle tenebre. **Se** dunque la luce che è in te è tenebre, quanto grandi **saranno** le tenebre!” У поданому фрагменті, ми бачимо, що італійський варіант перекладено за допомогою умовного способу італійської мови і всі частки опущено.

Пропонуємо розглянути дослівний переклад італійського тексту, щоб продемонструвати умовний спосіб: “Світильник для тіла є око. **Якщо** твоє око є чистим, то все тіло твоє **буде** світле. А **якщо** твоє око лихе, то все тіло твоє **буде** темрява. **Якщо** ж світло, що в тобі, темрява, **то яка то велика та темрява!**”.

Вживання часток “**це**”, “**оце**” і “**от**” є поодиноким, тому немає можливості схарактеризувати специфіку їх уживання автором тексту, наприклад, розглянемо Євангеліє від Матфія 23:36: “Поправді кажу вам: **Оце все** спаде на рід цей!” / “Io vi dico in verità **che tutto ciò** ricadrà su questa generazione”. Не зберігається частка *оце* в італійському варіанті, але вживається *che tutto ciò*, що означає *це все*.

Євангеліє від Матфія 24:34: “Поправді кажу вам: не перейде цей рід, аж усе **оце** станеться”. / “Io vi dico in verità che questa generazione non passerà prima che tutte queste cose siano avvenute”. Не зберігається частка *оце* в італійському варіанті.

Євангеліє від Матфія 28:15: “І, взявши вони срібняки, зробили, як навчено їх. І пронеслося слово **оце** між юдеями, і тримається аж до сьогодні”. / “Ed essi, preso il denaro, fecero secondo le istruzioni ricevute e quella diceria è stata divulgata tra i Giudei, fino al giorno d’oggi.”. Не зберігається частка *оце* в італійському варіанті.

В досліджуваному біблійному тексті дуже часто можна спостерігати вживання часток “**хай**” і “**нехай**”, які, в поєднанні з формами дієслів, надають висловленням об’єктивно-модальне значення, виражаючи спонукання, наказ, бажання, заклик та інше. Аналізований фактичний матеріал доводить, що основний комунікативний зміст цих часток можна сформулювати як “прагматику бажання, прагнення до того, щоб хтось виконав або здійснив відповідні дії або стан.” Частки “**хай**” і “**нехай**” насправді змінюють загальне категоріальне

значення імператива, яке включає пряме волевиявлення мовця стосовно виконання ним конкретної дії, наприклад, Євангеліє від Матфія 6:9-10: “Ви ж моліться отак: Отче наш, що єси на небесах! **Нехай** святиться Ім’я Твоє, **нехай** прийде Царство Твоє, **нехай** буде воля Твоя, як на небі, так і на землі”. / “ Voi dunque pregate così: Padre nostro che sei nei cieli, **sia santificato** il tuo nome; **venga** il tuo regno; **sia fatta** la tua volontà anche in terra come è fatta in cielo.”. *Нехай* в італійському тексті опущено, сенс передано за допомогою кон’юнктива італійської мови. Модальне поле категорії можливості.

Євангеліє від Матфія 10:13: “І коли буде достойний той дім, **нехай** зійде на нього ваш мир; а як недостойний він буде, то мир ваш **нехай** до вас вернеться”. / “ Se quella casa ne è degna, **venga** la vostra pace su di essa; se invece non ne è degna, la vostra pace **torni** a voi. ” В італійському перекладі *нехай* опущено, сенс передано за допомогою кон’юнктива італійської мови. Модальне поле категорії можливості.

Євангеліє від Матфія 5:16 “Отак ваше світло **нехай** світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі”. / “ Così **risplenda** la vostra luce davanti agli uomini, affinché vedano le vostre buone opere e glorifichino il Padre vostro che è nei cieli”. В італійському перекладі *нехай* опущено, сенс передано за допомогою кон’юнктива італійської мови. Модальне поле категорії можливості.

Євангеліє від Матфія 16:24: “Промовив тоді Ісус учням Своїм: Коли хоче хто йти вслід за Мною, **хай** зречеться самого себе, і **хай** візьме свого хреста, та й іде вслід за Мною”. / “Allora Gesù disse ai suoi discepoli: Se uno vuol venire dietro a me, **rinunzi** a sé stesso, **prenda** la sua croce e mi segua”. В поданому реченні слово *хай* в італійському перекладі теж опущено, але сенс речення передається за допомогою кон’юнктиву італійської мови. Модальне поле категорії необхідності.

Євангеліє від Матфія 6:3: “А як ти чиниш милостиню, **хай не знатиме** ліва рука твоя, що робить правиця твоя”. / “Ma quando tu fai l’elemosina, **non sappia** la

tua sinistra quel che fa la destra”. Опущено *хай не знатиме*, але *non sappia* означає *не знає*. Тобто в цьому перекладі знову використаний кон’юнктив для передачі частки *хай*. Модальне поле категорії необхідності.

Євангеліє від Матфія 20:26: “Не так буде між вами, але хто великим із вас хоче бути, **хай буде** слугою він вам”. / “Ma non è così tra di voi: anzi, chiunque vorrà essere grande tra di voi, **sarà** vostro servitore”. В зазначеному реченні вище, частка *хай буде*, передається в італійському варіанті майбутнім часом, що має форму *sarà* і означає *буде*. Модальне поле категорії ймовірності.

Одна з найчастіше вживаних часток у біблійних текстах – це “не”, яка використовується для вираження заборони, заперечення або відмови. Вона виявляється у різних контекстах, де “не” може нести як позитивне, так і негативне значення.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 6:37: “Також **не** судіть, щоб **не** суджено й вас; і **не** осуджуйте, щоб і вас **не** осуджено; прощайте, то простять і вам.” / Luca 6:37: “**Non** giudicate, e **non** sarete giudicati; **non** condannate, e **non** sarete condannati; perdonate, e vi sarà perdonato.” Частка “не” передається в італійській мові часткою *non*, немає жодних змін – має переклад точним еквівалентом.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Івана 14:27: “Зоставляю вам мир, мир Свій вам даю! Я даю вам **не** так, як дає світ. Серце ваше нехай не тривожиться, ані не лякається!” / Giovanni 14:27: “Vi lascio pace; vi do la mia pace. Io **non** vi do come il mondo dà. Il vostro cuore non sia turbato e non si sgomenti.” На цьому прикладі, ми можемо бачити теж повне збереження еквівалентів перекладу часток.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Марка 16:16: “Хто увірує й охреститься, буде спасений, а хто **не** ввірує засуджений буде.” / Marco 16:16: “Chi avrà creduto e sarà stato battezzato sarà salvato; ma chi **non** avrà creduto sarà condannato.” Збереження повного еквіваленту в двох перекладах.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Івана 8:51: “Поправді, поправді кажу вам: Хто слово Моє берегтиме, **не** побачить той смерти повік!” / Giovanni 8:51: “In verità, in verità vi dico che se uno osserva la mia parola, **non** vedrà mai la morte.” В прикладі зберігається еквівалентний переклад.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 8:50: “Ісус же, почувши, йому відповів: **Не** лякайся, тільки віруй, і буде спасена вона.” / Luca 8:50: “Ma Gesù, udito ciò, rispose a Iairo: **Non** temere; solo abbi fede, e sarà salva.” Партикула *не* зберігає свою еквівалентність в італійському перекладі.

Отже, частка *не* зберігає свій еквівалент частки *non* в синодальному перекладі італійської мови.

Варіації частки “не”, такі як “ніколи” та “нікому”, додають нові відтінки та розширюють спектр виражених смислів і нюансів у різних контекстах.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 7:23: “І їм оголошу Я тоді: Я **ніколи** не знав вас... Відійдіть від Мене, хто чинить беззаконня!” / Matteo 7:23: “Allora dichiarerò loro: Io non vi ho **mai** conosciuti; allontanatevi da me, malfattori.” Частка *ніколи* українського перекладу зберігає свою еквівалентність в частці *mai* італійської мови.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 26:33: “А Петро відповів і сказав Йому: Якби й усі спокусились про Тебе, я не спокушуся **ніколи**”. / Matteo 26:33: “Pietro, rispondendo, gli disse: Quand'anche tu fossi per tutti un'occasione di caduta, non lo sarai **mai** per me”. В поданому прикладі, можемо спостерігати ту ж саму особливість. Частки мають точну еквівалентність в перекладі двох мов.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 16:20: “Тоді наказав Своїм учням, щоб **нікому** не казали, що Він Христос.” / Matteo 16:20: “Allora ordinò ai suoi discepoli di non dire **a nessuno** che egli era il Cristo”. Частка *нікому* відтворюється еквівалентно італійській мові і передається часткою *a nessuno*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 9:36: “А коли оцей голос лунав, Ісус Сам позостався. А вони промовчали, і **нікому** нічого тих днів не казали, що бачили”. / Luca 9:36: “Mentre la voce parlava, Gesù si trovò solo. Ed essi tacquero e in quei giorni non riferirono nulla **a nessuno** di quello che avevano visto”. Теж саме явище перекладу, як еквівалентність ми може спостерігати в поданому вірші. Збережена сто відсотковий переклад – еквівалентність.

Частка “лише” в біблійних текстах дійсно має модально-прагматичні відтінки, обмежуючи або зазначаючи єдиний об’єкт чи обставину. Використання “лише” може витягувати важливість чи винятковість певного елемента в контексті, роблячи його особливо значущим.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Івана 11:52: “і не **лише** за народ, але й щоб сполучити в одне розпорошених Божих дітей.” / Giovanni 11:52: “e non **soltanto** per la nazione, ma anche per riunire in uno i figli di Dio dispersi.” В поданому вірші частка *лише* має переклад, як *soltanto*, що можна замінити іншим словом *тільки*.

Проте, частка *лише* має інший еквівалент в наступному вірші. Євангеліє від Матфія 24:36: “А про день той й годину не знає ніхто: ані Анголи небесні, ані Син, **лише** Сам Отець.” / Matteo 24:36: “Ma quanto a quel giorno e a quell'ora nessuno li sa, neppure gli angeli del cielo, neppure il Figlio, ma il Padre **solo**.” Частка *лише* має еквівалент *solo*, що в даному контексті має значення *єдиного* і *унікального*.

Отже, частка *лише* має два еквіваленти як *soltanto* так і *solo*.

У біблійних текстах частка “аж” може мати різні варіантні модифікації, такі як “аж ні” або “аж до”, що додає ступінь або межу до висловлення. Це відкриває можливості для вираження інтенсивності чи наполегливості в мовленні.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матвія 10:11: “А як зайдете в місто якесь чи в село, то розвідайте, хто там достойний, і там перебувайте, **аж** поки не вийдете.” / Matteo 10:11: “ In qualunque città o villaggio sarete entrati, informatevi se vi sia là qualcuno degno di ospitarvi, e

abitate da lui **finché** partirete.” Частина *аж* має у перекладі італійської мови *finché*, що означає *поки*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 10:22: “І за Ім’я Моє будуть усі вас ненавидіти. А хто витерпить **аж** до кінця, той буде спасений.” / Matteo 10:22: “Sarete odiati da tutti a causa del mio nome; ma chi avrà perseverato **sino** alla fine sarà salvato.” В поданому перекладі частина *аж* має переклад *sino*, що означає *до поки, аж до*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 2:9: “**Аж** ось Ангел Господній з’явивсь коло них, і слава Господня осяяла їх. І вони перестрашилися страхом великим./ Luca 2:9: “**E** un angelo del Signore si presentò a loro e la gloria del Signore risplendé intorno a loro, e furono presi da gran timore.” В даному прикладі, частина *аж* в італійському перекладі має переклад *e*, що означає *і*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 9:27: “Правдиво ж кажу вам, що деякі з тут-о приявних не скуштують смерти, **аж** поки не побачать Царства Божого.” / Luca 9:27: “Ora io vi dico in verità che alcuni di quelli che sono qui presenti non gusteranno la morte, **finché** non abbiano visto il regno di Dio.” Частина *аж* має у перекладі італійської мови *finché*, що означає *поки*. Подібний переклад частки *аж* ми зазначали в прикладі вище.

В синодальному перекладі біблійних текстів досить рідко зустрічається вживання партикули “аж до”. Проте, ось деякі приклади з використанням поданої вище партикули:

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матвія 28:20: “..Навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів. І ото, Я перебуватиму з вами повсякденно **аж до** кінця віку! Амінь. / Matteo 28:20: “...Ed ecco, io sono con voi tutti i giorni, **sino** alla fine dell'età presente.” Частина *аж до* передається сто відсотковим еквівалентом *sino*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 17:27: “..їли, пили, женилися, заміж виходили, **аж до** того дня, коли Ной увійшов до ковчегу;

прийшов же потоп, і всіх вигубив. / Luca 17:27: “Si mangiava, si beveva, si prendeva moglie, si andava a marito, **fino al** giorno che Noè entrò nell'arca, e venne il diluvio che li fece perire tutti.”. Частка *аж до* передається часткою *fino a*, що означає *доми, до кінця*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Матфія 28:15: “І, взявши вони срібняки, зробили, як навчено їх. І пронеслося слово оце між юдеями, і тримається **аж до** сьогодні.” / Matteo 28:15: “Ed essi, preso il denaro, fecero secondo le istruzioni ricevute e quella diceria è stata divulgata tra i Giudei, **fino al** giorno d'oggi.” Частка *аж до* передається часткою *fino a*, що означає *доми, до кінця*.

Отже, частки *аж* і *аж до* мають наступні еквіваленти: *sino, fino a, finché*.

Властивості часток у біблійних текстах справді визначають їхній внесок у розмаїття та виразність мовлення. Наприклад, використання партикули “же” може надавати акцент або контраст до попереднього висловлення, роблячи мовлення більш виразним та чітким.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 12:20: “Бог **же** до нього прорік: Нерозумний, ночі цієї ось душу твою зажадають від тебе, і кому позостанеться те, що ти був наготовив?” / Luca 12:20: “**Ma Dio** gli disse: “Stolto, questa notte stessa l'anima tua ti sarà ridomandata; e quello che hai preparato, di chi sarà?” Цікаво, що частка *же* в синодальному перекладі італійської мови має переклад *ta*, що означає *але*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 4:41: “Із багатьох **же** виходили й демони, кричачи та говорячи: Ти Син Божий! Та Він їм забороняв, і не давав говорити, що знали вони, що Христос Він.” / Luca 4:41: “**Anche i demòni** uscivano da molti, gridando e dicendo: “Tu sei il Figlio di Dio!” Ma egli li sgridava e non permetteva loro di parlare, perché sapevano che egli era il Cristo.” Частка *же* в синодальному перекладі італійської мови має переклад *anche*, що означає *теж*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Івана 14:26: “Утішитель **же**, Дух Святий, що Його Отець пошле в Ім'я Моє, Той навчить вас усього, і

пригадає вам усе, що Я вам говорив” / Giovanna 14:26: “**ma** il Consolatore, lo Spirito Santo, che il Padre manderà nel mio nome, vi insegnerà ogni cosa e vi ricorderà tutto quello che vi ho detto.” Частка *же* в синодальному перекладі італійської мови має переклад *та*, що означає *але*.

Отже, можемо зазначити, що частка *же* не має сто відсоткового еквіваленту італійської мови і може перекладатися наступним чинном, як *теж* і *але*.

Експресивне насичення можна досягти за допомогою часток, які надають силу висловленням. Наприклад, такі частки, як “бо” чи “так”, додають енергії та динаміки мовленню, підкреслюючи важливість або певний стан речей.

Пропонуємо розглянути наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 6:31: “І як бажаєте, щоб вам люди чинили, **так само** чиніть їм і ви.” / Luca 6:31: “E come volete che gli uomini facciano a voi, **fate voi pure** a loro.” Частка *так* вживається разом з лексемою *саме*, проте в запропонованому італійському перекладі немає точного еквіваленту, а є описовий метод, що звучить як *fate voi pure* і означає *ви теж так робіть*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 6:23: “Радійте того дня й веселіться, нагорода **бо** ваша велика на небесах. **Бо так само** чинили пророкам батьки їхні.” / Luca 6:23: “Rallegratevi in quel giorno e saltate di gioia, **perché**, ecco, il vostro premio è grande nei cieli; **perché** i padri loro facevano **lo stesso** ai profeti.” Частка *бо* має еквівалент *perché*, а частка *так само* має точний еквівалент *lo stesso*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 12:21: “**Так** буває і з тим, хто збирає для себе, та не багатіє в Бога.” / Luca 12:21: “**Così** è di chi accumula tesori per sé e non è ricco davanti a Dio.” Частка *так*, має точний еквівалентний переклад через частку *così*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 14:33: “**Так** ото й кожен із вас, який не зречеться усього, що має, не може бути учнем Моїм.” / Luca 14:33: “**Così** dunque ognuno di voi, che non rinunzia a tutto quello che ha, non può

essere mio discepolo.” Частка *tak*, має точний еквівалентний переклад через частку *cosí*.

Наступний приклад біблійної цитати. Євангеліє від Луки 15:7: “Говорю вам, що **так само** на небі радітимуть..” / Luca 15:7: “Vi dico che **cosí** ci sarà piú gioia in cielo..!” Частка *tak samo*, має точний еквівалентний переклад через частку *cosí*.

Отже, частки *tak* і *tak samo* мають наступний перелік еквівалентних перекладів в синодальному перекладі італійської мови: *cosí, lo stesso, fate voi pure*. А частка *бо* має еквівалент *perché*.

Таким чином, частки, як засоби передачі семантико-прагматичних значень, пов’язаних із вираженням складної інформації, яка має ментальний, психологічний, духовний, соціальний і індивідуальний характер, виявляються значущими компонентами біблійного твору.

3.4 Адаптація італійськомовних та українськомовних біблійних євангельських текстів для різновікової аудиторії

Передача інформації з мови оригіналу на мову перекладу з найменшим відсотком втрати змісту під час перекладу – є одним з головних та важливих завдань перекладача. Такий підхід може бути реалізований завдяки гарним знанням самого перекладача, а також завдяки урахуванню особливостей адресата такого перекладу. Також не варто забувати про нюанси реалізації перекладу інформації на іноземну мову. Наприклад, у випадку усного перекладу інтерпретатор для цього може використовувати міміку обличчя, жести, інтонацію й інші прийоми, які б допомогли йому найбільш достовірно передати зміст оригіналу, проте при письмовому перекладі такі прийоми не можуть бути використані.

Для того, щоб досягти високого рівня якості перекладу обов’язково необхідно врахувати індивідуальні характеристики адресата: вік, рівень обізнаності у тій чи

іншій сфері діяльності, наявність фонових знань. Від наявності чи відсутності таких факторів залежить результат точного розуміння перекладеного тексту читачами. Отже, розуміння цих аспектів і необхідність їх врахування у кінцевому тексті перекладу спонукають перекладача до застосування адаптації. Оскільки в наш час адаптація текстів для різних вікових груп читачів є об'єктом дослідження для багатьох мовознавців в Україні та Європі, дослідження методів та підходів до аналізу цього процесу в перекладознавстві вважається одним з основних завдань.

Біблія є однією з найдавніших книг, яка не тільки збереглася і все ще є найпопулярнішою книгою на планеті з погляду перекладу і друк. Згідно даних Evangelische Nachrichtenagentur ідея тільки за 2014 рік близько 34 млн її примірників було розповсюджено у різних країнах світу. Без перебільшення можна вважати, що того року кожної секунди видавався щонайменше один примірник Біблії, адже за підрахунками, 1 рік – це близько 31,6 млн секунд. Проте біблеїсти не зупиняють і продовжують створювати нові переклади або ж удосконалювати вже існуючі.

Навіщо ж створювати нові переклади Біблії? Чому ж не досить одного варіанту? Богдан Огульчанський – науковий секретар Відкритого православного університету Святої Софії-Премудрості багато років вивчає переклади Святого Письма українською мовою. Він є автором словника “Нового Завіту”. Словник був створений з метою тлумачення Біблії, тому що в перекладах потрібна певна системність, існують певні проблеми перекладу Біблії, через що сучасній людині досить складно її читати. Новий Завіт був написаний грецькою мовою, яка використовувалася для складання важливих документів як офіційна, а також як мова спілкування у Римській імперії. Як стверджують біблеїсти, Євангелія не є записами учнів, які робилися відразу після того, як Христос говорив до них. Тогочасна спільнота характеризується спільнотою усного мовлення, тобто важливо було переповідати, а не записувати біблійні історії, тому поняття і терміни Святого Письма є неоднозначними.

Якісні переклади Біблії починаються з середини XIX ст. У *першому розділі* цієї *роботи ми згадували*, що автором одного з українськомовних перекладів біблійних текстів Нового Завіту та Псалтиря був Пилип Морачевський – поет-романтик, педагог, перекладач. Його переклад було схвалено до друку, але Російська імперія в жодному випадку не могла його видати, тому що почалися гоніння на українську мову. Над класичним перекладом Біблії багато років працювали Пантелеймон Куліш, Іван Пулюй, до цього перекладу долучився Іван Нечуй-Левицький.

Роботу над перекладом Біблії Пантелеймон Куліш здійснював протягом 35 років. За своє життя Пантелеймон Куліш переклав весь Новий Завіт, а також кілька книг Старого Завіту. Переклад книг, які не були перекладені, були доручені на опрацювання Івану Нечуй-Левицькому, а перекладацьку роботу над Псалтирем здійснив Іван Пулюй. Вони склали перший друкований переклад Біблії українською мовою (1880 рік). Переклад Куліша у біблеїстиці вважається першим загальним перекладом повної Біблії. Він дав початок перекладацькій традиції на території України на початку XX ст. (Історія перекладів Біблії українською мовою).

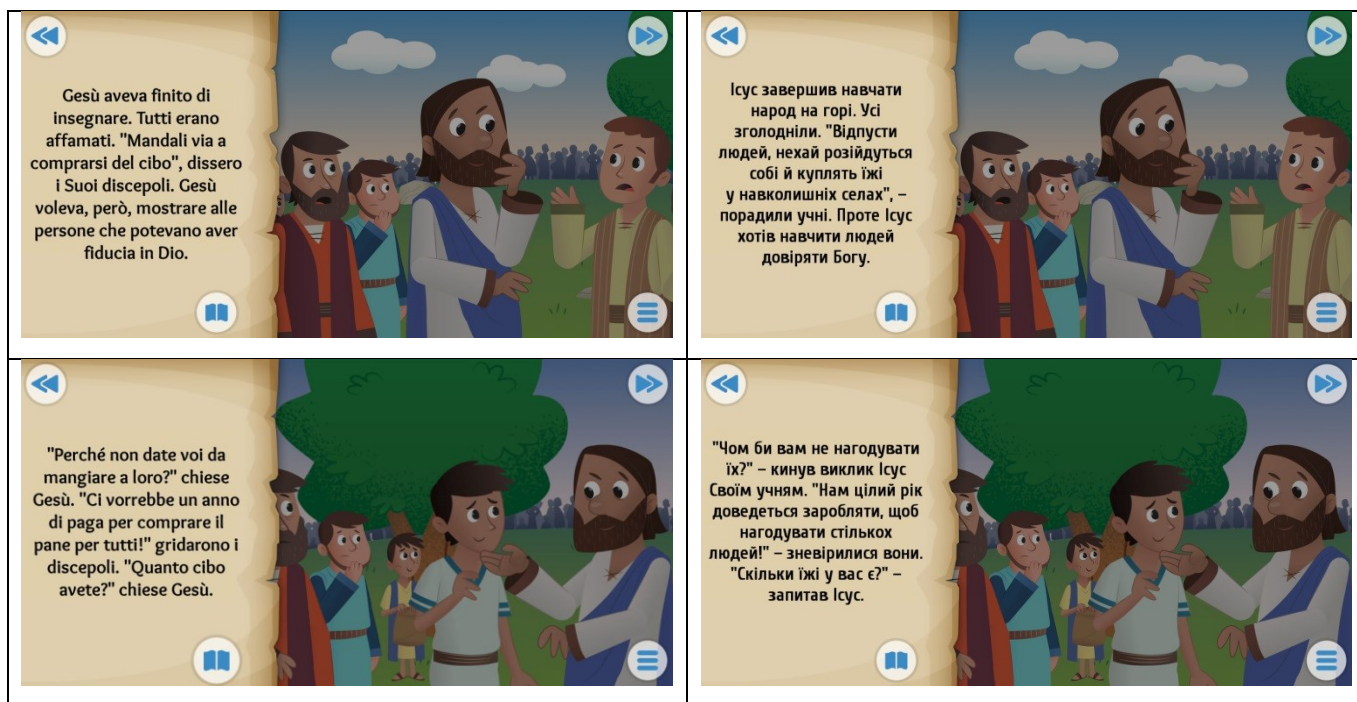
Проблема перекладів є постійною і актуальною, адже мова змінюється і інтереси людей також. Постає питання: чому ж Біблію не читають діти? Хоча історії цікаві, повчальні, вони несуть виховну функцію, розділяють добро і зло. Чому дорослі не розуміють тексту Писання? Однією з основних причин є непрозорість, нетранспарентність тексту, який потребував значних розумових зусиль і неабияких когнітивних здібностей. З часом перекладачі почали використовувати адаптацію для того, щоб допомогти читачеві різного віку розуміти текст. Так з’явилися сучасні переклади Біблії, дитячі Біблії.

В електронній “Великій українській енциклопедії” наведено таке визначення для поняття адаптації: “Адаптація тексту – спрощення тексту літературного твору для того, щоб невідповідний читач міг легше сприймати та розуміти його зміст;

техніка редагування, пов'язана із наближенням авторського оригіналу до інформаційних запитів цільової аудиторії” (Велика українська енциклопедія). З цього пояснення ми розуміємо, що адаптацію використовують для того, щоб спростити складний для розуміння текст, наприклад, для дитячої аудиторії або ж спростити текст для осіб, які вивчають іноземні мови.

Адаптація – це перетворення інформації з урахуванням культури, традицій мови джерела, які містяться у тексті оригіналу, для тих читачів, для яких вона була частково недоступною у зв'язку з їхньою некомпетентністю в певній сфері діяльності. Особливо важливим елементом у здійсненні міжмовної комунікації є розуміння перекладачем не лише граматики, але й володіння знаннями про культуру мови, з якої робиться переклад. Від цього залежить адекватність і розуміння адаптованого тексту читачами.

Проаналізуємо перекладений з італійської на українську мову біблійний фрагмент для дітей з послання від Марка 6:35-39. Хочемо зазначити, що переклад фрагменту біблійної історії для дитячої аудиторії відрізняється від фрагменту з синодального перекладу (табл. 3.1).

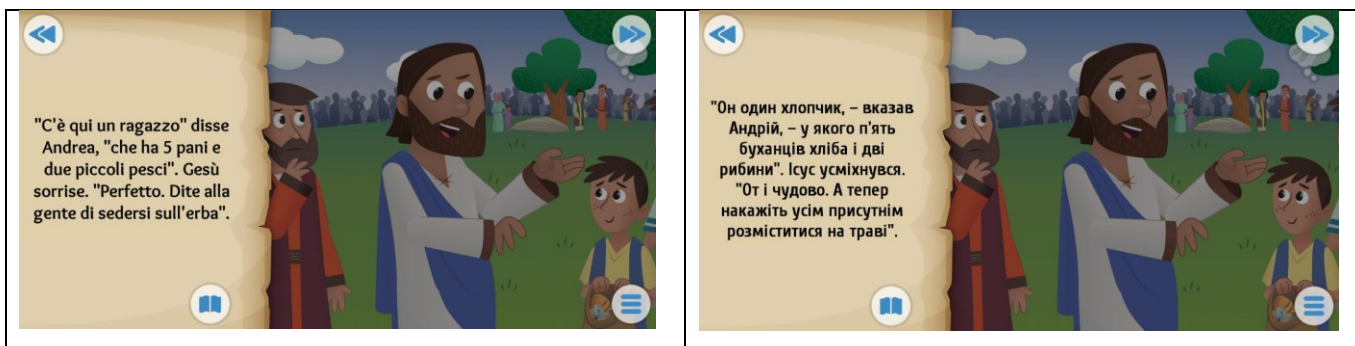

Рис. 3.1. Фрагмент 1

Таблиця 3.1

<p>“Gesù aveva finito di insegnare. Tutti erano affamati. <u>Mandali via a comprarsi del cibo</u>”, dissero i Suoi discepoli. Gesù voleva, però, mostrare alle persone che potevano aver fiducia in Dio.”</p>	<p>“Ісус завершив навчати народ на горі. Усі зголодніли. <u>Відпусти людей, нехай розійдуться собі і куплять їжі у навколишніх селах</u>”, - порадили учні. Проте Ісус хотів навчити людей довіряти Богу.”</p>
<p>“Perché non date voi da mangiare a loro?” <u>chiese</u> Gesù. “Ci vorrebbe un anno di paga per comprare il pane per tutti!” gridarono i discepoli. “Quanto cibo avete?” chiese Gesù.”</p>	<p>“Чом би вам не нагодувати їх?” – <u>кинув</u> Ісус Своїм учням. “Нам цілий рік доведеться заробляти, щоб нагодувати стількох людей!” – зневірилися вони. “Скільки їжі у вас є?” – запитав Ісус.”</p>
<p>“C’è qui un ragazzo” disse Andrea, che ha 5 pani e due piccoli pesci”. Gesù sorrise. “Perfetto. <u>Dite alla gente di sedersi sull'erba</u>”.”</p>	<p>“Он один хлопчик, – вказав Андрій, – у якого п'ять буханців хліба і дві рибини”. Ісус усміхнувся. “От і чудово. <u>А тепер накажіть усім присутнім розміститися на траві</u>”.”</p>

У порівнюваних фрагментах українською та італійською мовами перекладачі мали намір адаптувати біблійну історію для кращого сприйняття її дитиною. Автори перекладу надали яскравих барв ще й тим, що лексему ‘*chiese*’, яка походить від інфінітива ‘*chiedere*’ (запитувати) перекладач передав лексемою “*кинув*” для надання тексту більш емоційного забарвлення. При перекладі фрази

“*Mandali via a comprarsi del cibo*” / “*Відпусти людей, нехай розійдуться і куплять їжі у навколишніх селах*” з італійської на українську було додано “*навколишні села*”, тобто використано граматичну трансформацію додавання лексем на підставі того, що в Біблії дійсно сказано, що їх хотіли відправити до навколишніх селищ. У перекладі поданої фрази перекладач застосував прийом додавання лексем.

Показовим перекладом є речення “*Dite alla gente di sedersi sull’erba*”/ “*А тепер накажіть усім присутнім розміститися на траві*”. Дослівний переклад було б представлено так: “*Скажіть людям сісти на траву*”. Чому автор перекладу використовує синонім розміститися у перекладі цього речення, адже логічно і доречно його перекласти саме так, як в італійському варіанті. На нашу думку, тут ми спостерігаємо розбіжність у прагматичному аспекті: перекладачі італійського варіанту мали за мету насамперед передати історію в доступній для італійських дітей формі, а українські перекладачі мали намір створити яскравіше враження від біблійної історії у цільового адресата, тому вони використовують граматичну трансформацію і вживають стилістично забарвлену лексику, щоб вплинути на формування відповідних ментальних образів у дитячій уяві.

Розглянемо ще один фрагмент для іншої вікової категорії послання від Марка 6:35-39. Фрагмент взято з **сучасного перекладу італійської Біблії**, а переклад українського фрагменту належить **Івану Огієнку** (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

35. “Essendo già tardi, i suoi discepoli gli si accostarono e gli dissero: “Questo luogo è deserto ed è già tardi;”	35. “І, як минуло вже часу доволі, підійшли Його учні до Нього та й кажуть: Це місце безлюдне, а година вже пізня.”
36. “ <u>Lasciali andare, affinché vadano per le campagne e per i villaggi dei dintorni e si comprino qualcosa da mangiare</u> ”.”	36. “ <u>Відпусти їх, нехай підуть в осади та села близькі, і куплять собі чого їсти.</u> ”

<p>37. “Ma egli rispose loro: “ Date loro voi da mangiare”. Ed essi a lui: “Andremo noi a comprare del pane per decento denari e daremo loro da mangiare?”</p> <p>38. “Egli domandò loro: “ Quanti pani avete? Andate a vedere”. Essi si accertarono e risposero: “ Cinque e due pesci”.”</p> <p>39. “<u>Allora gli comandò loro di farli accomodare tutti a gruppi sull’erba verde.</u>”</p>	<p>37. “А Він відповів і сказав їм: Дайте їсти їм ви. Вони ж відказали Йому: Чи ми маємо піти та хліба купити на двісті динаріїв, і дати їм їсти?”</p> <p>38. “А Він їх запитав: “Скільки маєте хліба? Ідіть, побачте!” І розізнавши, сказали: “П’ять хлібів та дві риби”.”</p> <p>39. “<u>І звелів їм, усіх на зеленій траві посадити, один біля одного.</u>”</p>
---	--

Порівнюючи переклад Біблії для більш дорослої вікової категорії, можна зазначити, що переклад як італійської мови, так і української перекладений дослівно, без використання граматичних трансформацій, які були використані для перекладу дитячої версії. 36-й вірш 6-го розділу послання від Марка перекладено без опущень, на відміну від фрагменту для дітей: “*Lasciali andare, affinché vadano per le campagne e per i villaggi dei dintorni e si comprino qualcosa da mangiare*” / “Відпусти їх, нехай підуть в осади та села близькі і куплять собі чого їсти”. 39-й вірш цього послання також зберіг точний переклад: “*Allora gli comandò loro di farli accomodare tutti a gruppi sull’erba verde*” / “І звелів їм усіх на зеленій траві посадити один біля одного”.

Проаналізуємо перекладений з італійської на українську мову біблійний фрагмент для дітей з послання від Луки 8:40-42, 49-56. Хочемо зазначити, що переклад фрагменту біблійної історії для дитячої аудиторії відрізняється від фрагменту з синодального перекладу (табл. 3.3).

lairo, uno dei capi della sinagoga, cadde ai piedi di Gesù. "La mia piccola bambina sta morendo", pianse. "Se metti le Tue mani su di lei, io so che lei vivrà".

Яїр, старійшина синагоги, упав на землю перед ногами Ісуса. "Моя дівчинка помирає, – заплакав. – Якщо Ти тільки покладеш на неї руки, я знаю – вона житиме".

Facendosi largo in mezzo alla folla, alcune persone della casa di Iairo gli andavano incontro. "Tua figlia è già morta" dissero. "Non temere" affermò Gesù. "Credi e tua figlia sarà guarita".

Протиснувшись крізь натовп, до них підійшли слуги Яїрового дому. "Ваша донька померла", – сповістили сумну звістку. "Не бійся, – заспокоїв Ісус. – Вір, і твоя донька одужає".

Arrivarono alla casa di Iairo e trovarono la gente che piangeva per la ragazza. "Perché piangete?" chiese Gesù. "La ragazza non è morta. Sta solo dormendo". La gente si mise a ridere di Lui.

Вони прибули до Яїрового дому й побачили плакальниць, що голосили через смерть дівчинки. "Чому вони голосять? – здивувався Ісус. – Дівчинка не мертва. Вона спить". Люди висміяли Ісуса за такі слова.

Gesù insieme a tre discepoli, Pietro, Giacomo e Giovanni, entrarono nella casa con Iairo e sua moglie. La ragazzina giaceva là, proprio come avevano detto tutti.

Однак Ісус разом із трьома учнями – Петром, Яковом та Іваном, увійшов у дім, а з ними Яїр із дружиною. Дівчинка справді непорушно лежала на ліжку, як нещодавно повідомляли слуги Яїра.

Gesù la prese per mano. Poi disse: "Fanciulla, alzati". Lei si alzò! Si mise persino a camminare nella stanza!

Ісус узяв її за руку. Тоді промовив: "Дівчинко, вставай!" І вона підвелася! А потім навіть пройшлася по кімнаті!

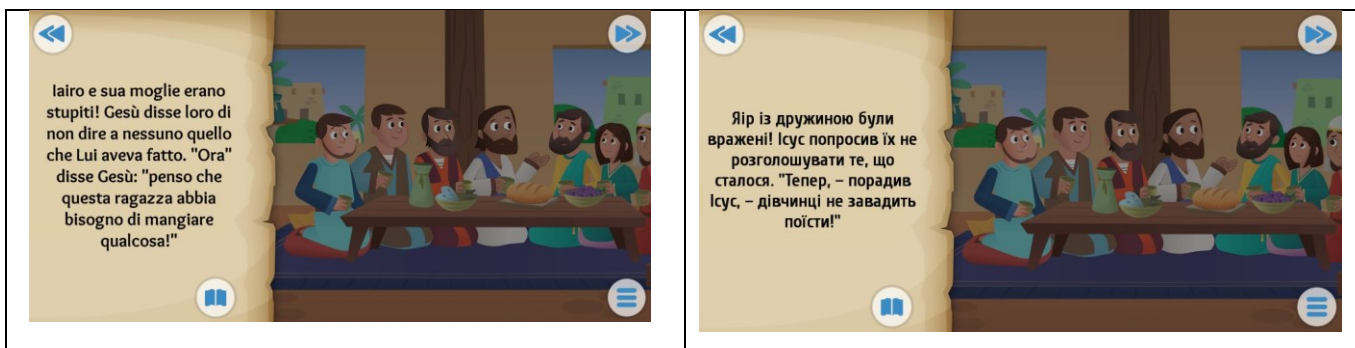

Рис. 3.2. Фрагмент 2

Таблиця 3.3

Iairo, uno dei capi della sinagoga, cadde ai piedi di Gesù. “La mia piccola bambina sta morendo”, pianse. “Se metti le Tue mani su di lei, io so che lei vivrà”.

Facendosi largo in mezzo alla folla, alcune persone della casa di Iairo gli andavano incontro. “Tua figlia è già morta” dissero. “Non temere” affermò Gesù. “Credi e tua figlia sarà guarita”.

Arrivarono alla casa di Iairo e trovarono la gente che piangeva per la ragazza. “Perché piangete?” chiese Gesù. “La ragazza non è morta. Sta solo dormendo”. La gente si mise a ridere di Lui.

Gesù insieme a tre discepoli, Pietro,

Яір, старійшина синагоги, упав на землю перед ногами Ісуса. “Моя дівчинка помирає, – заплакав. – Якщо Ти тільки покладеш на неї руки, я знаю – вона житиме.”

Протиснувшись крізь натовп, до нього підійшли слуги Яірового дому. “Ваша донька померла”, – сповістили сумну звістку. “Не бійся, – заспокоїв Ісус. – Вір, і твоя донька одужає”.

Вони прибули до Яірового дому й побачили плакальниць, що голосили через смерть дівчинки. “Чому вони голосять? – здивувався Ісус. – Дівчинка не мертва. Вона спить”. Люди висміяли Ісуса за такі слова.

Однак Ісус разом із трьома учнями –

<p>Giacomo e Giovanni, entrarono nella casa con Iairo e sua moglie. La ragazzina giaceva là, <u>proprio come avevano detto tutti.</u></p>	<p>Петром, Яковом та Іваном, увійшов у дім, а з ним Яір із дружиною. Дівчинка справді непорушно на ліжку, <u>як нещодавно повідомляли слуги Яіра.</u></p>
<p>Gesù la prese per mano. Poi disse: “Fanciulla, alzati”. Lei si alzò! Si mise persino a camminare nella stanza!</p>	<p>Ісус узяв її за руку. Тоді промовив: “Дівчинко, вставай!” І вона підвелась! А потім навіть пройшла по кімнаті!</p>
<p>Iairo e sua moglie erano stupiti! Gesù disse loro di non dire a nessuno quello che Lui aveva fatto. <u>“Ora” disse Gesù: “penso che questa ragazza abbia bisogno di mangiare qualcosa!”</u></p>	<p>Яір із дружиною були вражені! Ісус попросив їх не розголошувати те, що сталося. <u>“Тепер, – порадив Ісус, – дівчинці не завадить поїсти!”</u></p>

У порівнюваних фрагментах українською та італійською мовами перекладачі мали намір адаптувати біблійну історію для кращого сприйняття її дитиною. Пропонуємо розглянути перше речення: “*Iairo, uno dei capi della sinagoga, cadde ai piedi di Gesù. “La mia piccola bambina sta morendo”, pianse / Яір, старійшина синагоги, упав на землю перед ногами Ісуса. “Моя дівчинка помирає, – заплакав.”* Автор італійського перекладу використав лексему *cadde* (впав), але автор українського перекладу розширює значення і додає ще слово *упав на землю*. В італійському перекладі *la mia piccola bambina* додається лексема *маленька*, а в українському вона опущена і звучить просто як *моя дівчинка*, тобто пестлива форма створена за допомогою суфікса *н*. У реченні: “*Facendosi largo in mezzo alla folla, alcune persone della casa di Iairo gli andavano incontro. “Tua figlia è già morta” dissero. “Non temere” affermò Gesù. “Credi e tua figlia sarà guarita” /*

“Протиснувшись крізь натовп, до нього підійшли слуги Яірового дому. “Ваша донька померла”, – сповістили сумну звістку. “Не бійся, – заспокоїв Ісус. – Вір, і твоя донька одужає”. В прикладі італійського перекладу додана лексема *già* (вже), а в українському вона опущена. Проте, якщо в італійському перекладі вживається лише лексема *dissero* (сказав), то український переклад набуває модуляції і звучить наступним чином *сповістили сумну звістку*. Автори українського перекладу використали лексему *плакальниця*, яка в італійському варіанті має описовий характер *la gente che piangeva* (люди, які плакали). При перекладі лексеми *disse* (сказав), був підібраний еквівалент *промовив*, що надає українській мові ще кращого звучання, а при перекладі виразу *Sta solo dormendo*, було опущено лексему *solo* (лише) в українському варіанті перекладу і звучить наступним чином *вона спить*.

Порівняємо наступні два речення: “*La ragazzina giaceva là, proprio come avevano detto tutti.* / *Дівчинка справді непорушно на ліжку, як нещодавно повідомляли слуги Яіра.*”. Ми можемо побачити модуляцію в українському перекладі, так як додано фразу *як нещодавно повідомили слуги*, проте в італійському перекладі зазначено лише *власне як вони всі сказали*.

Показовим перекладом є речення “*Gesù disse loro di non dire a nessuno quello che Lui aveva fatto*”/ “*Ісус попросив їх не розголошувати те, що сталося.*”. Дослівний переклад було б представлено так: “*Ісус сказав їм нікому не говорити, що Він зробив*”. Наступне речення: “*Ora*” *disse Gesù: “penso che questa ragazza abbia bisogno di mangiare qualcosa!”* / “*Тепер, – порадив Ісус, дівчинці не завадить поїсти!*” Дослівний переклад було б представлено так: “*Зараз – сказав Ісус, думаю, що цій дівчині потрібно поїсти.*”

На наш погляд, знову спостерігається розбіжність у прагматичному аспекті: перекладачі італійської версії спрямовані, передусім, на те, щоб відтворити історію у доступній формі для італійських дітей, тоді як українські перекладачі мають намір зробити біблійну історію яскравішою для цільової аудиторії. Для

досягнення цієї мети вони використовують стилістично насичену лексику, спрямовану на формування відповідних образів у дитячій уяві.

Розглянемо ще один фрагмент для іншої вікової категорії послання від Луки 8:40-42, 49-56. Фрагмент взято з **синодального перекладу італійської Біблії**, а переклад українського фрагменту належить **Івану Огієнку** (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

40. “Al suo ritorno, Gesù fu accolto dalla folla, perché tutti lo stavano aspettando.”	40. “А коли повернувся Ісус, то люди Його прийняли, бо всі чекали Його.”
41. “Ecco venire un uomo, di nome Iairo, che era capo della sinagoga; e, gettatosi ai piedi di Gesù, lo pregava di entrare in casa sua.”	41. “Аж ось прийшов муж, Яір на ім'я, що був старшим синагоги. Він припав до Ісусових ніг, та й став благати Його завітати до дому його.”
42. “perché aveva una figlia unica di circa dodici anni, che stava per morire. Or mentre Gesù vi andava, la folla faceva ressa intorno a lui.”	42. “Бо він мав одиначку дочку, років десь із дванадцять, і вмирала вона. А коли Він ішов, народ тиснув Його.”
49. “Mentr'egli parlava ancora, venne uno dalla casa del capo della sinagoga, a dirgli: Tua figlia è morta; non disturbare più il Maestro.”	49 “Як Він ще промовляв, приходить ось від старшини синагоги один та й говорить: Дочка твоя вмерла, не турбуй же Вчителя!”
50. “Ma Gesù, udito ciò, rispose a Iairo: Non temere; solo abbi fede, e sarà salva.”	50 “Ісус же, почувши, йому відповів: Не лякайся, тільки віруй, і буде спасена вона.”
51. “Arrivato alla casa, non permise a nessuno di entrare con lui all'infuori di Pietro, Giovanni, Giacomo, il padre e la madre della bambina.”	51 “Прийшовши ж до дому, не пустив Він нікого з Собою ввійти, крім Петра, та Івана, та Якова, та батька дівчати, та матері.”

52. “Or tutti piangevano e facevano cordoglio per lei. Ma egli disse: Non piangete, perché non è morta, ma dorme.”	52 “А всі плакали та голосили за нею... Він же промовив: Не плачте, не вмерла вона, але спить!”
53. “E ridevano di lui, sapendo che era morta.”	53 “І насміхалися з Нього, бо знали, що вмерла вона.”
54. “Ma egli, prendendole la mano, disse ad alta voce: Bambina, àlzati.”	54 “А Він узяв за руку її та й скрикнув, говорячи: Дівчатко, вставай!”
55. “Lo spirito di lei ritornò ed ella si alzò subito; Gesù comandò che le dessero da mangiare.”	55. “І вернувся їй дух, і хвилі тієї вона ожила... І звелів дати їй їсти.”
56. “E i genitori di lei rimasero sbalorditi; ma egli ordinò loro di non dire a nessuno quello che era avvenuto.”	56. “І здивувались батьки її. А Він наказав їм нікому не розповідати, що сталося.”

Порівнюючи переклад Біблії для більш дорослої вікової категорії, можна зазначити, що переклад як італійської мови, так і української перекладений дослівно, без використання граматичних трансформацій, які були використані для перекладу дитячої версії.

Варто зазначити, що прагнення досягти комунікативної рівності між текстами різних мов, часто тягне за собою різні зміни у процесі перекладу. Перекладач майже постійно змушений обирати які елементи тексту оригіналу потрібно залишити, а які можна замінити чи зовсім прибрати. У ході процесу міжкультурної комунікації у більшості випадків необхідна лінгвокультурна адаптація, адже текст має бути пристосований до вимог читача, що належить до іншої культури, при цьому зберігаючи адекватність та цілісність.

Висновки до розділу 3

“Лінгвокультурна адаптація є необхідним творчим складником перекладацького процесу. Поняття “адаптація” – це спосіб збереження

прагматичного потенціалу першоджерела й досягнення його комунікативно-рівноцінної й повноправної заміни” (Сопилюк, 2012). “Оскільки лінгвокультурна адаптація вихідного тексту зумовлена мовними та культурними розбіжностями, вона реалізується за допомогою різних адаптивних стратегій: додавань, вилучень, переміщень і замінів мовних елементів різного характеру: фонетичного, лексико-семантичного, лексико-граматичного і фразеологічного” (Сопилюк, 2012).

На нашу думку, використання адаптивних перекладацьких стратегій при перекладі біблійних текстів є адекватним підходом до трансляції культурно маркованої лексики, оскільки не менш важливим завданням перекладача є збереження колориту та емоційної насиченості євангельського тексту з усіма нюансами й відтінками не тільки для спрощення їхнього сприйняття читачем, а й для полегшення розуміння ідей Святого Письма, що посилює його внесок у культурний розвиток людства.

“Оскільки абсолютна еквівалентність є практично недосяжною, перекладач вдається до однієї або цілого ряду із існуючих лексико-семантичних, лексико-граматичних або граматичних трансформацій. Тут слід пам’ятати про те, що рецептор оригінального тексту і рецептор перекладу мають, як правило, відмінний мовний досвід, різну етнічну ментальність та різні фонові знання. Тому, досягнення комунікативної мети в перекладі вимагає так званої “прагматичної адаптації” з урахуванням особливостей мови, ментальності і фонових знань рецептора перекладу” (Янко, 2008). Системні дослідження у лінгвістиці включають аналіз різних мовних категорій, зокрема модальності, яка грає важливу роль у виразі відношення мовця до змісту висловлювання та відношення змісту висловлювання до дійсності. Модальність досліджується на трьох рівнях семіотики: синтактичному, семантичному та прагматичному.

Модальність включає в себе суб’єктивний та об’єктивний аспекти, враховуючи внутрішні почуття, думки та ставлення мовця, а також оцінку

можливості, неможливості, обов'язковості та інші аспекти стосовно змісту висловлювання.

Суб'єктивна модальність дозволяє мовцю виразити свої емоційні оцінки та відношення до інформації за допомогою відповідних лексичних засобів і виразів, які надають висловленню емоційний відтінок. Об'єктивна модальність, натомість, використовує граматичні структури та слова для вираження ступеня впевненості мовця в істинності висловлювання.

Ця категорія важлива для розуміння та аналізу мовлення, оскільки вона допомагає визначити, як мовці сприймають та оцінюють інформацію, а також як вони відносяться до неї в мовленнєвому акті.

Ця категорія є важливою як у лінгвістиці, так і в семіотиці, оскільки вона відображає відношення мовця до мови, до самого себе та до дійсності. Таким чином, модальність допомагає вивчати способи виразу мовця та відкривати нові аспекти в мовній комунікації. Таким чином, модальність є складною та багатогранною категорією, яка впливає на спосіб сприйняття мовлення та його відтінок.

Модально-прагматичний потенціал часток в мовленні значно збільшує емоційну насиченість та експресивність висловлювань, служачи засобом підсилення вигуків і патетичності. Використання часток сприяє кращому вираженню внутрішніх ставлень та емоцій мовця, надаючи реченням та висловлюванням особливий колорит та емоційний відтінок. Таким чином, частки в мовленні виступають важливим елементом для підвищення емоційної виразності та імпаكتу мовлення на аудиторію.

Цитату Ф. С. Бацевича слід розглядати як визначення поняття “дейксис” в лінгвістиці та спілкуванні. В цій цитаті дейксис розглядається як важлива функція мовних та паралінгвальних засобів у спілкуванні, яка служить для ідентифікації та локалізації учасників спілкування, об'єктів, подій, процесів і багатьох інших аспектів комунікації. Це означає, що дейксис допомагає встановити “де,” “коли,”

“хто” і “що” у контексті комунікації, дозволяючи мовцям ефективно спілкуватися та розуміти один одного.

Дейктичні вирази, такі як займенники, вказівні слова, часові та місцеві показники, граматичні конструкції, тон мови, жести, міміка та інші елементи мови та паралінгвістики використовуються для вираження дейктичних відношень і забезпечують зрозумілість та ефективність комунікації. Дейксис важливий для створення контексту та визначення параметрів комунікації, таких як “хто говорить,” “до кого,” “де,” “коли,” “про що,” інші основні питання, які сприяють розумінню спілкування.

РОЗДІЛ 4

ЛІНГВОКУЛЬТУРА АДАПТАЦІЯ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ У КОМІКСАХ

Лінгвокультурна адаптація біблійних текстів у коміксах означає перетворення та пристосування біблійних історій та тем до мовного та культурного оточення коміксів. Ця проблематика є цікавою та важливою, оскільки комікси представляють собою особливий жанр масової культури, в якому використовуються як зображення, так і текст для розповіді різних історій.

Важливу роль у коміксах відіграє текстова складова. Переклад біблійних текстів на мову коміксів повинен бути легким для розуміння. Адаптація подій історій Біблії в коміксах включає у себе зображення ключових моментів, таких як дива, бої, подорожі та інші події.

Також важливо враховувати цільову аудиторію коміксу. Деякі комікси можуть бути спрямовані на дітей, або можуть бути призначені для дорослих читачів. Адаптація повинна відповідати очікуванням і потребам цільової аудиторії.

Лінгвокультурна адаптація біблійних текстів у коміксах дозволяє внести біблійні історії у сучасну культуру та зрозуміти їх за допомогою візуального мовлення та сучасного тексту. Це важливий аспект для популяризації та інтерпретації біблійних тем у сучасному світі.

4.1 Прагматичний потенціал коміксів у культурній адаптації біблійних текстів

Комікс – це послідовність малюнків з короткими текстами, що утворюють зв'язну закінчену розповідь, яку сприймають як візуально-текстову цілісність і яку потрібно читати зліва направо та зверху донизу. Текст, який їх пояснює, зазвичай розташований усередині зображень, а діалоги розміщуються у спеціальних

бульбашках або хмарках, які були запозичені з європейської політичної карикатури.

У сучасному традиційному вигляді комікс з'явився в кінці ХІХ ст. як несерйозний жанр, про що і свідчить сама назва “комікс”, яка, власне, й означає “смішний” або “комічний”.

Раніше існував стереотип, що “комікси – це суто дитяче захоплення, вони не можуть висвітлювати важливі теми та не можуть відноситися до окремого виду мистецтва” (Троян, 2018, с.23). Цей факт визнавався і самими творцями коміксів, позаяк репутація коміксів була зіпсована примітивністю сюжетів і низькою якістю видань. Лише нещодавно цей особливий жанр отримав визнання, яке принесло славу їхнім авторам.

Комікс є дотичним до трьох видів мистецтва – літератури, живопису та кіномистецтва. Комікс, як один із жанрів сучасної літератури, науковці вважають його культурним феноменом, який стає предметом численних наукових дискусій та досліджень.

Комікс або графічна проза є, безперечно, особливим культурним явищем, яке має відмінні й схожі водночас західноєвропейські та східні традиції, і вважається новим синтетичним видом мистецтва (Колесник, 2013) або “дев'ятим мистецтвом”.

“Сьогодні найвпливовішими у світі є франко-бельгійська, американська та японська традиції коміксів” (Філоненко, 2021). У коміксі текст та малюнок є візуально-текстовою єдністю.

Текстовий складник коміксів може бути представлено такими п'ятьма основними видами текстів: заголовками, діалогами або думками персонажів у “бульбашках” або “хмарах”, мовленням оповідача у рамках або легендах, паратекстом, метатекстом.

Наукове дослідження коміксів у різних аспектах розпочалося наприкінці ХХ століття. Зокрема, У. Еко у контексті міфологічного наративу доводить, що комікси про супергероя, є певною формою пропаганди (Еко, 2004).

Український дослідник Г. Почепцов вважає, що комікс є провідним культурним продуктом, який визначає систему культурних цінностей, норм, настроїв суспільства (Почепцов, 2012). Комікси досліджували як зарубіжні вчені, такі як Ч. Форсфвіль, А. Мескін, Дж. Петті, С. Керні, так і вітчизняні дослідники, зокрема як феномен масової комунікації і засіб транслявання смислів (Почепцов, 2012; Троян, 2018; Хлестова, 2017), як продукт інформаційної культури (Белов, 2018), з позиції використання коміксів як засобу навчання (Вострякова, 2013; Лавренова, 2018; Юрженко, 2015), з огляду на історичну ретроспективу та впровадження новітніх технологій (Космацька, 2012; Кузнецова, 2016), в аспекті національно-культурної специфіки (Айдачич, 2014; Гудошник, 2017).

Комікси мають свою власну історію, класичні роботи та широку аудиторію, зокрема численну кількість дітей. У сучасному соціокультурному контексті комікси для дітей вже є чимось звичним.

Подібно до традиційної літератури, комікси також створюють персонажів: головні герої, їхні спільників, злодії, другорядні персонажі тощо, які формують сюжет і динаміку оповіді. Через зовнішність і характер персонажів автори намагаються передати конкретні сюжетні нюанси, встановлюючи акценти на різних персонажах. Це призводить до того, що головні герої детально розкриваються з усіма їхніми думками, уподобаннями, слабкостями тощо, у той час як другорядні персонажі мають лише загальні риси.

Однак комікси також відрізняються графічною складовою, де використовуються візуальні засоби виразності, стилізація, типографіка та архетипічність персонажів. Форма і колір грають важливу роль у створенні настрою твору, наприклад, використання різних кольорів у детективних, містичних або супергеройських коміксах сприяє передачі певних емоцій.

Графічна частина коміксів відзначається стилізованим підходом, де зображення часто є схематичними та перебільшеними, іноді навіть гротескними, що дозволяє авторам виразно висловити свої ідеї. Ця стилізація формує унікальний графічний стиль для кожного коміксу, відрізняючи їх один від одного та від звичайної ілюстрованої літератури.

Одна з головних відмінностей коміксів від інших форм мистецтва полягає в тісному поєднанні між словом і зображенням, де обидва компоненти є невід'ємними частинами оповіді. Графічна та текстова частини взаємодоповнюють одна одну, створюючи цілісну історію, і відсутність хоча б одного з них може позбавити оповідь сенсу та послідовності.

Написання тексту в коміксах є потужним засобом для вираження емоцій персонажів. Текст має безліч аспектів: форма і колір шрифту, розмір літер та проміжки між ними. Важливим також є розташування тексту відносно інших елементів зображення і т.д. Щоб підкреслити емоційність сцени, автори коміксів часто виокремлюють окремі репліки персонажів збільшеним шрифтом, іншим стилем письма або яскравим кольором. У сценах з нейтральною емоційністю шрифт залишається однотонним, щоб не відволікати читача від суті.

Часто архетипічність персонажів у коміксах виражається у тому, що герої втілюють не лише індивідуальні риси, але й певні колективні абстрактні концепції. Це особливо видно у американських коміксах, де, наприклад, Супермен втілює образ воїна з міцним тілом, гідною поставою, міцними принципами та рішучістю, тоді як Чудо-жінка, яка часто уникає насильства, є символом жіночності та материнства.

У коміксах з'явився новий архетип – супергерой, сучасний еквівалент античних напівбогів та героїв з надприродними здібностями. Взагалі в історії людства ілюстрації завжди використовувались для створення повноцінних оповідей. Перші роботи, що нагадують сучасні комікси, виникли як відповідь на політичні та соціальні події суспільства.

З розвитком газет і журналів та їхнім бажанням залучити іммігрантів, які погано володіли англійською, комікси стали зручним засобом передачі інформації та агітації. Графічний візуальний супровід текстів став засобом реакції на навколишню реальність, тому художники працювали над створенням цілісних циклів ілюстрацій зі спільним сюжетом. З часом з'явилися головні герої і другорядні персонажі, що регулярно з'являлись у виданнях.

В США комікси стали культовим явищем, тоді як у Франції та Японії їх вважають повноцінним жанром мистецтва. В інших країнах комікс може бути не повністю визнаним, але це не заважає йому здобувати популярність серед своєї цільової аудиторії та залучати увагу фахівців різних наукових галузей.

Серед характерних рис коміксу варто виокремити поєднання візуального та вербального виразу, акцент на дії, а не на описі, та використання розривів або пропусків у структурі оповіді, які читач самотійно наповнює сенсом під час читання.

Розглядаючи комікси створені у різних країнах, можна виявити деякі закономірності. Американським коміксам властива різноманітність жанрів: фантастика, драма, детектив, комедія, сатира тощо, також вони можуть поєднуватись між собою. Багато американських коміксів мають ретельно продумані всесвіти, а сюжети піднімають питання про складні психологічні теми, такі як трансгуманізм чи етичність насильства у боротьбі зі злом. Герої американських коміксів не тільки відображають індивідуальність, але й є втілення підсвідомих архетипів. Часто їхні характери виражені схематично і спрямовані на виявлення конкретних типажів, таких як воїн або трикстер.

Європейські комікси націлені на здебільшого дорослу аудиторію. Вони виглядають серйозніше і солідніше, часто називаються “графічними романами” і видані у вигляді товстих книг з твердими обкладинками, які мають завершені сюжети. На відміну від американських коміксів, європейські не використовують образи супергероїв та суперзлочинців, і вони мають інший підхід до конфліктів.

Європейські комікси, як правило, зберігають розважальний аспект. Крім того, пафос поведінки персонажів в європейських коміксах, на відміну від американських, є менш яскравим. Вони можуть використовувати карикатурне зображення персонажів для досягнення комічного ефекту. Такі комічні моменти нерідко є ключовими у розповідях. Ці особливості європейських коміксів виникають з їхнього культурного контексту та підходу до створення розважальних творів мистецтва.

Японські комікси, або манга, суттєво відрізняються від своїх західних аналогів. Однією з основних рис є широке визнання серед різновікової аудиторії, оскільки манга в Японії є ключовим елементом популярного мистецтва поряд з кіно та літературою. Манга відрізняється великою мультижанровістю. Вона охоплює психологічні трилери, пригоди, жахи, детективи, шкільні драми та інші жанри, що значно розширює її спектр порівняно з західними коміксами. Крім того, манга в Японії практично не підлягає цензурі, що надає авторам повну свободу у виборі тем та сюжетів. Манга користується великим попитом в різних вікових групах, від дітей та підлітків до людей похилого віку.

В Україні ринок коміксів також розширюється та збагачується. Все більше видавців звертає увагу на комікси, з'являються нові видання, що спеціалізуються безпосередньо на коміксах. Основною аудиторією українського ринку коміксів є люди віком від 23 до 35 років. Часто сюжети українських коміксів мають патріотичний спрямування. Зростає популярність гумористичних та дитячих коміксів на українському ринку.

У коміксах дійсно спостерігається тенденція до спрощення візуальних образів. Художники коміксів використовують традиційний реалізм для відображення зовнішнього світу, а внутрішній світ персонажів може бути виражений більш простим малюнком. Це частково пояснюється тим, що простіша стилістика дозволяє читачам легше співпереживати та ідентифікувати себе з образами наявними у коміксах. Відсутність надмірних деталей полегшує

сприйняття і спонукає читачів доповнювати та інтерпретувати образ у власній уяві. Простота зображення також має значення тому, що вона дозволяє читачам “закінчити” образ самостійно, що робить персонажів ближчими та доступнішими для аудиторії.

Проте, в деяких випадках, коли авторам необхідно передати певні деталі образу, які є важливими для сюжету, може бути використано більш реалістичний та деталізований підхід до зображення. Також в коміксах можна помітити ситуації, коли фон детально продуманий у порівнянні зі спрощеними персонажами, це дозволяє створити контраст та відповідний спосіб сприйняття образів читачами.

Дійсно, як було зазначено вище, значущою складовою структури коміксу є можливість для індивідуальної творчості глядача, що впливає з особливостей людської психіки і є важливим для різних аудиторій. Основою цього елемента медіатексту коміксів є здатність до домислювання. Сам факт присутності лише окремого об’єкта, моменту події або частини зображення надає людині достатньо інформації для того, щоб сприймати часткові елементи графіки як завершений наратив.

У повсякденному житті цей фактор психіки майже непомітний, проте в коміксах він є ключовим інструментом. Це допомагає читачу розуміти послідовність подій та заповнювати порожні простори між ними. Завдяки цьому феномену дві ілюстрації в коміксі для цільової аудиторії зливаються в одну дію. Домислювання допомагає читачеві об’єднати ці моменти і побудувати цілісну оповідь. Основним компонентом структури коміксу є система кадрів або фреймів.

Фрейм в коміксі – це зображення, яке виступає як окремий візуальний блок в послідовності і створює систему розповіді в коміксі. Від кількості та розміру фреймів залежить розгортання сюжету, а також емоційна інтенсивність сцен.

Однокадрові комікси дійсно популярні, особливо в газетах, де вони часто виступають як гумористичні вставки або жарти-бонуси. Розмір фрейму в коміксі

може змінюватись залежно від важливості сцени. Великі фрейми виділяють важливі або драматичні моменти, тоді як менші фрейми використовуються для передачі деталей чи роздумів персонажів.

Поля між фреймами грають важливу роль. Вони дозволяють читачам активно домислювати, пов'язуючи окремі фрейми в єдину історію. Композиція і розташування кадрів на сторінці впливають на спосіб сприйняття інформації, плавність переходів і структуру коміксу в цілому. Важливо також зазначити, що спосіб компонування кадрів може відрізнитися залежно від культурних особливостей. Наприклад, в американських і європейських коміксах частіше використовується композиція в рядках (зліва направо), а в азійських коміксах, зокрема в японських мангах, використовується розташування в колонках (зверху вниз) через особливості письма.

Комікси можуть бути дуже творчими в аспекті розташування кадрів, фреймів та “бульбашок” на сторінці. Діагональне розташування кадрів додатково збільшує динаміку сцени і може надати особливий акцент деяким подіям або емоціям.

Щодо “бульбашок” – вони є важливим елементом коміксів. Вони не лише передають мовні вислови персонажів, а й допомагають встановлювати ритм розповіді та підсилюють виразність емоцій.

Розміщення “бульбашок” є ще одним інструментом для створення композиції та балансу на сторінці коміксу. Цілком можливе накладання “бульбашок” на кадри, щоб показати, що діалог або мовлення перетинається з подіями або іншими важливими елементами зображення.

Розташування “бульбашок” та їхній напрям в коміксах може варіюватися залежно від культурних особливостей та звичаїв. В американських коміксах розміщення “бульбашок” та напрям їхнього читання зазвичай іде зліва направо та від верху до низу. У азійських коміксах, зокрема в японських мангах, зворотній напрям, від правого верхнього кута до лівого нижнього, є стандартним. Це ще

один приклад того, як різні культури та традиції впливають на елементи структури та вигляд коміксів.

Комікс – це особлива форма наративу, де тексти і зображення поєднуються у послідовність кадрів, кожен з яких включає не лише зображення, але й вербальний вираз, створюючи гармонійне інтегроване вираження. В результаті комікс об'єднує мовний і візуальний аспекти, формуючи єдиний твір – синтезований текст. В цьому контексті, комікс – це творіння, де вербальні та невербальні складові надзвичайно близькі й взаємопов'язані, створюючи цілісний контент.

Інформаційний потік складається з графічних елементів, словесних висловлювань персонажів та буквеного тексту, що разом передають багатшаровий зміст. Вербальна частина коміксу, яка включає буквені висловлювання персонажів та автора, додатково підкреслюється “словесними бульбашками” або баблами (англ. bubbles), які є невід'ємною частиною коміксу. Ці “бульбашки” можуть містити мовлення персонажів або їхні думки, що підкреслює глибину і виразність оповіді.

Композиція коміксу включає в себе розташування кадрів, зображень та “бульбашок”. Переважно комікси використовують прописні літери, що також походить з їхнього історичного коріння у газетних коміксах. Ця практика була дієвим способом збереження читабельності тексту, особливо в умовах обмеженого простору газетних стовпців. Таким чином, комікс втілює в собі гармонійне поєднання словесного й візуального, що дозволяє створювати інтенсивний та виразний спосіб наративу.

У коміксах, що використовують тексти, спостерігаються декілька поширених підходів: використання тексту як мови, тексту як внутрішнього монологу та тексту як розповіді. Більшість мовних елементів в коміксах зазвичай відтворюється однотонно, щоб забезпечити єдність вигляду.

Важливі аспекти тексту, такі як акцент чи розмір літер, часто використовуються для підкреслення особливих відтінків. Стилізовані шрифти

можуть використовуватися для виразності мови персонажів, відповідно до загального стилю коміксу.

Звукові ефекти мають довгу історію в коміксах, вони слугують для зображення немовних звуків. Букви та слова використовуються для створення значення в звукових ефектах, які часто є оноματοпоетичними. Текст також може використовуватися для опису або позначення звуку, не лише його відтворення.

Бабли або “словесні бульбашки” грають важливу роль в композиції коміксу. Вони є білими “хмаринками”, де розміщений текст. Використання обведення баблів може впливати на їх роль у композиції: вони можуть виділятися та формувати її, або навпаки, злитися з графікою.

Форма “бульбашки” може також передавати відтінки значення, наприклад, бабли з криком можуть бути з гострими кінцями, що підкреслює напрямок крику, а вузький бабл може доповнювати форму кадру. “Бульбашки” зазвичай мають форму, яка максимально наближена до правильного еліпса або випуклого багатокутника, щоб забезпечити читабельність тексту всередині них.

Використання шрифтів, які нагадують рукописний стиль, також сприяє кращому сприйняттю тексту читачем. Складні фрази персонажів часто розбиваються авторами на простіші частини і відображаються за допомогою поєднаних “бульбашок”. Коли персонажі взаємодіють, їхні словесні бульбашки можуть перекривати одна одну, показуючи діалог.

Розділення баблів на менші частини може використовуватися для зменшення обсягу тексту або для виділення пауз у мові персонажів. У західних коміксах зазвичай використовується композиція “бульбашок” від верхнього лівого кута до нижнього правого, щоб забезпечити легке сприйняття розмови. В азійських коміксах, натомість, слова персонажів переважно розміщуються від правого верхнього кута до лівого нижнього, що впливає з писемності народів Азії, як вже було відзначено раніше.

До основних переваг коміксів, такі науковці як О. Колесник, Т. Чикалова, відносять: динамічність відображення інформації, образність та високий рівень інформативності. Важливо правильно подати інформацію, розраховуючи на цільову аудиторію і жанр. І тому перекладач повинен правильно передати, інтерпретувати лексику, використану в коміксі, будь то піднесена лексика або сленгові вирази. Емоції героїв передаються не тільки за допомогою звуконаслідувань, але і за допомогою частинок, вигуків і оклику пропозицій. Важливо зберігати емоційність пропозицій, структуру і синтаксис – адже, це така ж мова як і в реальному житті.

Мова коміксів характеризується чіткістю, лаконічністю і цю особливість можна використовувати для лінгвопрагматичної адаптації синодального перекладу біблійних текстів у графічній прозі. Така адаптація додає захоплення до читання Біблії як для дітей, так і для підлітків. Історії легко перекладати на будь-яку мову світу, їх навіть можна читати двома мовами одночасно. Зміст в коміксах зазвичай обмежується короткими діалогами або невеликими описами – тому зосередитися на читанні іноземною мовою відносно легко, так як немає необхідності пробиватися крізь звивини довгого тексту. Таке читання може допомогти тим, хто хоче отримати подвійну користь: читати Біблію, і при цьому вивчати іншу мову. Проте, використання коміксів для цієї мети має свої переваги та недоліки, які важливо враховувати.

Однією з найважливіших переваг використання коміксів є їхня здатність візуалізувати біблійні історії. Релігійні тексти можуть бути дуже абстрактними та важкими для уявлення. Комікси надають можливість читачам буквально бачити події, персонажів та символи, що значно полегшує їх розуміння. Графічне зображення допомагає відтворити атмосферу біблійних історій, роблячи їх більш реалістичними та живими.

Суттєвою перевагою коміксів є стислість і точність висловлень, які розміщені в “бульбашках”, що теж спрацьовує на користь візуального каналу сприйняття й

тим самим мотивує до читання. Комікси легко сприймаються та доступні для широкої аудиторії, включаючи дітей, підлітків і дорослих. Це робить їх ідеальним засобом культурної адаптації біблійних текстів для різних вікових груп.

Багато біблійних історій містять глибокий символізм та складну літературну форму, яка може бути важкою для сучасного читача. Комікси дозволяють авторам відфільтрувати та спростити тексти, концентруючись на ключових моментах та образах. Це робить біблійні історії більш доступними для аудиторії, яка може не мати попереднього досвіду у читанні релігійних текстів.

Комікси стали засобом популяризації релігійних історій, моральних та духовних цінностей серед широкої аудиторії читачів з різних культур та мовних груп, особливо серед молоді. Тому комікси певною мірою роблять внесок у світогляд читача. Вони можуть допомогти зберегти та передати біблійні історії новим поколінням. Вони роблять біблійний наратив більш привабливим для сучасної аудиторії.

Один з основних недоліків полягає у необхідності скорочувати текстові матеріали до більш простої та стислої форми. Скорочення довгих біблійних текстів до коротких коміксів може призвести до втрати важливих деталей або контексту історії. Деякі біблійні історії є значущими саме завдяки своєму глибокому та складному характеру, який важко передати у форматі коміксів.

Графічне зображення та інтерпретація коміксів можуть відрізнятися від традиційного релігійного розуміння біблійних історій. Це може впливати на сприйняття тексту та спричиняти розбіжності у розумінні.

Не всі релігійні спільноти приймають комікси як засіб відображення біблійних текстів, і можуть реагувати негативно на будь-які зміни чи інтерпретації. Для деяких вони можуть вважатися неприйнятними або навіть образливими. Використання коміксів може стати причиною конфліктів та суперечок. Комікси засновані на картинках, а відповідно кожен автор коміксів має свій власний унікальний стиль, персонажі створюються індивідуально, що може

призвести до різних сприйнятів та розумінь тексту. Різні автори можуть розставляти неоднакові акценти та включати власні тлумачення біблійних текстів і подій. Комікси, як і будь-який інший жанр, можуть зіткнутися зі загальними викликами, такими як стереотипи, передача неправильних або спрощених інформацій та можливість створювати образи, які не відповідають реальності.

Отже, комікси відіграють надзвичайно важливу роль у масовій культурі, адже їхні персонажі та сюжети сприяли появі такого мистецького явища як інтермедіальність. Комікси та графічні романи спрямовані передусім на адресатів з візуальною перцептивною домінантою. Саме тому ми вважаємо, що цей вид мистецтва може бути використаний для лінгвопрагматичної адаптації євангельських текстів з метою пояснення релігійно-християнських моральних імперативів та цінностей різновіковим категоріям адресатів.

4.2 Лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі: від мальовисів до релігійно-пригодницьких коміксів

Деякі історики висловлюють думку, що наскельні малюнки, знайдені на стінах печер, можуть вважатися попередниками коміксів. Давні малюнки на стінах печер відображали картини полювання, побуту, сезонні зміни клімату і справді віддалено нагадують класичні комікси, тільки без підписів.

Мальовиси (також відомі як мініатюри або ілюстрації) виникли у середньовічній Європі як спосіб візуального представлення різноманітної інформації, включаючи релігійну тематику. У перші століття християнства, коли більшість людей не могла читати, образотворче мистецтво, таке як мальовиси, стало важливим засобом розповіді та викладу біблійних історій. У мальовисах були зображені біблійні події та персонажі, що допомагало вірянам візуалізувати розповіді зі Святого Письма. Ці ілюстрації часто супроводжували рукописи, такі

як ілюстровані рукописи Біблії, псалтирі, часослѳови та інші релігійні текстові матеріали. Таким чином, можна сказати, що саме Святе письмо сприяло появі і розвитку коміксів як особливого виду мистецтва.

Більшість дослідників вважають XVI ст. точкою відліку для появи комікс-культури, відколи у “Валенсії та Барселоні почали продавати картинки для народу, найчастіше на релігійну тематику” (Космацька, 2012, с. 141). За два століття ці “мальовані історії” поширилися з Іспанії по всій Європі і вийшли за межі релігійних тем.

Релігійні комікси мають глибокі коріння, які сягають набагато далі, ніж можна було б собі уявити. У XV та XVI століттях серед європейських городян була неймовірно популярна “Біблія бідних” (лат. “Biblia pauperum”) – книга, складена з ілюстрацій на біблійні сюжети у супроводі стислих пояснень до них. Ця книга складалася з ілюстрацій, що зображували біблійні сюжети, і була супроводжена короткими поясненнями (рис. 4.1.).

Рис. 4.1. Сторінки з “Біблії бідних”

Існує два варіанти її походження: за однією версією, її створив єпископ Ансгар у IX столітті, за іншою – вона з’явилася у XIII столітті. Ця книга була адресована неписьемним та менш заможним людям (хоча з часом з’явилися і дорогі, багатоілюстровані видання).

Зазвичай вона складалася з декількох десятків малюнків: найдавніші версії містили від 30 до 40 ілюстрацій, пізніші – від 40 до 60. Книга була поділена на дев'ять розділів. Центральні картинки зображували євангельські сюжети у хронологічному порядку, водночас містили менші зображення персонажів і подій зі Старого Завіту. Монахи з монастирів місіонерських орденів широко використовували цю книгу в своїй проповідницькій діяльності.

З часом, разом з розвитком друкарства, мальовиси стали перетворюватися на перші релігійно-пригодницькі комікси, які поєднували в собі розповідну структуру коміксів з релігійними сюжетами. Одним з прикладів є вже згадана “Біблія бідних”, яка містила серію ілюстрацій на біблійні сюжети разом із стислими поясненнями. Ці комікси дозволяли людям легше сприймати і розуміти релігійні історії, а також використовувалися для пропагування християнства та просвітництва. “Біблія бідних” була однією з перших надрукованих книг, її видання з’явилося в 1460-х роках під повною назвою “*Biblia pauperum: Historia Veteris et Novi Testamenti in figuris*”. Перші видання мали підписи латинською мовою, а згодом книга була перекладена на багато європейських мов. До сьогодення зберіглося кілька рукописних примірників на пергаменті з ілюстраціями, які належать школі Яна ван Ейка.

Згодом з’явилися комікси в Америці, *bande dessinée* (мальована стрічка) в Франції, манга в Японії – це всесвітньо відомі форми мальованих історій, які протягом тривалого часу існування накопичили свою власну довгу і насичену історію. Вихідці з масової культури, комікси завоювали величезну аудиторію, пройшли різні етапи розвитку, відповідали на різноманітні запитання суспільства і реагували на різні ситуації у своїх країнах.

Початок розвитку коміксів в США припадає на середину ХХ ст. Тоді вони в першу чергу використовувалися для зняття психологічної напруги у дітей та підлітків, викликаній Другою світовою війною, але поступово комікси почали проникати у всі сфери життя англомовного населення (Остапенко, 2016).

Супермен – культовий герой коміксів усіх часів, він з’являється на обкладинці у першому номері журналу “Action Comics”, що ознаменувало початок “золотого віку” коміксів. З того часу до 1950-х років було створено безліч супергероїв, таких як Бетмен, Чудо-Жінка, Капітан Америка, Зелений Ліхтар та інші. Комікси відображали реальність та настрої того періоду, наприклад, під час Другої світової війни супергерої виступали проти нацистів.

У післявоєнні роки читачі поступово охололи до пригод супергероїв. Повернути втрачену популярність вдалося лише в кінці 1950-х років, коли настав “срібний вік” коміксів. Це пов’язано з прийняттям в США “Кодексу коміксів” – переліку правил, що визначали, що можна і не можна друкувати у коміксах. Були заборонені жахливі історії, деякі фентезі елементи, а також сцени насильства і садизму у трилерах.

Кінець “срібного віку” багато хто пов’язує зі змінами, внесеними до “Кодексу коміксів” у 1971 році. Вимоги цензорів послабилися, і знову з’явилися надприродні істоти у історіях, а також було дозволено використовувати елементи жахів. З того моменту до 1984 року тривав “бронзовий вік” коміксів. У той час персонажі коміксів втратили свій статус непереможних супергероїв, сюжети стали більш реалістичними, гостросоціальними та серйозними.

Близько 35 років тому “бронзовий вік” перетворився на “темний вік”, який триває до наших днів. “Кодекс коміксів” в цей період став просто формальністю і врешті-решт припинив своє існування. Не побоюючись цензури, автори вводять на сторінки антигероїв – злочинців, які стають центральними персонажами.

На теренах України довгий час комікс залишався невизнаним видом мистецтва, який сприймали у радянські часи як низькосортний жанр, вигаданий індустрією розваг для дітей та підлітків. “Супергерої взагалі не відповідали радянській ідеології, яка не визнавала індивідуальності” (Троян, 2018, с. 23).

Лише наприкінці 2010-х років Україна почала активно сприймати комікси, і вони стають важливою складовою української масової культури.

Хоча комікс в Україні є явищем відносно новим, проте за останнє десятиліття впевнено зміцнює позиції на книговидавничому ринку країни, адже комікси в Україні стають предметом наукового дослідження, вони починають завойовувати широку аудиторію, масово з'являючись на полицях книгарень та бібліотек (Белов, 2020). Успішні екранізації коміксів, які зазвичай привертають велику увагу глядачів, сприяють цьому процесу. Більшість сучасних українських коміксів присвячені історичним та сучасним подіям, пов'язаним з Україною.

Р. Вороніна зазначає, що обсяг коміксу впливає на його вид: масштабні мальовані історії отримали назви “графічні романи” або “графічні новели”, а короткі – “стріпи”. Також дослідниця виокремлює “німі комікси”, в яких оповідь ведеться лише за допомогою малюнків (Вороніна, 2016).

“Аналіз фахової літератури та наявного ринку коміксів в Україні дає змогу виокремити серед українських коміксів за жанрами такі: пригодницько-історичний; супергеройка; фентезі, наукова фантастика; комікс для дітей; гумористичний; сучасний роман; кримінальний; освітній” (Белов, 2020, с. 35).

Як зазначалося вище, довгий час комікси вважалися несерйозним жанром, допоки художник та письменник Арт Шпігельман не випустив графічний роман “Маус”, який отримав у 1992 році Пулітцерівську премію. Цей мальопис розповідає про жахи Голокосту та горе польських євреїв, про злочини нацистського режиму: масові вбивства, страти, насилля, знущання та досліди над в'язнями. Через те, що персонажами цього графічного роману є людиноподібні миші, не зменшує загальної моторошності твору. Відтоді мальовані історії вже перестали бути літературою для дітей.

Незважаючи на різноманіття сюжетів коміксів і бурхливу історію розвитку, біблійні сюжети залишаються сьогодні пріоритетним напрямом для творців коміксів. В останні часи, Біблію почали адаптувати у коміксах як для дітей та підлітків, так і для дорослих. Ця “адаптація основних ідей віровчення для широких мас населення” (Черхава, 2017, с.75) є особливим видом релігійно-популярного

дискурсу, який є різновидом релігійного дискурсу (там само). Прикладом такої адаптації є захопливий гостросюжетний графічний роман “Добро і зло”, автором ідеї та тексту якого є Майкл Перл. Обмірковуючи труднощі в комунікації з представниками різних лінгвокультур та людьми з обмеженими можливостями читання, у автора виникло своєрідне бачення щодо поширення біблійних текстів у форматі графічного роману, з огляду на те, що Біблія є скарбницею історій про різних людей – як героїв, так і злочинців, сильних і слабких, об’єднаних Божественним планом. Комікс відтворює текст біблійних уривків точно, без будь-яких змін. Історії, передані простою мовою, візуально викладені ілюстраціями, легко сприймаються навіть маленькими дітьми. Кольорові картинки, що заповнюють більшу частину сторінки, живо ілюструють текст Біблії, допомагаючи малюкам сконцентрувати увагу і роблячи історії більш доступними для розуміння. Вони наближають маленьких читачів до місця подій, що відбуваються в Біблії.

Оскільки комікс забезпечує легкість сприйняття інформації читачами завдяки наочності, М. Перл залучив до роботи над своєю ідеєю досвідченого художника компанії Marvel Comics – Денні Буланаді. Адаптовані біблійні історії коміксу “Добро і зло” мають відповідні оригінальні версії у Біблії, на них є відповідні посилання зазначені внизу кожної сторінки у метатексті, що уможлиблює віднаходження оригінальної історії в Біблії. Таким чином, у коміксі інтертекстуальність виходить на передній план за посередництвом метатексту.

На нашу думку, комікс “Добро і зло” захопливий гостросюжетний графічний роман є гібридним типом коміксу, оскільки він поєднує у собі риси пригодницько-історичного та релігійного видів коміксів. Зокрема, в романі яскраво описуються пригоди, тому доречно охарактеризувати його як пригодницько-історичний комікс для дітей і дорослих. Крім того, християнство – це певний стиль життя багатьох людей, а бінарна опозиція добро / зло у системі релігійно-християнських моральних імперативів є чи не найголовнішою опорою.

Розглянемо біблійну історію про блудного сина Євангелія від Луки 15:11-13, і порівняємо італійськомовну адаптацію цієї історії з графічного роману “Добро і зло” для дітей із перекладом українською мовою. Автори цього релігійно-пригодницького коміксу не використовували прямі цитати зі Священного Письма, а адаптували його текст до жанру релігійно-пригодницького коміксу із посиланням на конкретну історію Біблії, наприклад, на рис. 4.2. наведена візуально-текстова цілісність фрагменту італійського оригіналу із українським перекладом:

Рис. 4.2. Фрагмент 1.

Текст і переклад цієї візуально-текстової цілісності є такими:

<p>“Un uomo aveva due figli: quello più grande era ribelle e voleva vivere una vita di dissipatezza.”</p> <p>“Sì, mi piace questa storia.”</p>	<p>“Один чоловік мав двох синів. Молодший син був непокірний і хотів жити, задовольняючи свої тілесні примхи.”</p> <p>“Ага, мені до вподоби ця історія.”</p>
--	--

Порівняймо із синодальним перекладом цього фрагменту італійською і українською мовами є таким:

<p>11. “Disse ancora: Un uomo aveva due figli.”</p>	<p>11. “І Він оповів: У чоловіка одного було два сини.”</p>
---	---

Опис ситуації у синодальному перекладі *Disse ancora* (іт.) – *І Він оповів* (укр.) відсутній у коміксі, оскільки його замінює сама візуально-текстова цілісність малюнка із хмарами реплік персонажів, проте речення *Un uomo aveva due*

figli (іт.) – У чоловіка одного було два сини (укр.) суттєво доповнені описом рис характеру одного з синів, висновки про які подані авторами коміксу на основі подальшого розгортання сюжету з метою його правильного розуміння молодшими читачами: *quello più grande era ribelle e voleva vivere una vita di dissipatezza* (іт.) – Молодший син був непокірний і хотів жити, задовольняючи свої тілесні примхи (укр.). Крім того, додана репліка одного з учасників ситуації *Sì, mi piace questa storia.*(іт.) – Ага, мені до вподоби ця історія (укр.). Звичайне італійське *Sì* – так, було перекладено вигуком *Ага, отже*, ця репліка вжита з метою передати живу розмову і надати реалістичності ситуації, наближаючи її до повсякденного життя.

Другий фрагмент італійського оригіналу відрізняється від українського перекладу тим, що в італійському варіанті текст розміщено на трьох картинках, український переклад розмістився на одній, що продемонстровано на рис. 4.3:

Рис. 4.3. Фрагмент 2.

Тексти італійського оригіналу і перекладу українською є такими:

<p>“Così chiese che gli venisse data subito la sua eredità.”</p> <p>“Padre, se mi dai adesso la mia parte della tenuta agricola, andrò in città a cercare fortuna.”</p> <p>“Ma figlio, tutto quello che ho è tuo. Non vivrò ancora molto a lungo e tu e tuo fratello ereditarete tutto questo. Sarai benestante per il resto della tua vita, abbiamo molte pecore e buoi. I nostri campi sono pieni di grano ogni anno. Abbiamo molti servi e tanto...”</p> <p>“Ma voglio uscire e vedere il mondo e non voglio vivere in una fattoria e lavorare come uno schiavo per tutta la vita. Finché sono giovane, voglio divertirmi. I miei amici...”</p> <p>“I tuoi amici, che non hanno mai lavorato, pensano solo ai cavalli più veloci, ai vini migliori e alle donne più interessanti.”</p> <p>“Cosa ne sai della vita? Sei sempre rinchiuso in questa vecchia fattoria. Voglio subito la mia parte della tenuta agricola.”</p>	<p>“Тож він зажадав отримати свою спадщину негайно.”</p> <p>“Батьку, якщо ти віддаси мені мою частку маєтку зараз, я піду до міста і буду шукати своєї долі.”</p> <p>“Але ж, сину, все моє – то твоє. Мені вже не довго жити, а тоді ви з братом успадкуєте це все. Вам цього стане до кінця життя. У нас багато овець і волів. Наші поля повні зерна щороку. Ми маємо багато слуг і багато...”</p> <p>“Але я хочу піти і побачити світ. Я не хочу жити на селі і гарувати, як раб, усе життя. Поки молодий, хочу веселитися, мої друзі...”</p> <p>“Твої друзі, що ніколи не працюють, тільки й думають про те, які коні найпрудкіші, які вина найкращі, і які жінки найвродливіші.”</p> <p>“Та що ти знаєш про життя? Ти постійно сидиш на цій старій фермі. Я хочу свою частку майна зараз.”</p>
---	--

<p>“Andrò in città a crearmi la mia strada nella vita.”</p> <p>“Dagliela. Staremmo meglio senza di lui. Tanto non fa mai la sua parte di lavoro.”</p>	<p>“Піду в місто будувати своє життя по-своєму.”</p> <p>“Дай йому те, що його. Нам буде краще без нього. Він і так ніколи не робить своєї частини роботи.”</p>
---	--

Автори коміксу домислили і розвинули ситуацію, додавши значний фрагмент діалогу не тільки між сином і батьком, а й за участю інших персонажів. Ця ситуація у синодальному перекладі передана у такий спосіб:

<p>12. <i>“Il più giovane di loro disse al padre: “Padre, dammi la parte dei beni che mi spetta”. Ed egli divise fra loro i beni.”</i></p>	<p>12. <i>“І молодший із них сказав батькові: Дай мені, батьку, належну частину маєтку! І той поділив поміж ними маєток.”</i></p>
--	---

Наступний фрагмент не містить стільки додавань і є значно коротшим, що видно на рис. 4.4:

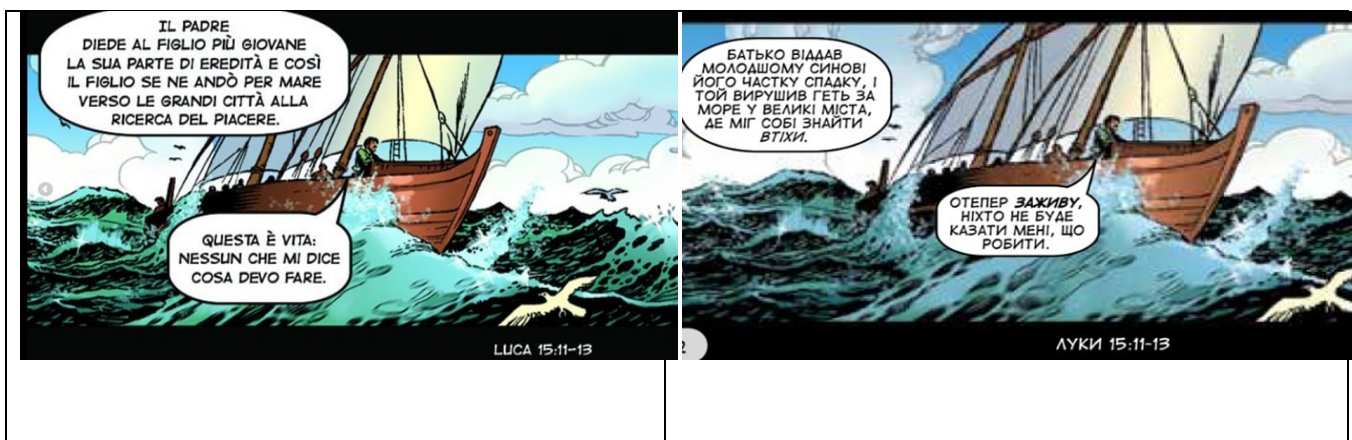

Рис. 4.4. Фрагмент 3.

Текст і переклад цього фрагменту є такими

<p>“Il padre diede al figlio più giovane la sua parte di eredità e così il figlio se ne andrò per mare verso le grandi città alla ricerca del piacere.”</p>	<p>“Батько віддав молодшому синові його частку спадку, і той вирушив геть за море у великі міста, де міг собі знайти втіхи.”</p>
---	--

<p>“Questa è vita: nessun che mi dice cosa devo fare.”</p> <p>Luca 15:11-13</p>	<p>“Отепер заживу, ніхто не буде казати мені, що робити.”</p> <p>Луки 15:11-13</p>
---	--

Смисл тексту у цій візуально-текстовій цілісності не повністю збігається із фрагментом синодального перекладу, якому вона відповідає:

<p>13. <i>“Di lí a poco, il figlio piú giovane, messa insieme ogni cosa, partí per un paese lontano, e vi sperperò i suoi beni, vivendo dissolutamente.”</i></p> <p><i>Luca 15:11-13</i></p> <p>La Bibbia italiana: Nuova Riveduta 1994 (NR1994)</p>	<p>13. <i>“А по небагатьох днях зібрав син молодший усе, та й подався до далекого краю, і розтратив маєток свій там, живучи марнотратно.”</i></p> <p><i>Луки 15:11-13</i></p> <p>Переклад І. Огієнка</p>
---	---

Отже, обидві версії розповідають про те, як молодший син отримує свою спадщину, відходить від батька і розтрачує її. Однак, розповідь синодального перекладу в італійській і українській версіях має більш просту та стислу форму. Вона передає основні події без докладного опису і додаткових деталей. З іншого боку, українська і італійська версії коміксу мають розгорнуту форму розповіді, використовуючи додаткові елементи. Наприклад, в Біблії ми маємо лише три вірші цієї історії, що можна розглядати як опис, тоді як у коміксі ми бачимо повну сторінку розповіді, де кожен герой має свої репліки, що робить текст жвавішим і більш наближеним до життєвих ситуацій. Історію розповідає Ісус своїм учням. Таким чином, додавання реплік з емоціями збільшує обсяг тексту, але при цьому робить його більш зрозумілим для молодших читачів.

На малюнку коміксу ми можемо побачити всіх персонажів цієї історії. Крім того, ілюстрації в коміксі грають важливу роль, допомагаючи візуалізувати історію

та підкреслюючи її емоційний вимір. Через це, український перекладач передав емоційне забарвлення тексту, використовуючи відповідні вирази та переклади, що робить текст більш виразним та живим. Порівнюючи італійський і український комікси, можемо зазначити, що перекладач використав емоційне забарвлення, наприклад, *Si, mi piace questa storia* (*Ага, мені до вподоби ця історія*). *Questa è vita: nessun che mi dice cosa devo fare* (*Оменер заживу, ніхто не буде казати мені, що робити*). *Questa è vita* дослівно перекладається *Це життя*, для забарвлення і передачі емоцій в українському перекладі було використано дієслово для передачі емоційного стану одного з синів *Оменер заживу*.

І ще цікавий переклад можна зустріти у репліці “*Ma voglio uscire e vedere il mondo e non voglio vivere in una fattoria e lavorare come uno schiavo per tutta la vita*” (*Але я хочу піти і побачити світ. Я не хочу жити на селі і гарувати, як раб, усе життя*). Дієслово *lavorare* означає працювати, однак перекладач обрав замість нейтрального дієслова працювати (*lavorare* в оригіналі італійською) стилістично насичену лексему *гарувати*, яка сповнена додаткового емоційного забарвлення й інтенсивності значення, що, відповідно, суттєво впливає на сприйняття потенційним читачем.

В цілому, обидві версії передають однаковий сюжет та моральний підтекст, не порушуючи опозиції добро / зло, але в різних мовних та культурних контекстах.

Така адаптація додає мотивації до читання Біблії як для дітей, так і для підлітків саме через прагматичний чинник, адже емоції, які має викликати така адаптація покликані спростити сприйняття релігійного дискурсу і засвоєння релігійно-християнських моральних імперативів.

При простому порівнянні цього прикладу із перекладом релігійно-пригодницького коміксу ми переконуємось у тому факті, що основними рисами лінгвопрагматичної особливості адаптації біблійних текстів у релігійно-пригодницькому коміксі є додавання лексем із стилістичним та емоційним

забарвленням та використанню синтаксичних конструкцій, наближених до розмовного мовлення.

Пропонуємо розглянути біблійну історію про воскресіння Лазаря, що описується в Євангелії від Івана 11:32–42. Лазар був жителем Вифанії, невеликого селища поблизу Єрусалима. Мав двох сестер: Марфу і Марію, і саме його Христос воскресив на четвертий день після смерті.

Історію про Лазаря, можна розглядати як опис, тоді як у коміксі ми бачимо повну сторінку розповіді, де кожен герой має свої репліки, що робить текст жвавішим і більш наближеним до життєвих ситуацій. Додавання реплік з емоціями збільшує обсяг тексту, але при цьому робить його більш зрозумілим для молодших читачів. На малюнку коміксу ми можемо побачити всіх персонажів цієї історії. Український перекладач передав емоційне забарвлення тексту, використовуючи відповідні вирази та переклади, що робить текст більш виразним і живим.

Рис. 4.5. Фрагмент 4.

Текст і переклад цього фрагменту є такими:

<p>“Fate portolare via la pietra!”</p> <p>“Non ti ho detto che se credi, vedrai la gloria di Dio? Togliete via la pietra!”</p> <p>“Ma Signore, egli puzzerà già, poiché è morto da quattro giorni.”</p> <p>“Padre, ti ringrazio che mi hai esaudito. Non prego per me stesso, poiché so bene che tu mi esaudisci sempre, ma prego per la folla che sta attorno, affinché credano che tu mi hai mandato. Ora, Padre, glorificati.”</p>	<p>“Відкотіть камінь.”</p> <p>“Чи не казав я тобі, що як будеш вірувати в мене — славу Божу побачиш? Відсуньте камінь.”</p> <p>“Але, Господи, тіло засмерділось, бо вже чотири дні, як він мертвий.”</p> <p>“Отче, подяку приношу тобі, що Ти чуєш мене. Не ради себе молюсь, бо знаю, що ти завжди чуєш мене, але заради тих, хто споглядає, щоб повірили, що мене ти послав. Отче, прослався тепер.”</p>
---	--

Смисл тексту у цій візуально-текстовій цілісності не повністю збігається із фрагментом синодального перекладу, якому вона відповідає:

<p>39. “<i>Gesú disse: Togliete la pietra! Marta, la sorella del morto, gli disse: Signore, egli puzza già, perché siamo al quarto giorno.</i>”</p> <p>40. “<i>Gesú le disse: Non ti ho detto che se credi, vedrai la gloria di Dio?</i>”</p> <p>41. “<i>Tolsero dunque la pietra. Gesú, alzati gli occhi al cielo, disse: Padre, ti ringrazio perché mi hai esaudito.</i>”</p> <p>42. “<i>Io sapevo bene che tu mi esaudisci sempre; ma ho detto questo a motivo della folla che mi circonda, affinché credano che tu mi hai mandato.</i>”</p> <p><i>Giovanni 11:39-42</i></p>	<p>39. “<i>Промовляє Ісус: Відваліть цього каменя! Сестра вмерлого Марта говорить до Нього: Уже, Господи, чути, бо чотири вже дні він у гробі...</i>”</p> <p>40. “<i>Ісус каже до неї: Чи тобі не казав Я, що як будеш ти вірувати, славу Божу побачиш?</i>”</p> <p>41. “<i>І зняли тоді каменя. А Ісус ізвів очі до неба й промовив: Отче, дяку приношу Тобі, що Мене Ти почув.</i>”</p> <p>42. “<i>Та Я знаю, що Ти завжди почувєси Мене, але ради народу, що докола стоїть, Я сказав, щоб увірували, що послав Ти Мене.</i>”</p> <p><i>Іванна 11:39-42</i></p>
---	---

Наприклад, у італійському коміксі можна зустріти репліку “*Padre, ti ringrazio che mi hai esaudito. Non prego per me stesso, poiché so bene che tu mi esaudisci sempre, ma prego per la folla che sta attorno, affinché credano che tu mi hai mandato. Ora, Padre, glorificati.*” (*Отче, подяку приношу тобі, що Ти чуєш мене. Не ради себе молюсь, бо знаю, що ти завжди чуєш мене, але заради тих, хто споглядає, щоб повірили, що мене ти послав. Отче, прослався тепер.*). Іменник *Padre* означає батько, однак перекладач обрав замість нейтрального слова *батько* (*Padre* в оригіналі італійською) стилістично насичену лексему *Отче*, яка сповнена додаткового емоційного забарвлення й інтенсивності значення, що, відповідно, суттєво впливає на сприйняття потенційним читачем. Цікавий переклад є у фразі *ma prego per la folla che sta attorno* (дослівний переклад звучить так: *але прошу за натовп, що стоїть осторонь*) перекладач вирішив уникнути дослівного перекладу використавши дієслово *споглядає*, аби передати емоцію нейтральності людей, що стоять осторонь.

Розглянемо наступний фрагмент даної історії:

Рис. 4.6. Фрагмент 5.

Текст і переклад цього фрагменту є такими:

“Cosa? Non ci credo!”

“ЩО? Я в це не вірю!”

“Non può essere!”

“Не може бути!”

Для забарвлення і передачі емоцій в українському перекладі було використано вигуки для передачі емоційного стану одного з персонажів історії. *Cosa? Non ci credo! (ЩО? Я в це не вірю!). Non può essere! (Не може бути!).*

Додавання відповідних виразів, реплік та перекладів з емоційним забарвленням робить текст більш яскравим для сприйняття читачами різних мовних груп. Комікс як елемент лінгвопрагматичної адаптації біблійних текстів сприяє зацікавленості дітей та підлітків до вивчення Біблії.

Таким чином, можемо стверджувати, що лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі має перспективи дослідження мовних засобів, стилістичних прийомів, перекладацьких рішень та їхнього впливу на сприйняття тексту. Зокрема, порівняльний аналіз синодального перекладу євангельських текстів італійською і українською мовами, у різножанровій графічній прозі розглядає, як графічні зображення, композиція та розміщення тексту впливає на передачу його змісту, та виявляє які жанри біблійних текстів найбільш піддаються адаптації в графічній прозі та які аспекти жанру змінюються у такій адаптації.

З огляду на зазначене, пропонуємо розглянути євангельську історію про багача та Лазаря, що описується в Євангелії від Луки 16:19–31, і порівняємо італійськомовну адаптацію цієї історії з графічного роману “Добро і зло” із перекладом українською мовою. Як вже зазначалося вище, автори цього релігійно-пригодницького коміксу не використовували прямі цитати зі Священного Письма, а адаптували його текст до жанру релігійно-пригодницького коміксу із посиланням на конкретну історію Біблії, наприклад, на рис. 4.7.–4.9 наведена візуально-текстова цілісність фрагментів італійського оригіналу із українським перекладом:

Рис. 4.7. Фрагмент 6.

Текст і переклад цього фрагменту є такими:

“Mentire la processione funebre dell’uomo ricco lasciava la sua tenuta, si accorsero che anche il mendicante Lazzaro era morto.”

“È il vecchio mendicante Lazzaro. Anche lui è morto durante la notte. Sembra davvero in pace.”

“Il corpo di Lazzaro fu portato, senza alcuna cerimonia, su di **un carro** fuori dalla città, dove gli venne data una sepoltura da povero. Non ci fu nessun funerale e nessuno pianse la sua morte.”

“Коли похоронна процесія виходила з маєтку багача, люди помітили, що жебрак Лазар також помер.”

“Це старий жебрак, Лазар. Він також помер уночі. Він такий спокійний на вигляд.”

“Тіло Лазаря без усяких церемоній вивезли **тачкою** за місто, де його поховали як бідняка. Похорону не було, і ніхто не оплакував його смерть.”

Смисл тексту у цій візуально-текстовій цілісності не збігається із фрагментом синодального перекладу, якому вона відповідає:

19. “C’era un uomo ricco, che si vestiva di porpora e di bisso, e ogni giorno si divertiva splendidamente;”

20. “e c’era un mendicante, chiamato Lazzaro, che stava alla porta di lui, pieno di ulceri,”

19. “Один чоловік був багатий, і зодягався в порфіру й віссон, і щоденно розкішно бенкетував.”

20. “Був і вбогий один, на ім’я йому Лазар, що лежав у воріт його, струпами вкритий,”

21. “e bramoso di sfamarsi con quello che cadeva dalla tavola del ricco; e perfino i cani venivano a leccargli le ulceri.”

Luca 16:19-22

La Bibbia italiana: Nuova Riveduta
1994 (NR1994)

21. “і бажав годуватися кришками, що зо столу багатого падали; пси ж приходили й рани лизали йому...”

Луки 16:19-22

Перекладі І. Огієнка

Можемо побачити, що в тексті коміксу автори українського перекладу використали слово укр. “тачка” свого роду сленг, в свою чергу в італійському тексті ми можемо зустріти італійське слово “un carro”, що означає тележка, також дане слово італійської мови використовується для позначення сленгу “автомобіля”.

Розглянемо наступний фрагмент даної історії.

Рис. 4.8. Фрагмент 7.

Текст і переклад цього фрагменту є такими:

“Ma gli angeli vennero e portarono Lazzaro in paradiso.”

“Wow! Che passaggio! Non pensavo che essere morto fosse così divertente!”

“Та ангели прийшли і віднесли Лазаря до раю.”

“ОВВА! Оце політали! Ніколи не думав, що бути мертвим так весело!”

У фрагменті комікса використовуються більше розмовних виразів, таких як “Wow! Che passaggio!” ОВВА! Оце політали! і “Non pensavo che essere morto

fosse così divertente!” Ніколи не думав, що бути мертвим так весело!, що надає тексту більшу іронію і гумористичний підтекст.

Смисл тексту у цій візуально-текстовій цілісності не повністю збігається із фрагментом синодального перекладу, якому вона відповідає:

<p>22. “Avvenne che il povero morì e fu portato dagli angeli nel seno di Abraamo; morì anche il ricco, e fu sepolto.” Luca 16:22 La Bibbia italiana: Nuova Riveduta 1994 (NR1994)</p>	<p>22. “Та ось сталося, що вбогий умер, і на Авраамове лоно віднесли його Анголи. Умер же й багатий, і його поховали.” Луки 16:22 Переклад І. Огієнка</p>
--	--

Розглянемо ще один фрагмент коміксу, де описується продовження:

Рис. 4.9. Фрагмент 8.

Текст і переклад цього фрагменту є такими:

<p>“Aiutatemi! O Dio!Qualcuno mi aiuti! Sono qui tra le fiamme!”</p>	<p>“Допоможіть! О Боже, хто-небудь, допоможіть! Я тут, у полум’ї!”</p>
<p>“Padre Abramo, abbi pietà di me. Vedo Lazzaro Laggiù. Manda Lazzaro a intingere la punta del dito nell’acqua per rinfrescarmi la lingua, perché soffro terribilmente in queste fiamme.”</p> <p>“Figlio, ti aiuterei se potessi, ma tra di noi c’è un grande abisso e al di sotto un lago di fuoco. Non possiamo attraversarlo per aiutarti e nemmeno tu puoi venire da questa parte.”</p> <p>“Allora manda Lazzaro a testimoniare a casa di mio padre, affinché i miei cinque fratelli non finiscano in questo terribile luogo di tormento.”</p>	<p>“Отче, Аврааме, помилуй мене. Я бачу там Лазаря. Пошли його, нехай вмочить палець у воду, і прохолодить мого язика, бо я мучусь в цьому полум’ї.”</p> <p>“Сину, я б допоміг тобі, якби міг, але між нами велика прірва, а внизу вогняне озеро. Ми не можемо перейти на той бік, щоб допомогти тобі, і ти не можеш перейти сюди.”</p> <p>“Тоді відправте Лазаря до дому мого батька. Нехай засвідчить моїм п’ятьом братам, щоб вони не опинилися в цьому нестерпному місці тортур.”</p>
<p>“Ma non è abbastanza per loro. Se vedranno il miracolo della resurrezione, si ravvederanno della loro incredulità.”</p> <p>“Hanno le parole di Mosè e dei profeti. Lascia che credano alle Scritture.”</p> <p>“Se non credono alle Scritture, non si convincerebbero neanche se vedessero qualcuno resuscitare dai morti. È troppo tardi per te. Devono prendere la loro decisione. Mi dispiace. Non c’è niente che io possa fare.”</p>	<p>“Але їм цього мало. Якщо вони побачать чудо воскресіння та покаються у своїй невірі.”</p> <p>“Вони мають Писання Мойсея та пророків. Нехай вірять у слово Боже.”</p> <p>“Якщо вони не вірять у Писання, то їх не переконає навіть чиєсь воскресіння з мертвих. Тобі вже пізно, а вони повинні самі вирішувати. Вибач, нічим не можу допомогти.”</p>

Смисл тексту у цій візуально-текстовій цілісності повністю збігається із фрагментом синодального перекладу, якому вона відповідає:

<p>23. <i>“E nell'Ades, essendo nei tormenti, alzò gli occhi e vide da lontano Abraamo, e Lazzaro nel suo seno;”</i></p>	<p>23. <i>“І, терплячи муки в аду, звів він очі свої, та й побачив здаля Авраама та Лазаря на лоні його.”</i></p>
<p>24. <i>“ed esclamò: “Padre Abraamo, abbi pietà di me, e manda Lazzaro a intingere la punta del dito nell’acqua per rinfrescarmi la lingua, perché sono tormentato in questa fiamma”.”</i></p>	<p>24. <i>“І він закричав та сказав: Змилуйся, отче Аврааме, надо мною, і пошли мені Лазаря, нехай умочить у воду кінця свого пальця, і мого язика прохолодить, бо я мучуся в полум’ї цім!...”</i></p>
<p>25. <i>“Ma Abraamo disse: Figlio, ricòrdati che tu nella tua vita hai ricevuto i tuoi beni e che Lazzaro similmente ricevette i mali; ma ora qui egli è consolato, e tu sei tormentato.”</i></p>	<p>25. <i>“Авраам же промовив: Згадай, сину, що ти вже прийняв за життя свого добре своє, а Лазар так само лихе; тепер він тут тішиться, а ти мучишся.”</i></p>
<p>26. <i>“Oltre a tutto questo, fra noi e voi è posta una grande voragine, perché quelli che vorrebbero passare di qui a voi non possano, né di là si passi da noi.”</i></p>	<p>26. <i>“А крім того всього, поміж нами та вами велика безодня поставлена, так що ті, що хочуть, переходити не можуть ізвідси до вас, ані не переходять ізвідти до нас.”</i></p>
<p>27. <i>“Ed egli disse: Ti prego, dunque, o padre, che tu lo mandi a casa di mio padre,”</i></p>	<p>27. <i>“А він відказав: Отож, отче, благаю тебе, щоб його ти послав у дім батька мого,”</i></p>
<p>28. <i>“perché ho cinque fratelli, affinché attesti loro queste cose, e non vengano anche loro in questo luogo di tormento”</i></p>	<p>28. <i>“бо п’ятьох братів маю, хай він їм засвідчить, щоб і вони не прийшли на це місце страждання!”</i></p>
<p>29. <i>“Abraamo disse: Hanno Mosè e i profeti; ascoltino quelli.”</i></p>	<p>29. <i>“Авраам же сказав: Вони мають Мойсея й Пророків, нехай слухають їх!”</i></p>
<p>30. <i>“Ed egli: No, padre Abraamo; ma se qualcuno dai morti va a loro, si</i></p>	<p>30. <i>“А він відказав: Ні ж бо, отче Аврааме, але коли прийде хто з мертвих</i></p>

<p><i>ravvedranno.”</i></p> <p>31. <i>“Abraamo rispose: “Se non ascoltano Mosè e i profeti, non si lasceranno persuadere neppure se uno dei morti risuscita.”</i></p> <p><i>Luca 16:23-31</i></p> <p>La Bibbia italiana: Nuova Riveduta 1994 (NR1994)</p>	<p><i>до них, то покаються.”</i></p> <p>31. <i>“Йому ж він відказав: Як Мойсея й Пророків не слухають, то коли хто й із мертвих воскресне, не йнятимуть віри!”</i></p> <p><i>Луки 16:23-31</i></p> <p>Перекладі І. Огієнка</p>
--	---

У перекладі італійського фрагмента на українську мову відбувається адаптація, оскільки в українській мові існують свої відповідники для італійських термінів. Наприклад, “*O Dio*” перекладено як “*О Боже*”, “*Qualcuno*” – “*хто-небудь*”, “*Sono qui tra le fiamme*” – “*Я тут, у полум'ї*”. “*Отче, Аврааме, помилуй мене*” – Звернення до Авраама та прохання про милосердя створюють релігійний контекст, аналогічний італійському “*Padre Abramo, abbi pietà di me*”. Італійське слово *Padre* в загальній мові має контекст – “*Отець або Батько*”, але в релігійному контексті означає “*Отче*”. У перекладі на українську мову текст зберігає ключові елементи лексики та фразеології оригінального італійського тексту, а також релігійний підтекст та емоційне навантаження.

Висновки до розділу 4

Комікс пройшов довгий шлях від прадавніх піктограм до того, що сьогодні ми бачимо як самостійне та повноцінне мистецтво. Його сучасний вигляд сформувався на початку ХХ століття, але найбільш барвистим та продуктивним періодом стали 1960-1980-ті роки. Історія коміксу триває й надалі: вона продовжується через творчість багатьох авторів, малюнки яких надруковані у великій кількості примірників та збираються шанувальниками цього жанру.

Комікси, унікально об'єднавши у собі графіку та наратив, стали справжнім культурним феноменом й вийшли за межі суто гумористичних та сатиричних журналів.

Мальюписи зі своїми зображеннями біблійних сцен поступово еволюціонували в релігійно-пригодницькі комікси, які поширилися серед широкої аудиторії і стали важливим засобом комунікації та візуального вираження релігійного дискурсу. Адаптація біблійних текстів у коміксах та їхні переклади є ефективним засобом висвітлити релігійно-біблійні моральні імперативи та цінності для адресатів різновікових груп.

Водночас варто зазначити, що лінгвопрагматична особливість адаптації синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі має перспективи дослідження мовних засобів, стилістичних прийомів, перекладацьких рішень та їхнього впливу на сприйняття тексту, зокрема така розвідка може розглядати, як графічні зображення, композиція та розміщення тексту впливають на передачу його змісту, та виявляти які жанри біблійних текстів найбільш піддаються адаптації в графічній прозі та які аспекти жанру змінюються у такій адаптації.

Ці дослідження можуть допомогти розкрити нові шари значень та способи впливу графічного мистецтва на сприйняття релігійного дискурсу через оцінку ефектів на читачів, що досягаються завдяки такій адаптації.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичні аспекти та практичні результати вирішення наукової проблеми лінгвокультурної адаптації при перекладі біблійних текстів українською та італійською мовами для різновікової аудиторії, враховуючи їх мовні та культурні особливості. Отримані результати узагальнено у висновках.

1. Здійснено теоретичне узагальнення позицій зарубіжних і вітчизняних дослідників явища адаптації текстових матеріалів, зокрема з урахуванням певних перекладацьких адаптивних стратегій та чинників застосування адаптації у перекладах євангельських текстів італійською та українською мовами для адресатів різного віку.

Проведені дослідження доводять, що використання адаптивних перекладацьких стратегій при перекладі біблійних текстів є адекватним підходом до трансляції культурно маркованої лексики, оскільки не менш важливим завданням перекладача є збереження колориту та емоційної насиченості євангельського тексту з усіма нюансами й відтінками не тільки для спрощення їхнього сприйняття читачем, а й для полегшення розуміння ідей сакральних текстів.

Лінгвопрагматична особливість адаптації при перекладі, зокрема євангельських текстів, має бути спрямована на забезпечення доступності та зрозумілості для сучасного читача, який має культурні та мовні відмінності. Збереження аутентичності та основних понять тексту у новому контексті є важливим завданням перекладача.

Лінгвокультурне дослідження біблійних текстів базується на взаємодії мови, культури та релігійного контексту, які визначають сприйняття, інтерпретацію і важливість біблійних текстів для різних груп людей та суспільств в різних історичних і культурних контекстах.

Здобутки в цьому напрямку дозволяють визначити загальні тенденції та стратегії, що сприяють кращому сприйняттю біблійних текстів різної складності.

2. У ході дослідження схарактеризовано роль метафори у мовленні й мовній адаптації, її вплив на когнітивний, емоційний та комунікативний рівні адаптації біблійних текстів та їх залежність від специфічних потреб і вимог цільової аудиторії на матеріалі опрацювання євангельських притч про сіяча, про дім на камені й на піску та про пшеницю і кукіль.

Когнітивний аспект використання метафор у біблійних текстах виявляється у спрощенні складних доктрин та концепцій для зрозуміння широкою аудиторією. Метафорична мова надає абстрактним ідеям конкретні образи, що полегшує їх інтерпретацію та запам'ятовуваність.

Емоційний вплив метафор виявляється у здатності викликати почуття та емоції у читача чи слухача. Біблійні метафори, особливо в притчах, створюють емоційну зв'язаність із читачем.

На комунікативному рівні метафора виступає як засіб забезпечення ефективної передачі ідеї чи послання. Вона робить біблійний текст доступним та привабливим для аудиторії, залучаючи їх увагу та стимулюючи діалог. Метафорична мова у євангельських притчах дозволяє створювати живі образи, які легше сприймаються та розуміються.

Важливо враховувати, що використання метафор у біблійних текстах тісно пов'язане з потребами та вимогами конкретної аудиторії. Різні групи читачів можуть вимагати різних рівнів абстракції чи конкретності у метафоричних виразах. Наприклад, для освіченої аудиторії можуть бути використані більш складні метафоричні конструкції, тоді як для менш освіченої аудиторії або молодших читачів буде доцільніше використовувати більш прості образи. В нашому дослідженні Христос був головним оповідачем метафор і він вчив Своїх учнів та людей, які приходили його послухати. Христос майстерно

використовував лінгвістичні засоби, щоб пристосувати Своє послання до учнів, враховуючи їхні релігійні особливості та потреби.

Отже, роль метафор у мовленні та мовній адаптації біблійних текстів надзвичайно важлива та всебічна. Метафора є не лише засобом передачі значень, але й ключовим елементом, який допомагає адаптувати текст до специфічних потреб та вимог аудиторії. У контексті євангельських притч, цей аспект стає особливо очевидним, де метафори виступають не лише як лінгвістичний засіб, але й як “міст” між духовною сутністю тексту та реальним життям слухача.

Дослідження метафор, метафоричних конструкції та культурних відтінків, застосованих у євангельських текстах перекладених італійською і українською мовами з урахуванням різних рівнів адаптації, які залежать від специфічних потреб і вимог цільової аудиторії допоможе зрозуміти, які позиції слід зберегти у перекладі, щоб передати важливі духовні та смислові аспекти текстових матеріалів.

3. Порівняльний аналіз перекладів італійською і українською мовами та пошук успішних підходів та методів адаптації євангельських текстів для різних цільових аудиторій показав, що кожен текстовий матеріал має унікальні особливості в утворенні мовних рис героїв біблійних історій. У досліджуваних євангельських текстах розкрито різноманітність мовних засобів.

Перший етап методології передбачає вибір конкретних євангельських текстів для порівняльного аналізу. Особлива увага приділяється вибору таких текстів, які мають значення для різних конфесій, а також представляють різні аспекти біблійних вчень. Це дозволяє врахувати різноманітність цільових аудиторій та їхніх потреб.

Другий етап передбачає збір зразків перекладів євангельських текстів італійською та українською мовами. Обираються як оригінальні переклади, так і ті, що вже пройшли адаптацію для різних груп читачів. Цей етап важливий для створення бази для подальшого порівняльного аналізу.

Третій етап полягає в розробці критеріїв оцінки. Вони включають мовні аспекти (лексика, граматики), ступінь відповідності біблійних концепцій, адаптованих до специфічних культурних особливостей цільової аудиторії, а також емоційний та комунікативний вплив тексту на читача.

Четвертий етап включає сам порівняльний аналіз. Переклади порівнюються з точки зору визначених критеріїв, ідентифікуються спільні риси та відмінності. Особлива увага приділяється тим аспектам, які стосуються адаптації текстів для різних аудиторій.

П'ятий етап включає аналіз результатів та визначення успішних підходів та методів адаптації. Цей етап передбачає виявлення тих перекладацьких стратегій, які найбільш ефективно враховують особливості цільових аудиторій та сприяють збереженню аутентичності біблійних текстів.

На останньому етапі розробляється звіт з результатами порівняльного аналізу та рекомендаціями для перекладачів та лінгвістів, що працюють над адаптацією біблійних текстів. Звіт має на меті надати практичні вказівки для успішного перекладу та адаптації євангельських текстів для різних груп читачів.

Отже, методологія порівняльного аналізу перекладів євангельських текстів італійською та українською мовами є комплексним підходом до вивчення і аналізу адаптації біблійних текстів. Вона дозволяє ідентифікувати успішні перекладацькі стратегії, що сприяють ефективній комунікації біблійних ідей для різних аудиторій та враховувати специфічні вимоги кожної з них. Застосування лінгвістичних та когнітивних методів дозволить виявити ті аспекти, які впливають на сприйняття тексту читачем.

4. Результати дослідження дозволили ідентифікувати модально-прагматичні (комунікативні) смисли найбільш вживаних у біблійних текстах партикул, їх граневі вияви та варіантні модифікації.

Встановлено, що комунікативні смисли партикул у біблійних текстах є ключовим елементом мовленнєвого аналізу, сприяючи не лише точному

передаванню значень, а й визначаючи емоційне забарвлення та експресивне насичення. Партикули, як частини мови, виконують функцію вказівників на аспекти спілкування, а їхні варіантні модифікації відображаються в граневих виявах, властивостях часток та впливають на поживлення мовлення в біблійних текстах.

Кожна з цих часток несе свій унікальний модально-прагматичний зміст, що визначається контекстом і метою висловлювання.

Однією з найбільш вживаних партикул у біблійних текстах є “не”. Вона використовується для вираження заборон, заперечення чи відмови. Граневі вияви цієї партикули розкриваються у різних контекстах, де “не” може мати позитивне або негативне значення. Варіантні модифікації “не” можуть включати в себе “ніколи”, “нікому”, що розширює спектр виражених смислів та нюансів.

Тобто, граневі вияви партикул вказують на їхню різноманітність та широкий спектр застосувань. Вони можуть виконувати роль кон’юнкції, дискурсивних часток, або навіть відзначати часові або кількісні характеристики висловлювань. Грані між функціями часток можуть бути нечіткими, оскільки вони часто взаємодіють та доповнюють одна одну для досягнення точного виразу.

Ще однією важливою партикулою є “лише”, яка має модально-прагматичні відтінки, обмежуючи чи зазначаючи єдиний об’єкт чи обставину. Використання “лише” може підкреслювати важливість чи винятковість певного елемента в контексті.

Партикула “аж” в біблійних текстах може мати варіантні модифікації, такі як “аж ні”, “аж до”, що вказує на ступінь або межу. Це створює можливість висловлювати інтенсивність чи наполегливість у висловленні.

Властивості часток в біблійних текстах також визначають їхній внесок у поживлення мовлення. Наприклад, партикула “же” може надавати акцент чи контраст до попереднього висловлення, забезпечуючи виразність та чіткість виразу.

Експресивне насичення досягається за допомогою партикул, які підсилюють висловлення. Приклади партикул “бо”, “так” – додають енергії та динаміки мовленню, підкреслюючи важливість або певний стан речей.

Таким чином, модально-прагматичні смисли партикул у біблійних текстах виявляють їхню різноманітність і ключовий внесок у сприйняття тексту. Граневі вияви та варіантні модифікації партикул дозволяють точніше передавати смислові відтінки, а властивості часток впливають на пожвавлення мовлення, його емоційне забарвлення та експресивне насичення. Вивчення партикул у біблійних текстах сприяє глибшому розумінню мовної та комунікативної стратегії, використаної в цих багатих за змістом творах.

5. Визначено та узагальнено поняття коміксу, його складові елементи, жанри, основні типи, а також розглянуто комікс як елемент лінгвопрагматичної адаптації синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі.

Комікс – це унікальний мистецький жанр, який поєднує текст та зображення для розповіді історії. Сучасні комікси виходять за межі суто гумористичних та сатиричних журналів і відтворюють різні жанри та теми, включаючи релігійні історії та моральні цінності.

Комікси, як самостійний та унікальний жанр мистецтва, мають значущий вплив на сприйняття та комунікацію релігійних ідей та текстів. Вони поєднують у собі графіку та наратив, що робить їх потужним інструментом для візуалізації та передачі релігійних сцен і моральних цінностей.

Складові елементи коміксу включають кадри (комікс-клітини), області зображень, діалоги, текстові блоки (“бульбашки”), звукові ефекти та інші візуальні елементи. Це підкреслює важливість взаємодії текстових та графічних компонентів для створення повноцінної комунікативної одиниці.

Комікс як елемент лінгвопрагматичної адаптації синодального перекладу біблійних текстів в графічній прозі виявляється через творчий спосіб поєднання слова та малюнка. Він стає ефективним інструментом для передачі біблійних

історій широкій аудиторії, особливо молоді та візуально орієнтованим читачам. Синтез тексту і зображення в коміксі створює унікальний ефект, який дозволяє відчувати глибину та емоційність біблійних повідомлень.

Важливим аспектом лінгвопрагматичної адаптації в коміксах є вміння враховувати культурні та соціальні особливості цільової аудиторії. Такий підхід дозволяє висловлювати біблійні ідеї в формі, зрозумілій та доступній для різних груп читачів.

Таким чином, можемо стверджувати, що лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі має перспективи дослідження мовних засобів, стилістичних прийомів, перекладацьких рішень та їхнього впливу на сприйняття тексту. Зокрема, порівняльний аналіз синодального перекладу євангельських текстів італійською і українською мовами, у різножанровій графічній прозі розглядає, як графічні зображення, композиція та розміщення тексту впливає на передачу його змісту, та виявляє які жанри біблійних текстів найбільш піддаються адаптації в графічній прозі та які аспекти жанру змінюються у такій адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Античні поетики: Аристотель. (2007). Поетика. Псевдо-Лонгін. Про високе. Горацій. Про поетичне мистецтво. – Київ: Грамота, – 168 с.
2. Баллі Ш. (1955). Загальна лінгвістика та питання французької мови. Переклад з третього французького видання Е.В. і Т.В.В. Вінцель. Редакція, вступна стаття та примітки Р. А. Будагова. 416 с.
3. Бацевич Ф. Части української мови як дискурсивні слова (2014). Монографія.– Львів: ПАІС., – 288 с.
4. Бацевич Ф. С. (2011). Вступ до лінгвістичної прагматики І Ф. С. Бацевич. – К.: ВЦ Академія. 304 с.
5. Белов Д. О. (2018). Комікс як продукт інформаційної культури. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 49. 83-103.
6. Белов Д. О. (2020). Видова і жанрова специфіка коміксу в Україні. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук, 5, 29-42.
7. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена: Пер. І. Огієнка 1962 р. К.: Українське Біблійне Товариство, (2009). 1151 с.
8. Богдан Огульчанський. LB.ua: веб-сайт. URL: https://lb.ua/author/1559_bogdan_ogulchanskiy (дата звернення: 14.11.2020).
9. Введенська Т. Ю., Короткова С. В. (2021) Історія та теорія перекладу. Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія – Дніпро, 37с. – Режим доступу: https://pereklad.nmu.org.ua/ua/hist_teor_perekladu.pdf.
10. Велика українська енциклопедія: веб-сайт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%83 (дата звернення 20.10.2020).

11. Вороніна Р. В. (2016). Комікс як особливий жанр дитячої літератури. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали II Науково-практичної Інтернет-конференції. Харків. 1-15.
12. Вострякова Н. В. (2013). Використання коміксу у навчально-виховному процесі. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 13 (1). 226-233.
13. Головащенко С. І. (2006). “Український Псалтир” М. О. Максимовича як феномен вітчизняної біблеїстики: кілька запитань до тексту: Магістеріум. Вип. 23. С. 55–62.
14. Гудкова, Н. М. (2008). Культурна адаптація при перекладі текстів газетно-інформаційного стилю. Матеріали четвертої науково-практичної конференції “Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації” м. Луганськ.
15. Демецька В. В. (2007). Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. –№ 1. Т2–С. 96-102.
16. Демецька В. В. (2008). Теорія адаптації в перекладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.16. Київ, С.17.
17. Доценко О. Л. (2006). Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності: Монографія – К.: Міленіум. 226 с.
18. Еко У. (2004). Міф про Супермена. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів: Літопис. 158-182.
19. Емський указ: веб.сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%B7 (дата звернення 09.09.2023)
20. Есперсен О. (1958). Філософія граматики. – М.,– С. 57.
21. Жукалюк М. (2003). Коротка історія перекладів Біблії українською мовою Жукалюк М., Степовик Д. – Київ: Укр. біблійне Т-во, 112 с.

22. Історія перекладів Біблії українською мовою. Церква адвентистів сьомого дня : веб-сайт. URL: <https://adventist.ua/news/analytics/istoriya-perevodov-biblii-na-ukrainskom-yazyke/> (дата звернення: 14.11.2020).
23. Кальниченко О. А., Подміногін В. О., Кальниченко Н. М. (2013). Історія перекладу та думок про переклад у текстах та коментарях. Ч.2: Пізня античність. Перекладачі – творці писемностей: навчальний посібник. Х.: ХГУ “НУА” – 172с.
24. Козирський В. Духовний подвиг Пилипа Морачевського (до 200-річчя від дня народження). – Режим доступу:
<http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2269/a6-11.pdf?sequence=1>.
25. Колесник О. С. (2013). Поетика графічного роману: синтез мистецтв та транспозиція. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 31. 301-306.
26. Колісник О. В. (2022). Специфіка сучасних коміксів: традиції та інновації. Графічний дизайн в інформаційному та візуальному просторі : монографія / за заг. ред. М. В. Колосніченко. – Київ : КНУТД, с. 16-34. Режим доступу:
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/19963/1/GDIVP_mono_2022_P016-034.pdf.
27. Кордоба Б. Український ринок коміксів лише розпочав свій шлях. URL: <https://vezha.net.ua> (дата звернення: 02.05.2020).
28. Космацька Н. В. (2012). Мова сучасного коміксу як явища масової культури. Мова і культура. 15(4). 15-20.
29. Космацька Н. В. (2012). Нарис з історії виникнення і становлення жанру коміксу. Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови. 19. 141-147.
30. Куліш П. О. (1930). Матеріали і розвідки. Записки наукового т-ва ім. Т. Шевченка – Львів: Наукове т-во ім. Т. Шевченка. Філол. секція, – Т. 22. Ч. 2. – С. 29.
31. Лавренова М. В. (2012). Шляхи використання коміксів в освітньому процесі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. 2. 143-146.

32. Морачевський Пилип. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4464> (дата звернення: 15.11.2020).
33. Мороз Ю. А. (2016). Національна традиція біблійних перекладів в Україні. Гілея : Науковий вісник.
34. Оборська С. В. Адаптація лінгвокультурна. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Адаптація_лінгвокультурна (дата звернення: 28.07.2022).
35. Овсянников В. В. (2011). Модальність і переклад : монографія. Запоріжжя. Просвіта, 36 с.
36. Охріменко В.І. (2012). Онтологія та гносеологія категорії модальності в італійській мові: Автореферат дисертації на здобуття наук.ступення доктора філол. наук: спец. 10.02.05 “Романські мови”. Київ.
37. Переклад Біблії Куліша та Пулюя. Біблія онлайн: веб-сайт. URL: https://ukrbible.at.ua/load/zavantazhiti_ukrajinsku_bibliju/skachaty_ukrajinsku_bibliju/ukrajinska_biblija_v_perekladi_p_kulisha_ta_i_puljuja/7-1-0-167/ (дата звернення 09.09.2023).
38. Підпригора С. В. (2016). Графічна проза як художній експеримент: український вимір. Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. 1(2). 55-62.
39. Подміногін В. О. (2017). Збірник наукових праць з історії та теорії перекладу. Нар. укр. акад., (каф. теорії та практики перекладу ; авт.-упоряд. О. А. Кальниченко, Д. І. Панченко). – Харків : Вид-во НУА, 468 с.
40. Почепцов, Г.Г. (2012). Комікси як засіб транслявання соціальних смислів. Media Sapiens. URL: <https://ms.detector.media/print/7903/>.
41. Прокопенко А. В. (2018). Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна. Суми: Сумський державний університет, 87 с.
42. Прохорчук О., Гольцова М. (2020). Перекладацька діяльність на теренах Київської Русі. “Новачі і традиції перекладу: українські студії в європейському

вимірі (присвячена року Європи в Україні)”: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 12-13 листопада 2020 року. Київ: Вид.центр Національний університет біоресурсів і природокористування України, 21-22.

43. Ребрій О. В. (2016). Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” факультету іноземних мов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 116 с.

44. Романенко І. Концепт “розум” в українській та англійській лінгвокультурі (паремійний вимір). URL: <http://romanenkoirka.blogspot.com> (дата звернення 16.07.2022).

45. Рябокінь, Н. О., Стукаленко, В. В. (2020). Поняття еквівалентності, адекватності та повноцінності в перекладі. Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка №3. Філологічні науки, с.96–103.

46. Сафонова Н. (2004). Еволюція поглядів на суб’єктивну модальність. Вісник Львівського університету. Серія: філологічна. Львів: Вип. 34. С. 74–80.

47. Соловей Д. О. (2020). Адаптація італійськомовних біблійних євангельських текстів для різновікової аудиторії. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич. Том 5. Випуск 34. С.102–107.

48. Соловей Д. О. (2023). Лінгвопрагматична адаптація синодального перекладу біблійних текстів у різножанровій графічній прозі. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Київ. Том 26. Випуск 1. С. 127–138.

49. Соловей Д. О. (2023). Лінгвопрагматична і культурна адаптація біблійних метафор в італійсько-українському перекладі. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич. Том 2. Випуск 64. С. 221–226.

50. Сопилук, Н. М. (2012). Лінгвокультурна адаптація психологічної прози М.Пруста в українському художньому перекладі: дис., на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: 10.02.16/ Південноукр. нац. педагог. ун-т. Одеса, 275 с. URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/593/1/%D0%A1%D0%BE%D0%>

BF%D0%B8%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F%20%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf (дата звернення 03.12.2023).

51. Ташенко Г. В. (2021). Актуальні проблеми теорії та практики перекладу : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” факультету іноземних мов. Харків : друкарня “Мадрид”, 168 с.
52. Тимошик М. (2000). Книга книг: Історія перекладу й видання Святого Письма українською мовою: Освіта. № 25. С. 4-5.
53. Тимошик М. (2000). Книга серед книг: Історія перекладів Святого Письма українською мовою: Берегиня. № 4. С. 6-18.
54. Троян Т. Г. (2018). Формування комікс-культури: переваги, функції, значення. Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. 7(1). 22-26.
55. Українське Євангеліє (1905). Київська Старовина – К.:Типографія Імператорського Університету Св.Володимира, №. 10. –С. 30.
56. Філоненко Н. Г. (2021). Збереження візуально-текстової цілісності при перекладі французьких коміксів українською мовою. “Ad orbem per linguas. До світу через мови”: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 – 14 травня 2021 року. Київ: Вид.центр КНЛУ, 415-417.
57. Хлестова С. В. (2017). Комікс як засіб масової комунікації: типологічні особливості. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації. 11. 13-17.
58. Чередниченко О. І. (2007). Про мову і переклад. К.: Либідь, 248 с.
59. Черхава О. О. (2017). Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов): монографія. К.: Вид. центр КНЛУ. 400 с.
60. Як створюються комікси й графічні романи та хто їх читає: що варто знати про цей жанр: веб-сайт. URL: Як створюються комікси й графічні романи та хто їх читає: що варто знати про цей жанр – Блог Yakaboо.ua.

61. Янко Н. А. (2008). Прагматична адаптація як спосіб досягнення комунікативної мети URL: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Philologia/37242.doc.htm (дата звернення 03.12.2023).
62. Bastin, G. L. (1998). *Adaptation*. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. – London and New York: Routledge, P.5 – 8.
63. Eisner, Will. (1985) *Theory of Comics & Sequential Art*. Poorhouse Press. 165 p.
64. Evangelische Nachrichtenagentur idea. Idea: веб-сайт. URL: <https://www.idea.de/> (дата звернення 23.11.2020).
65. Gambier, Y. (2009). *Stratégies et tactiques en traduction et interpretation. Efforts and Models in Interpreting and Translation Research: A tribute to Daniel Gile*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., P. 63–82.
66. Groensteen, T. (2007). *The System of Comics / T. Groensteen // University Press of Mississippi*. 188 p.
67. Gutt, E.-A. (2000). *Translation and Relevance : Cognition and Context / E.-A. Gutt*. – Manchester & Boston : St. Jerome, 125 p.
68. Gutt, E.-A. (1991). *Translation and Relevance*. Oxford, Basel/Blackwell.
69. Jakobson, R. (1960). *Linguistics and Poetics / Roman Jakobson // Style in Language*, ed. T. Sebeok. – Cambridge, MA: Harvard University. – P. 350- 377;
70. Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. – Chicago; London: The University of Chicago Press. – 242 p.
71. Mac Cormac Earl, R. (1989). *A Cognitive Theory of Metaphor* – Cambridge: The MIT Press.
72. Newmark P. (2008). *A Textbook of Translation*. Harlow : Pearson Education Limited, p. 33–37.
73. Nida E. (1969). *The Theory and Practice of Translation / E. Nida, Ch. R. Taber*. – Leiden : Brill, 305 p.

74. Nida E. A. (1964). *Toward a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating* /Eugene Nida. – Leiden: Brill, 331 p.
75. Nord, Ch. (1997). *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained* / Ch. Nord. – Manchester : St. Jerome, 382 p.
76. Palmer, F. R. (1986). *Mood and modality*. Cambridge : Cambridge University Press. 243 p.
77. Petersen, R. S. (2011). *Comics, Manga, and Graphic Novels: A History of Graphic Narratives* / R. S. Petersen. ABC CLIO, 274 p.
78. Reiß K. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Übersetzungstheorie* / K. Reiß, H. J. Vermeer. – Tübingen : Niemeyer, 274 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Біблія бідних. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Біблія бідних](https://vue.gov.ua/Біблія_бідних).
2. Біблія в перекладі І. Огієнка.
URL: <https://www.wordproject.org/bibles/uk/42/15.htm#0> (дата звернення: 23.11.2020).
3. Біблія дітям : веб-сайт. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.bible.kids&hl=uk&gl=US> (дата звернення: 09.09.2023).
4. Перл М. (2018). Добро і зло. Біблія-комікс. Захопливий гостросюжетний роман. No Greater Joy Ministries.
5. Bible Gate way. Italian translation: веб сайт URL: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=%D0%92%D1%96%D0%B4+%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0%B8+8&version=BDG> (дата звернення 20.06.2023)
6. Bible Gate way. Italian translation: веб сайт URL: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Luca%208&version=NR1994> (дата звернення 20.06.2023)
7. Bible Gate way. Ukrainian translation: веб сайт. URL: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=%D0%92%D1%96%D0%B4+%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0%B8+8&version=UKR> (дата звернення 20.06.2023)
8. La Bibbia italiana. URL: <https://www.wordproject.org/bibles/it/42/15.htm#0>
9. La Bibbia. Una traduzione accurata e moderna. Post tenebras lux: Società biblica di Ginevra (2008). 808 p.
10. Pearl, Michael (2020). Il Bene e Il Male. La grande Bibbia d'azione a fumetti. No Greater Joy Ministries.